

Τ.Ε.Φ.
33

Τ.Ε.Ι ΠΕΙΡΑΙΑ
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΣΠΕΤΣΩΝ

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΤΙΤΛΟΣ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:
«Τάσεις και Προοπτικές του Εθελοντικού Τουρισμού»

ΟΝΟΜΑ: ΧΑΡΚΟΥΤΣΑΚΗ ΕΥΑ
ΑΡ. ΜΗΤΡΩΟΥ: 210

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Μ. ΚΟΝΙΟΡΔΟΣ (Καθηγητής)

ΣΠΕΤΣΕΣ, ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2012

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΤΕΙ ΠΕΙΡΑΙΑ

Σύνοψη

Ο τουρισμός αποτελεί σήμερα ένα αυτοδύναμο φαινόμενο, ύψιστης σημασίας για τις σύγχρονες κοινωνίες. Η μαζικοποίηση που σημείωσε όμως τα τελευταία έτη, οδήγησε στην ανάγκη για αναζήτηση εναλλακτικών και βιωσιμότερων μορφών τουρισμού. Ο εθελοντικός τουρισμός, αποτελεί μια από αυτές και εμπεριέχει ένα ευρύ φάσμα καθηκόντων κοινωνικού και περιβαλλοντικού περιεχομένου. Σκοπός της παρούσας εργασίας ήταν να γίνει μια λεπτομερής ανάλυση στις διάφορες πτυχές που αποτελούν τον εθελοντικό τουρισμό, ώστε να οδηγηθούμε στο συμπέρασμα εάν θα πρέπει να αποτελέσει μέρος της καθημερινότητας των πολιτών με τελικό σκοπό να επεκτείνεται κατά μήκος της ανθρώπινης δραστηριότητας. Μέσα από την έρευνα προκύπτει το θετικό συμπέρασμα της ανάπτυξης του κλάδου, εφόσον χρησιμοποιείτε ορθά δίχως να γίνεται εκμετάλλευση σε βάρος των κοινοτήτων υποδοχής αλλά ούτε και των εθελοντών. Σε έναν ιδανικό κόσμο, δίχως να καταπατώνται τα ανθρώπινα δικαιώματα, να παραλείπονται οι περιβαλλοντικές αντοχές και να εμπλέκονται τα οικονομικά συμφέροντα, ο εθελοντικός τουρισμός θα μπορούσε να αποτελέσει καίριο συντελεστή ευημερίας και αρμονίας.

Λέξεις Κλειδιά: τουρισμός, εναλλακτικός τουρισμός, εθελοντισμός, εθελοντικός τουρισμός, εθελοντής, κοινωνία, οικονομία, ανάπτυξη, προκλήσεις, επιρροές, εμπορευματοποίηση

Abstract

Tourism is an important activity that drives thousands of people each year through all continents of the world. Mass consumption however, has led into seek of more sustainable and alternative forms of tourism. A fast growing alternative sector is that of Volunteer Tourism (Voluntourism), where vacation is combined with humanitarian activities. The purpose of this study was to present and understand the motives and benefits of such an experience, since it is very new to the Greek market. In continuance, the challenges of Voluntourism, through globalization and industrialization, were highlighted. The statement put, refers to whether or not the sector will manage to expand in the future as a sustainable way of international cooperation. A survey was conducted to evaluate the awareness and interest of Greek citizens in the sector. The study's results indicated considerable potential for growth, as long as it is being used within reason. Hence volunteer tourism does have prospective!

Key words: *volunteering, volunteer, tourism, volunteer tourism, alternative tourism, sustainability, outcomes of community, social development, economy, development, influence, future challenges, industrialization*

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τους καθηγητές κο Κονιόρδο Μιχαήλ και κο Ασσιούρα Ιωάννη για την πολύτιμη βοήθεια τους. Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους Λοΐσιο Γιώβα και Ράπηση Αλέξανδρο για την υποστήριξη τους καθ'όλη τη διάρκεια συγγραφής και ολοκλήρωσης της εργασίας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σελίδα

Σύνοψη.....	2
Abstract.....	3
Ευχαριστίες.....	4
Εισαγωγή.....	7

~ ~

ΜΕΡΟΣ 1^ο

ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ - ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ: ΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΤΟΥ ΕΘΕΛΟΝΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

~ ~

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΣΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ ΚΑΙ Η ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΜΟΡΦΩΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

1.1 Ιστορική αναδρομή και εξέλιξη στον τομέα του Τουρισμού.....	10
1.2 Το φαινόμενο της μαζικοποίησης.....	14
1.3 Αναζήτηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού.....	16

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: ΕΘΕΛΟΝΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ – Μια πρώτη προσέγγιση

2.1 Ο ορισμός του Εθελοντισμού και η σημασία του για τον άνθρωπο και την κοινωνία.....	21
2.1.1 Πώς συνδέεται ο εθελοντισμός με τον τουρισμό;.....	24
2.2 Τι είναι ο Εθελοντικός Τουρισμός.....	26
2.2.1 Εθελοντής: Ένας σύγχρονος Ήρωας.....	28
2.2.2 Ο Εθελοντικός Τουρισμός και οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ).....	31
2.3 Τι αποτελεί ένα Εθελοντικό Ταξίδι και τι πρέπει να γνωρίζει κανείς από την οργάνωση ως και την πραγματοποίησή του.....	33
2.4 Νέα τάση του τουρισμού;.....	36
2.4.1 Οικοτουρισμός και Εθελοντικός Τουρισμός.....	37
2.5 Ο εθελοντικός τουρισμός στην Ελλάδα.....	38

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: ΟΙ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΘΕΛΟΝΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

- 3.1 Πως ο Εθελοντικός τουρισμός επηρεάζει την κοινωνία μιας χώρας υποδοχής αλλά και τον ίδιο τον εθελοντή;.....42
- 3.2 Ο οικονομικός παράγοντας ως αποτέλεσμα αλλά και ως κίνητρο του Εθελοντικού Τουρισμού.....46
- 3.3 Τα αρνητικά στοιχεία του εθελοντικού τουρισμού - *Η άλλη όψη του νομίσματος*.....50

ΚΕΦΑΛΙΟ 4^ο: ΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΤΟΥ ΕΘΕΛΟΝΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ – Η αξία στο χρόνο

- 4.1 Προκλήσεις της Εμπορευματοποίησης.....56
- 4.1.1 Η οικονομική κρίση οδηγεί σε ανάπτυξη του εθελοντικού τουρισμού;.....59
- 4.2 Μπορεί ο Εθελοντικός Τουρισμός να διατηρήσει τις αξίες του μέσα στον χρόνο;.....60

~ ~

ΜΕΡΟΣ 2^ο

ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ - ΕΡΕΥΝΑ ΠΕΔΙΟΥ: ΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΤΟΥ ΕΘΕΛΟΝΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

~ ~

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο: ΠΛΑΙΣΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ

- 5.1 Σκοπός έρευνας.....64
- 5.2 Μεθοδολογία της έρευνας.....64
- 5.3 Στατιστική επεξεργασία πληροφοριακών στοιχείων από τα ερωτηματολόγια.....65

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

- 6.1 Συμπεράσματα μέσα από την βιβλιογραφική αναφορά και τα στατιστικά στοιχεία της έρευνας.....75
- 6.2 Προτάσεις για ένα καλύτερο μέλλον με σύμμαχο τον Εθελοντικό Τουρισμό.....76
- 6.3 Επίλογος.....78

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....80

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ.....87

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο τουρισμός είναι ένας πολύ διαδεδομένος τρόπος ψυχαγωγίας ενώ παράλληλα αποτελεί μια πολύ μεγάλη βιομηχανία και σημαντικότερη πηγή εσόδων. Σε αρχικό στάδιο το ενδιαφέρον επικεντρωνόταν στη συσχέτιση του τουρίστα και των διακοπών, ενώ ως τουριστικός σκοπός εννοούνταν η προσωπική ικανοποίηση του. Η ενηλικίωση του τουριστικού φαινομένου φαίνεται να συμπίπτει με τη μαζικοποίηση του. Ως αποτέλεσμα το ενδιαφέρον των επικριτών βασίστηκε στην αυθεντικότητα της εμπειρίας των διακοπών και έτσι ξεκίνησε η αναζήτηση βιωσιμότερων επιλογών. Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού δημιουργήθηκαν για αυτόν ακριβώς τον λόγο, για να αντιμετωπιστεί ο σκληρός μαζικός τουρισμός και οι δυσμενείς περιβαλλοντικές και κοινωνικές του επιπτώσεις. Ως εναλλακτική μορφή τουρισμού χαρακτηρίζεται και η προσφάτως αναδυόμενη περίπτωση του Εθελοντικού Τουρισμού. Εθελοντικό τουρισμό εννοούμε τον συνδυασμό της αφιλοκερδούς προσφοράς εργασίας με την αναψυχή. Συγκεκριμένα ο Tomazos (2010) χαρακτηρίζει τον εθελοντικό τουρισμό ως έναν κλάδο του τουρισμού ο οποίος ενώ συνδυάζει τις ανάγκες των τουριστών με την επιθυμία τους να προσφέρουν, δεν αφαιρεί την πολυτέλεια των διακοπών. Ενώ ορισμένοι εμπειρογνώμονες υποστηρίζουν την επέκταση των εθελοντικών διακοπών ως μια ευκαιρία παροχής περισσότερων πόρων σε έργα αλλά και ως μια ευκαιρία ενθάρρυνσης πολιτών σε ζητήματα ηθικών αρχών, άλλοι επισημάνουν ότι η ταχεία και ανεξέλεγκτη αναγνώριση του κλάδου, θα οδηγήσει περισσότερο στην εκμετάλλευση παρά στην προσφορά βοήθειας προς τις κοινότητες υποδοχής. Η υποτιθέμενη συμβιωτική σχέση μεταξύ του εθελοντισμού και του τουρισμού, στην πραγματικότητα είναι ιδιαίτερα πολύπλοκη καθώς έρχεται αντιμέτωπη με ανισότητες και προκλήσεις.

Σκοπός της παρούσας πτυχιακής εργασίας είναι να αναλυθούν όσο το δυνατόν περισσότερες πτυχές του κλάδου ούτως ώστε να καταλήξουμε στο αν και κατά πόσο ο Εθελοντικός Τουρισμός αποτελεί θετικό παράγοντα στην ανάπτυξη του τρίπτυχου «Οικονομία, Κοινωνία, Περιβάλλον» τόσο στις κοινότητες υποδοχής όσο και στις χώρες που επενδύουν σε αυτόν. Η διερεύνηση των παραπάνω ερωτημάτων βασίστηκε κατά κύριο λόγο στη διεθνή βιβλιογραφία καθώς με μεγάλη δυσκολία βρέθηκαν αντίστοιχες αναφορές στη χώρα μας. Η εργασία αποτελείται από δύο μέρη, το πρώτο από τα οποία έχει θεωρητικό χαρακτήρα και αναφέρεται ευρύτερα στις τάσεις και προοπτικές του Εθελοντικού Τουρισμού.

Συγκεκριμένα, στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται μια σύντομη αναφορά στον τουρισμό, την σημασία του για τον άνθρωπο και την εξέλιξη του μέσα στο χρόνο. Δίνεται έμφαση στη μαζικοποίηση του και στην αναζήτηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού.

Στο δεύτερο κεφάλαιο αναφερόμαστε στον εθελοντισμό γενικά ως θεσμό και αναζητούμε την συσχέτιση του με τον τουρισμό και πως προκύπτει. Το μεγαλύτερο μέρος του κεφαλαίου αναφέρεται στον Εθελοντικό Τουρισμό, αναλύεται ο ορισμός του και η σημαντικότητα του. Εν συνεχεία εξηγούμε την σημασία των εθελοντών και την χρησιμότητα των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων. Ακολουθεί μια λεπτομερής αναφορά στο εθελοντικό ταξίδι ως προς την οργάνωση και εκπλήρωσή του.

Το τρίτο κεφάλαιο επικεντρώνεται στις επιδράσεις του Εθελοντικού Τουρισμού πάνω σε κοινωνικά και οικονομικά ζητήματα. Συγκεκριμένα εξηγείτε η επίδραση, θετική και αρνητική, του κλάδου πάνω στην κοινότητα υποδοχής καθώς και στον ίδιο τον εθελοντή. Ακολουθεί η επιρροή του κλάδου σε οικονομικούς παραμέτρους, ενώ το κεφάλαιο κλείνει με τα αρνητικά στοιχεία του κλάδου στα προαναφερθέντα πλαίσια.

Στο τέταρτο κεφάλαιο περνάμε στις προκλήσεις με τις οποίες έρχεται αντιμέτωπος ο Εθελοντικός Τουρισμός, αναφερόμενοι στην εμπορικοποίηση του. Ακολουθεί μια συσχέτιση της ανόδου του κλάδου με την υφιστάμενη οικονομική κατάσταση του πλανήτη, ενώ από το κεφάλαιο δεν θα μπορούσε να λείπει η θέτιση του ερωτήματος ως προς την αξιοπιστία του κλάδου για διατήρηση των αρχικών του αξιών και εάν θα καταφέρει να μείνει ανεπηρέαστος από τις παρεμβάσεις που ακολουθούνται από την ραγδαία ανάπτυξή του.

Το δεύτερο μέρος της εργασίας αποτελεί το ερευνητικό στάδιο το οποίο επικεντρώνεται στις αντιλήψεις και απόψεις των Ελλήνων πάνω στο ζήτημα. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε μέσα από ηλεκτρονική αποστολή ερωτηματολογίου σε τυχαίο δείγμα. Αρχικά, στο πέμπτο κεφάλαιο, αναφέρεται ο σκοπός της έρευνας και η μεθοδολογία διεξαγωγής της έρευνας αλλά και συγκέντρωσης των στοιχείων. Ακολουθεί αναλυτική και στατιστική παρουσίαση των αποτελεσμάτων που προέκυψαν με συνοδεία πινάκων και σχεδιαγραμμάτων. Τέλος, στο έκτο κεφάλαιο, αναφέρονται τα συμπεράσματα όπως προκύπτουν μέσα από την εργασία, ακολουθούν σε αριθμητική σειρά προτάσεις για ενίσχυση του αρχικού μας ισχυρισμού και καταλήγουμε με έναν σύντομο επίλογο.

ΜΕΡΟΣ 1^ο

ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ - ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ: ΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΤΟΥ ΕΘΕΛΟΝΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΣΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ ΚΑΙ Η ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΜΟΡΦΩΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

1.1 Ιστορική αναδρομή και εξέλιξη στον τομέα του Τουρισμού

Τουρισμός¹, ορίζει η Διεθνής Ακαδημία Τουρισμού, είναι το σύνολο των ανθρώπινων μετακινήσεων και οι δραστηριότητες που προκύπτουν από αυτές (Κολτσιδόπουλος, 2005). Ο τουρισμός και τα ταξίδια εν γένει αποτελούν μια πανάρχαια διεργασία βασισμένη στην ανθρώπινη περιέργεια, στο ενδιαφέρον που εμπεριέχει το άγνωστο και η ανακάλυψη νέων τόπων, εθίμων και ηθών (Κολτσιδόπουλος, 2005). Επομένως, δεν αποτελεί ένα τυχαίο φαινόμενο των εξελιγμένων σήμερα κοινωνιών καθώς χρονολογείται από πολλές χιλιάδες χρόνια.

Η μελέτη του τουρισμού αποτελεί ουσιαστικά μελέτη των ανθρώπων που βρίσκονται για τουριστικούς λόγους μακριά από τον τόπο διαμονής τους. Συνεπάγεται τη μελέτη των κινήτρων και των εμπειριών των τουριστών, των προσδοκιών των μόνιμων κατοίκων των τουριστικών προορισμών και των προσαρμογών που έκαναν εκείνοι, προκειμένου να δικαιωθούν οι προσδοκίες τους. Επιπλέον, συνεπάγεται τους ρόλους που διαδραματίζουν όλοι όσοι με οποιαδήποτε ιδιότητα και με οποιονδήποτε τρόπο παρεμβάλλονται μεταξύ αυτών και των τουριστών στη διαδικασία παραγωγής, διάθεσης και κατανάλωσης ή χρήσης τουριστικών αγαθών και υπηρεσιών (Ηγουμενάκης et al, 1999). Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού (World Tourism Organization), ο τουρισμός αποτελεί έναν πολύ σημαντικό παράγοντα στο ισοζύγιο πληρωμών των περισσότερων χωρών (Sairradist, 2009) και έχει καταστεί ως μία από τις σημαντικότερες πηγές εργασιακής απασχόλησης στον κόσμο και ειδικότερα για τις περισσότερο παραδοσιακά τουριστικές χώρες όπως είναι η Γαλλία, Ισπανία, Ιταλία και η Ελλάδα. Αυτός άλλωστε είναι και ο λόγος που η ανάπτυξη του επιδιώκεται ολοένα και περισσότερο κυρίως από τις αναπτυσσόμενες χώρες.

Ο τουρισμός αποτελεί έναν πολύ διαδεδομένο τρόπο ψυχαγωγίας και ένα σημαντικό, αν όχι αναγκαίο, μέρος του τρόπου ζωής του ανθρώπου. Καλύπτει σχεδόν όλα τα εισοδηματικά στρώματα και προσπαθεί να ικανοποιήσει τη βασική πλέον ανάγκη του ανθρώπου που είναι

¹ Η λέξη τουρισμός (Βαρβαρέσος, 2005:26) προέρχεται από τη γαλλική λέξη *tour* και την αγγλική «*touring*», που σημαίνουν γύρος, περιήγηση. Και οι δυο λέξεις προέρχονται από την λατινική λέξη «*turnus*».

η δυνατότητα αλλαγής περιβάλλοντος και τρόπου ζωής ή διαφορετικά, η απόδραση από την καθημερινότητα. Ο Κολτσιδόπουλος (2005) αναφέρει, πως η ανάγκη αυτή ποικίλει σε ποιότητα και ποσότητα ανάλογα με τη διάθεση και το μέγεθος της δαπάνης που ο κάθε άνθρωπος έχει την δυνατότητα να πραγματοποιήσει. Επιπροσθέτως, σύμφωνα με τον Ελβετό τουρισμολόγο Bitter, ο τουρισμός είναι ένα ποτάμι που μέσα από ένα καλά οργανωμένο δίκτυο καναλιών διαχέεται μέσα στη χώρα και προσφέρει τον επιούσιο σε διάφορες κοινωνικές τάξεις (Κολτσιδόπουλος, 2005). Παρά το γεγονός όμως ότι ο τουρισμός αποτελεί μέρος της ζωής των ανθρώπων δεν παύει να είναι ένα είδος πολυτελείας. Αυτό επιβεβαιώνεται εύκολα αν σκεφτεί κανείς πως λίγες μόλις δεκαετίες νωρίτερα ο τουρισμός αποτελούσε προνόμιο των πιο εύπορων. Εν αντιθέσει, στις μέρες μας, ο καθένας έχει πλέον το δικαίωμα να ταξιδέψει. Οι ταξιδιώτες μεταξύ τους, φέρουν διαφορετική εκπαίδευση, πολιτιστικό υπόβαθρο, συμφέροντα και φυσικά χαρακτηριστικά, καθώς επίσης προσωπικές εμπειρίες, ιστορίες και προοπτικές (Saipradist, 2009).

Ο τουρισμός καλύπτει ένα εξαιρετικά ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων, οι οποίες ανάγονται στο οικονομικό, κοινωνικό, πολιτιστικό και περιβαλλοντικό πεδίο επιστημονικής ανάλυσης (Λύτρας, 1998). Ο αριθμός των δραστηριοτήτων και εμπειριών που προσφέρει ο τουρισμός στους καταναλωτές του καθώς και η ζήτηση αυτών αυξάνονται σημαντικά ανά τα χρόνια. Πλέον οποιοδήποτε πολιτισμικό, πολιτιστικό ή και αρχαιολογικό στοιχείο μπορεί να αποτελέσει τουριστικό ενδιαφέρον. Επιπλέον, αξίζει να αναφερθεί και η θεωρία του Abraham Maslow² (1943) περι ανθρώπινων αναγκών και της ιεραρχίας αυτών. Ο Maslow υποστηριζόμενος ότι κίνητρο της ανθρώπινης συμπεριφοράς είναι η ικανοποίηση των αναγκών του, προσδιόρισε και ομαδοποίησε τις ανθρώπινες ανάγκες σε πέντε κατηγορίες (βλ. Εικόνα 1), εκ των οποίων η πρώτη – βιολογικές και φυσιολογικές – αποτελεί τις βασικές ανάγκες για επιβίωση και η τελευταία – αυτοπραγμάτωση – αποτελεί την ανάγκη του ανθρώπου να φθάσει στην εσωτερική πληρότητα.

² Ο Abraham Maslow (1908-1970) υπήρξε ένας σπουδαίος ψυχολόγος και αναζητητής της αλήθειας, του οποίου η προσφορά στον τομέα της Ψυχολογίας και της Φιλοσοφίας και γενικότερα στην εξέλιξη και βελτίωση του ανθρώπου, υπήρξε μεγάλη κι αξιόλογη. Υπήρξε ιδρυτής της Ανθρωπιστικής ψυχολογίας, ένας τομέας που συνέβαλε στην πληρέστερη κατανόηση του ατόμου, υποστηρίζοντας ότι ο άνθρωπος επιδιώκει στόχους και αξίες, με σκοπό να αυτό - πραγματοποιηθεί, δηλαδή να πραγματοποιήσει (ολοκληρώσει) τον εαυτό του. Ο Μάσλοου είχε την ιδέα να δημιουργήσει μια σκάλα αναγκών, που έγινε η διάσημη πυραμίδα των αναγκών. Έτσι, μίλησε για τις φυσιολογικές ανάγκες, τις ανάγκες ασφάλειας, τις ανάγκες κοινωνικής αποδοχής, αυτοεκτίμησης και αυτογνωσίας.

Εικόνα 1 Η πυραμίδα των ανθρώπινων αναγκών κατά τον Maslow

Η συσχέτιση της θεωρίας του Maslow με τον τουρισμό είναι μεγάλη καθώς ο τουρισμός σε γενικές γραμμές αποσκοπεί στην ικανοποίηση των ανθρώπινων αναγκών ανεξαρτήτου βαθμίδας (Μοίρα, 2003). Ως παράδειγμα μπορεί χρησιμοποιηθεί ο οποιοσδήποτε ταξιδιώτης. Ο προγραμματισμός ενός ταξιδιού ξεκινάει συνήθως από την εύρεση καταλύματος και διατροφής (καλύπτει τις βιολογικές/φυσιολογικές ανάγκες), ακολουθεί η αναζήτηση και επιλογή του πιο αναγνωρισμένου καταλύματος (αναγνώριση και έγκριση από άλλους καταναλωτές, αίσθηση σιγουριάς και ασφάλειας). Τις περισσότερες φορές, η εύρεση κάποιου γκρουπ (ασφάλεια ανάμεσα σε άλλους ομοίους του, συνταξιδιώτες, κοινά ενδιαφέροντα) εξασφαλίζει στον ταξιδιώτη την αίσθηση της ένταξης σε μια ομάδα, καλύπτοντας με τον τρόπο αυτό την κοινωνική ανάγκη του ανθρώπου. Εν συνεχεία ακολουθεί η εύρεση κάποιας ξενάγησης ή επίσκεψης κάποιου ιστορικού και σημαντικού μέρους, προσφέροντας του αυτοεκτίμηση και γόητρο στα μάτια των τρίτων (π.χ. μια επίσκεψη στο, παγκοσμίου φήμης, μουσείο του Λούβρου), γεγονός το οποίο ικανοποιεί τις ψυχολογικές ανάγκες. Τέλος, και το σημαντικότερο μέρος βάσει της θεωρίας του Maslow, έρχεται η πραγματοποίηση μιας

έντονης επιθυμίας (η οποία συνήθως αφορά κάποιο μεγάλο πάθος, στόχο, σκοπό για τον ίδιο) όπως για παράδειγμα για έναν μουσικό να επισκεφθεί την οικία του εμπνευστή του ή έναν αρχιτέκτονα να δει ένα από τα μεγαλύτερα αρχιτεκτονικά έργα μιας περιοχής. Το τελευταίο αυτό στάδιο είναι ιδιαίτερης σημασίας γιατί μπορεί να οδηγήσει στην αυτοπραγμάτωση δηλαδή να γίνει το καλύτερο δυνατό αυτού που είναι.

Σε συνδυασμό με τα παραπάνω, η ύπαρξη ευνοϊκών φυσικών και κλιματολογικών συνθηκών αποτελούν τους βασικούς παράγοντες επιλογής ενός προορισμού. Οι λόγοι ωστόσο, για τους οποίους ο ταξιδιώτης επιλέγει έναν συγκεκριμένο προορισμό για τις διακοπές του ποικίλουν. Είναι αυτονόητο ο τουριστικός προορισμός με τα θέλγητρά του να αποτελεί το σημαντικότερο παραγωγικό συντελεστή ενός τουριστικού πακέτου. Επιπλέον, η ύπαρξη ευνοϊκών φυσικών και κλιματολογικών συνθηκών σε συνδυασμό με πλούσια πολιτιστικά στοιχεία αποτελούν εξίσου βασικούς παράγοντες επιλογής ενός προορισμού. Ένα ηλιόλουστο μέρος είναι πάντοτε δελεαστικό, πόσο μάλλον για κάποιον που είναι συνηθισμένος σε βαθμούς υπό του μηδέν. Επίσης σημαντικό παράγοντα αποτελούν και οι κατάλληλες τουριστικές υποδομές και προσφερόμενες δραστηριότητες. Όλα τα παραπάνω θα πρέπει να καταλήγουν σε μια τιμή, οικονομικά προσπελάσιμη για τον καταναλωτή, ώστε το τουριστικό πακέτο να παραμένει προσιτό, ελκυστικό και συνάμα εφικτό να πραγματοποιηθεί (Ηγουμενάκης et al., 1999).

Εικόνα 2 Παράγοντες που παρακινούν τον άνθρωπο να επισκεφθεί έναν τουριστικό προορισμό

Ο τουρισμός με τη σύγχρονη του μορφή αποτελεί ένα οικονομικό και κοινωνικό φαινόμενο το οποίο προσελκύει ολοένα και περισσότερο το ενδιαφέρον τόσο των αναπτυγμένων, όσο και των αναπτυσσομένων χωρών. Τα τελευταία χρόνια και ιδιαίτερα μετά την δεκαετία του 1970, ο τουρισμός έχει αποτελέσει έναν από τους δυναμικότερους και ταχύτερα αναπτυσσόμενους τομείς της παγκόσμιας οικονομίας. Χαρακτηρίζεται ως η μεγαλύτερη παγκόσμια «βιομηχανία» και οι εντυπωσιακοί ρυθμοί αύξησης στον τομέα της οικονομίας μαζί με τη σημαντική αύξηση των ταξιδιών διεθνούς και ημεδαπού τουρισμού βοηθούν αισθητά στην επέκταση των τουριστικών δραστηριοτήτων μιας χώρας (Κοκκόσης, Τσάρτας, 2001). Στοιχεία που χαρακτηρίζουν την εξέλιξη της τουριστικής βιομηχανίας αποτελούν η ραγδαία ανάπτυξη και η ολοένα και αυξανόμενη ποικιλομορφία που λαμβάνει. Ας σημειωθεί ότι τόσο η εξέλιξη του τουρισμού σε μια δυναμικά αναπτυσσόμενη βιομηχανία, όσο και η τρέχουσα οικονομική σημασία του δεν πρέπει να αντιμετωπίζονται χωριστά, αλλά στο πλαίσιο του αυξανόμενου ενδιαφέροντος για τον τριτογενή τομέα, δηλαδή του τομέα των υπηρεσιών της οικονομικής δραστηριότητας μιας χώρας.

Συμπερασματικά, σε προσωπικό αλλά και κοινωνικό επίπεδο, ο τουρισμός φαίνεται να απελευθερώνει το άτομο ψυχικά και σωματικά. Εν σχέσει με την οικονομία και τα προνόμια που επάγονται σε αυτήν, τα ποσοστά είναι ιδιαίτερα υψηλά γεγονός που καθιστά τον τουρισμό απαραίτητο για την ανάπτυξη και εξέλιξη μιας χώρας, είτε αυτή είναι αναπτυγμένη ή αναπτυσσόμενη. Για τους παραπάνω λόγους είναι αδύνατον να αγνοηθεί ο κλάδος του τουρισμού σε σύνολο, καθώς επίσης και η σημαντικότητα του για τον άνθρωπο και την κοινωνία γενικότερα.

1.2 Το φαινόμενο της μαζικοποίησης

Ο όρος «τουρίστας» θα μπορούσε να χαρακτηριστεί με δυο έννοιες, εκείνη του παρατηρητή καθώς και εκείνη του καταναλωτή (MacCannell, 1999). Κρατώντας το δεύτερο, δηλαδή την έννοια του τουρίστα ως καταναλωτή, και αναλύοντας την εξέλιξη του τουρισμού ανά τα έτη, είναι εμφανές ότι η υπερβολική εκμετάλλευση και χρήση της φέρουσας ικανότητας οδήγησαν τον άλλοτε τουρισμό αναψυχής και χαλάρωσης σε ένα φαινόμενο οικονομικής, κοινωνικής και περιβαλλοντικής εκμετάλλευσης, ή διαφορετικά στην νέα του μορφή, εκείνη του μαζικού τουρισμού. Ο τουρισμός έχει αποτελέσει θέμα συζήτησης σε πολλά συνέδρια και έρευνες σχετικά με την κοινωνική επίδραση που ασκεί. Σύμφωνα με τους Lyons και Wearing (2008), σε αρχικό στάδιο το ενδιαφέρον των τουρισμολόγων βασιζόταν στη συσχέτιση του τουρίστα και των διακοπών καθώς επίσης και στην επιρροή τους πάνω

στον ίδιο τον ταξιδιώτη πριν, κατά τη διάρκεια και μετά το τέλος των διακοπών. Εν συνεχεία το ενδιαφέρον των επικριτών επικεντρώθηκε στην αυθεντικότητα της εμπειρίας των διακοπών, δίνοντας έμφαση στους προορισμούς και τα αξιοθέατα τα οποία σύντομα αντικαταστήθηκαν από εφήμερες, ανούσιες και σύντομες λύσεις δραπετεύσης από την πίεση της καθημερινότητας. Σύμφωνα με τα παραπάνω λέγεται πως εμφανίστηκε το φαινόμενο του μαζικού τουρισμού.

Ο τουρισμός, σήμερα, αποτελεί πλέον ένα αυτοδύναμο φαινόμενο, συνώνυμο της κατανάλωσης και του ελεύθερου χρόνου. Η αναπτυξιακή του πορεία σε παγκόσμιο επίπεδο υπήρξε ομολογουμένως εντυπωσιακή, καθώς αναγνωρίζεται πλέον ως η μεγαλύτερη βιομηχανία του κόσμου. Η ταχύτατη αυτή ανάπτυξη του τουρισμού παρουσίασε έντονη αναγνώριση από επιστήμονες καθώς και καταναλωτές, ειδικότερα μετά τη δεκαετία του 1970, γεγονός που καθιέρωσε τον τουρισμό ως αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινότητας. Η ενηλικίωση του τουριστικού φαινομένου συμπίπτει με τη μαζικοποίηση και μεγέθυνσή του (Βαρβαρέσος, 2005). Μάλιστα, το 1^ο μαζικό τουριστικό κίνημα φαίνεται πως σημειώθηκε στις αρχές του 19^{ου} αιώνα όταν η εταιρεία «Thomas Cook», διοργάνωσε το πρώτο ταξίδι για λόγους αναψυχής, με 500 επιβαίνοντες, από τον σταθμό του Leicester στην Αγγλία. Στις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα, η μορφολογία των τουριστικών μετακινήσεων μεταβάλλεται. Οι παράγοντες εκείνοι που συνέβαλαν σε αυτό ήταν κατά κύριο λόγο η αύξηση του εισοδήματος και ελεύθερου χρόνου των ανθρώπων, η ραγδαία τεχνολογική εξέλιξη στα μέσα μαζικής μεταφοράς καθώς και η απλούστευση των διατυπώσεων εισόδου-εξόδου στις χώρες υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών. Επιπλέον, ο τουρισμός διαχείμασης-αναψυχής των αριστοκρατών και των εισοδηματιών παλαιότερων εποχών, αντικαθίσταται από πολίτες ανεξαρτήτου εισοδήματος και καταγωγής, θεσμοθετώντας με τον τρόπο αυτό το δικαίωμα των ατόμων για διακοπές.

Ο εκδημοκρατισμός των διακοπών, ο οποίος συνέβαλε στην οικονομική ανάπτυξη του τουρισμού, δημιούργησε μια συνεχή ώθηση για διεύρυνση της βάσης της εισοδηματικής πυραμίδας, ώστε να καταστεί δυνατή η δημιουργία μιας διαχρονικά αυξητικής τάσης κατανάλωσης τουριστικών προϊόντων και υπηρεσιών (Βαρβαρέσος, 2005). Λόγω της οικονομικής σημασίας του τουρισμού στην ανάπτυξη μιας χώρας σε πολλές περιπτώσεις ο ίδιος ο τουρισμός αποτέλεσε και μέσο εκμετάλλευσης του ανθρώπου, του φυσικού του περιβάλλοντος και της πολιτιστικής του κληρονομιάς, συμβάλλοντας με αυτόν τον τρόπο στην αλλοίωση της τουριστικής εικόνας πολλών κρατών (Ηγουμενάκης, 1999), με αποτέλεσμα την εξέλιξη του σε μια ανεξέλεγκτη πλέον βιομηχανία και υιοθετώντας το όνομα «μαζικός τουρισμός».

Ο μαζικός τουρισμός υπάρχει όχι όταν ο αριθμός των τουριστών αυξάνεται αλλά όταν οι τουρίστες ανισοκατανέμονται στο χρόνο και στο τόπο. Η τάση αυτή έχει σαν αποτέλεσμα τη βαθμιαία αλλαγή στις κατευθύνσεις ροών του διεθνούς τουριστικού ρεύματος. Επιπλέον, πέρα από τη συμβολή του τουρισμού στην οικονομία και την απασχόληση, άρχισε να γίνεται αισθητή, ήδη από τη δεκαετία του 1970, η υποβάθμιση που μπορεί να επιφέρει ο μαζικός τουρισμός στο περιβάλλον καθώς και οι κίνδυνοι που συνεπάγεται η υπερβολική εξάρτηση ενός τόπου από τον τουριστικό κλάδο. Επιπροσθέτως, ένα εξίσου σημαντικό θέμα που επηρεάζει το μέλλον του τουρισμού είναι ότι εξαιτίας των εμποδίων που προκαλούνται από τους διεθνείς νόμους και κανονισμούς, ο τουρισμός θα αναγκαστεί να μειωθεί ή ακόμα και να εξαλειφθεί (Sairradist, 2009), καθώς πολλές χώρες θα τείνουν να τον χρησιμοποιούν ολοένα και επιθετικότερα βλέποντας τον καθαρά ως πηγή εισοδήματος και απασχόλησης.

1.3 Αναζήτηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού

Ο τουρισμός όπως προαναφέραμε, είναι μία από τις μεγαλύτερες βιομηχανίες στον κόσμο και ένας από τους ταχύτερα αναπτυσσόμενους τομείς της οικονομίας. Ταυτόχρονα όμως, έχει επιφέρει πολλές αρνητικές συνέπειες σε παράγοντες οικονομικού, κοινωνικού και περιβαλλοντικού περιεχομένου (Goodwin, 2011). Για τον λόγο αυτό, το φαινόμενο του μαζικού τουρισμού οδήγησε σε έντονη αναζήτηση για εναλλακτικές μορφές τουρισμού και ο εναλλακτικός τουρισμός ορίστηκε ως μία πιο κατάλληλη μορφή τουριστικής ανάπτυξης για τον αναπτυσσόμενο κόσμο. Οι χώρες που στήριξαν την τουριστική τους ανάπτυξη στα πρότυπα του μαζικού τουρισμού άρχισαν να αναπτύξουν τις εναλλακτικές μορφές. Μάλιστα, ο όρος του εναλλακτικού τουρισμού πρωτοεμφανίστηκε το 1981 στην Μπανγκόκ (Φαρσάρη, Σωτηριάδης, 2009) με την ίδρυση του Οικουμενικού Συνασπισμού για τον Τουρισμό στον Αναπτυσσόμενο Κόσμο (Ecumenical Coalition on Third World Tourism - ECTWT). Οι Eadington και Smith (1992, όπως αναφέρεται στους Φαρσάρη και Σωτηριάδη, 2009:42) ορίζουν τον εναλλακτικό τουρισμό ως «μορφές τουρισμού που είναι συμβατές με τις περιβαλλοντικές και τις κοινωνικές αξίες της περιοχής και οι οποίες επιτρέπουν τόσο στην κοινωνία υποδοχής όσο και στους επισκέπτες να απολαύσουν μία θετική και αξιόλογη αλληλεπίδραση και κοινές εμπειρίες».

Εναλλάσσοντας την έννοια του τουρισμού προστέθηκαν νέες αντιλήψεις και διαστάσεις στην σύγχρονη ανάλυση του τουριστικού φαινομένου, οι οποίες προτίθενται να ενισχύσουν την εικόνα του τουρισμού και του ταξιδιώτη σε επίπεδα περισσότερο παραγωγικά και βιώσιμα (Lyons, Wearing, 2008). Μια επιπλέον εξέλιξη που αφορά την εναλλαγή της έννοιας

του τουρισμού συσχετίζεται με την αναγνώριση και κατανόηση των αναγκών των επισκεπτών, τόσο σε δημογραφικό όσο και σε ψυχογραφικό επίπεδο (Sairpradist, 2009). Τα τελευταία χρόνια έχει σημειωθεί έντονη μεταβολή στο ενδιαφέρον των τουρισμολόγων, κυρίως λόγω των εξελίξεων στην τεχνολογία και την οικονομία, καθώς επίσης και του ολοένα και αυξανόμενου ενδιαφέροντος για τις επιπτώσεις που επιφέρει ο τουρισμός στο περιβάλλον. Ένας από τους βασικούς και πρωταρχικούς σκοπούς εύρεσης εναλλακτικών μορφών τουρισμού, αποτέλεσε η διαφορετικότητα στα ταξίδια αναψυχής, με εμπειρίες που προσέφεραν στους ταξιδιώτες μια περισσότερο κοινωνική και οικολογική συνείδηση και νοοτροπία (Wearing, 2001). Οι ειδικές μορφές τουρισμού, δεν αντικαθιστούν το μαζικό τουρισμό, απλά εμπλουτίζουν, διευρύνουν και διαφοροποιούν το τουριστικό προϊόν, καλύπτοντας έτσι την όλο και αυξανόμενη ζήτηση. Επιπλέον, η αυξανόμενη περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση του πληθυσμού και της τουριστικής αγοράς ειδικότερα και οι στόχοι για μια βιώσιμη και αειφόρο τουριστική ανάπτυξη που επιδιώκουν διάφοροι τομείς (διεθνείς, κρατικοί, επιχειρηματικοί) θεωρούνται οι κύριοι προωθητικοί παράγοντες του εναλλακτικού τουρισμού.

Η τουριστική βιομηχανία σήμερα δέχεται μεγάλη πίεση καθώς υιοθετεί τις σύγχρονες στρατηγικές μάρκετινγκ για βελτίωση των υπηρεσιών της. Η εποχή της άσκοπης κατανάλωσης φαίνεται πως έφτασε στο τέλος της. Οι καταναλωτές αναζητούν πλέον ένα πιο απλό και βιώσιμο τρόπο ζωής. Αξίζει να σημειωθεί πως οι δρακόντιες μεταβολές στη διάθεση ελεύθερου χρόνου, εισοδήματος, κινητικότητας καθώς και οι εξελίξεις στην τεχνολογία συνέβαλαν σημαντικά στην ανοδική πορεία του τουρισμού (Wearing, 2001). Η περίοδος του καταναλωτισμού, με υπερβολική χρήση των φυσικών και κοινωνικών πόρων οδήγησε στην απώλεια της αίσθησης ελέγχου και προσωπικής ευθύνης. Η αντικατάσταση των υλικών παροχών σε περισσότερο άυλες δραστηριότητες αποτελεί το επίκεντρο της σημερινής μετατόπισης προς ένα πιο επιμελές κίνημα στο οποίο η απερισκεψία για υπέρβαση αντικαθιστάται με μια πιο συνειδητή και μελετημένη προσέγγιση και αντίληψη για τη ζωή γενικότερα. Ο τουριστικός και ταξιδιωτικός τομέας επενδύει στην εξέλιξη του τουρισμού με ένα εύρος κοινωνικών και πολιτιστικών αλλαγών, αποσκοπώντας την αποφυγή από τον ατομικισμό. Με τον τρόπο αυτό επιζητούν την αναγνώριση επιπέδων μεγαλύτερης διακύμανσης, όπως για παράδειγμα το κοινωνικό.

Οι Lyons και Wearing (2008), υποστηρίζουν ότι ο εναλλακτικός τουρισμός δίνει την ευκαιρία στον ταξιδιώτη να αποκτήσει μια συμπεριφορά αποδεκτή για τον ίδιο αλλά ταυτόχρονα και για τους πολιτισμούς και το περιβάλλον που επισκέπτεται. Οι τουρίστες σήμερα δείχνουν να ευαισθητοποιούνται προς ζητήματα οικολογικού ενδιαφέροντος ως προς

το περιβάλλον και τους κινδύνους που επιφέρει ο μαζικός τουρισμός σε αυτό, επιδιώκοντας έτσι την προστασία των τουριστικών προορισμών, καθώς και την προστασία του τουρισμού ως βιομηχανικού παράγοντα. Ο διευθυντής ερευνών του Εθνικού Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών της Γαλλίας, κύριος Ζαν Βιαρ δήλωσε σε συνέντευξη του: «Οι διακοπές είναι από τις καλύτερες ενδείξεις για τις τάσεις μιας κοινωνίας. Και αυτή την κίνηση επιστροφής σε αξίες όπως η οικογένεια και η φύση τη νιώθουμε όλο και περισσότερο. Πριν από είκοσι χρόνια ο τουρισμός ήταν "sea, sex and sun". Σήμερα συνδέεται περισσότερο με την παρέα, τους φίλους, την οικογένεια και την αναζήτηση κάποιου νοήματος». Βάση των δηλώσεων του κ. Βιαρ είναι φανερό ότι ο εναλλακτικός τουρισμός στοχεύει στην αντιμετώπιση των στερεοτύπων που έθεσε ο μαζικός τουρισμός.

Από το 1970, ομάδες ανθρώπων όπως ερευνητές τουρισμού, οικολόγοι και περιβαλλοντικές οργανώσεις άρχισαν να αναζητούν μορφές τουρισμού οι οποίες να είναι φιλικές και ήπιες προς το περιβάλλον αλλά και πιο ανθρωποκεντρικές, οι οποίες στο σύνολο τους συγκροτούν το λεγόμενο εναλλακτικό τουρισμό. Με τον εναλλακτικό τουρισμό (*alternative tourism*), οι άνθρωποι αναζητούν ένα διαφορετικό τρόπο διακοπών, ο οποίος συνδέεται με την προστασία της τοπικής κουλτούρας, καθώς και την προστασία του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος. Αυτή η μορφή τουρισμού διαφέρει από τις παραδοσιακές προσεγγίσεις όσον αφορά τον αειφόρο τουρισμό, ζητώντας από ιδιώτες, οργανισμούς και επιχειρήσεις να αναλάβουν την ευθύνη για τις πράξεις τους και τις επιπτώσεις των ενεργειών τους ώστε να κάνουν τον τουρισμό πιο βιώσιμο. Επομένως, οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού ή οι ειδικές μορφές τουρισμού ή οι ήπιες μορφές τουρισμού δημιουργήθηκαν για να αντιμετωπιστεί ο σκληρός μαζικός τουρισμός και οι δυσμενείς περιβαλλοντικές και κοινωνικές του επιπτώσεις.

Αν ο μαζικός τουρισμός στη Μεσόγειο και στην Ελλάδα συνδέθηκε με την καίρια συμβολή στην οικονομική ανάπτυξη αλλά και την έντονη, κάποτε, υποβάθμιση των τουριστικών προορισμών, ο λεγόμενος «αειφορικός ή ήπιος τουρισμός» συνδέθηκε με την προσδοκία να επιτύχει την τομή ανάμεσα στην ανάπτυξη, αφενός, και την τήρηση της τουριστικής φέρουσας ικανότητας, αφετέρου. Για την Ελλάδα συγκεκριμένα, η επένδυση στον εναλλακτικό τουρισμό καθυστέρησε να υλοποιηθεί καθώς μόλις τις δύο τελευταίες δεκαετίες φαίνεται να παρουσιάζεται ένα έντονο ενδιαφέρον, τόσο από την πλευρά των αρμοδίων του τουρισμού και αναπτυξιακών εταιρειών και οργανισμών για εκπόνηση προγραμμάτων, όσο και από τον ιδιωτικό τομέα με την ανάληψη επιχειρηματικών πρωτοβουλιών στο πεδίο των Εναλλακτικών και Ειδικών Μορφών Τουρισμού (Ε.Ε.Μ.Τ.).

Η φιλοσοφία του εναλλακτικού τουρισμού συνοψίζεται στη διαφύλαξη του περιβάλλοντος και των πόρων του τουριστικού προορισμού, την εκπλήρωση των αναγκών του τοπικού πληθυσμού και στην ικανότητα των τουριστικών χωρών να λαμβάνουν τις αποφάσεις σχετικά με την ανάπτυξη του τουρισμού, σύμφωνα με την δική τους πολιτική και να μην χειραγωγούνται από επιχειρήσεις του τουριστικού τομέα (επιχειρηματίες και ιδιοκτήτες ξενοδοχείων),-οι οποίοι συνήθως δρουν προς προσωπικό όφελος-, ή από άλλες πολυεθνικές εταιρείες. Επομένως, στόχος είναι η βιώσιμη (ή αειφορική) τουριστική ανάπτυξη. Η αειφορικότητα αυτή αφορά όχι μόνο τη διατήρηση του περιβάλλοντος αλλά και τη βιωσιμότητα του τουρισμού ως τομέα επιχειρηματικής δράσης.

Οικολογικός Τουρισμός
Αγροτουρισμός
Φυσιολατρικός Τουρισμός
Ορεινός Τουρισμός
Πολιτιστικός Τουρισμός
Αθλητικός Τουρισμός
Χειμερινός Τουρισμός
Θαλάσσιος Τουρισμός
Εκπαιδευτικός Τουρισμός
Θρησκευτικός Τουρισμός
Συνεδριακός Τουρισμός
Τουρισμός Υγείας
Τουρισμός Περιπέτειας κ.α.

Πίνακας 1 Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού³

³ Βλ. Παράρτημα σελ. 88

Η ζήτηση για εναλλακτικές μορφές τουρισμού έχει οδηγήσει σε ένα ευρύ φάσμα εξειδικευμένων προϊόντων και υπηρεσιών, με τις πιο αναγνωρισμένες μορφές να αναφέρονται στον παραπάνω πίνακα (Πίνακας 1). Η ραγδαία αυτή αύξηση στη ζήτηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού που έχει παρατηρηθεί εντονότερα τα τελευταία χρόνια έχει φέρει στο προσκήνιο ακόμα πιο εξειδικευμένες μορφές όπως είναι ο Τουρισμός Νοσταλγίας (Nostalgia Tourism), ο Σκοτεινός Τουρισμός (Dark Tourism), ο Τουρισμός της 3^{ης} Ηλικίας (Senior Tourism), ο Διαστημικός Τουρισμός (Space Tourism) και ο Εθελοντικός Τουρισμός (Volunteer Tourism). Αξίζει να σημειωθεί ότι ο εθελοντικός τουρισμός έχει θεωρηθεί ως το τελευταίο επίτευγμα της τουριστικής βιομηχανίας (Lyons, Wearing, 2008) και θα αναλυθεί σε βάθος στα επόμενα κεφάλαια.

Συμπερασματικά, φαίνεται ως κύριο χαρακτηριστικό των εναλλακτικών μορφών τουρισμού η αντίθεση τους προς τον κλασικό, με κύριο στόχο τους τη διαφύλαξη του περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς, καθώς και την ανάπτυξη νέων θεματικών τρόπων προσέλευσης τουριστών. Δυστυχώς όμως, παρά το γεγονός ότι οι νέες μορφές τουρισμού αποτελούν μικρό μέρος της τουριστικής βιομηχανίας, η ολοένα και αυξανόμενη ζήτηση τους οδηγεί τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού ως άλλο ένα καταναλωτικό προϊόν προοριζόμενο για τις αγορές του μαζικού τουρισμού (Lyons, Wearing, 2008). Επιπλέον, είναι σημαντικό να αναφέρουμε, δίχως περαιτέρω ανάπτυξη στο θέμα, την άποψη των Eadington και Smith (1992, όπως αναφέρεται στους Φαρσάρη και Σωτηριάδη, 2009) ότι μαζικός και εναλλακτικός τουρισμός δεν αποτελούν αντίθετες έννοιες και ότι η ανάπτυξη του ενός δεν προαπαιτεί την εξαφάνιση του άλλου. Υποστηρίζουν μάλιστα, πως οι μορφές αυτές φαίνεται να συνυπάρχουν εδώ και εκατοντάδες χρόνια, ενώ πολλές φορές λειτουργούν ακόμα και συμπληρωματικά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

ΕΘΕΛΟΝΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ – ΜΙΑ ΠΡΩΤΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

2.1 Ο ορισμός του Εθελοντισμού και η σημασία του για τον άνθρωπο και την κοινωνία

Γεγονότα όπως οι φυσικές καταστροφές, οι πόλεμοι και η οικονομική κρίση βρίσκονται πλέον στην ημερήσια διάταξη των δημοσίων συζητήσεων. Οι επιπτώσεις των γεγονότων αυτών που τόσο έντονα στιγματίσαν την υφήλιο κατά την τελευταία δεκαετία, έφεραν ως επακόλουθο το φυσικό συναίσθημα της αλληλεγγύης. Το συναίσθημα αυτό στο σύνολό της αποτέλεσε την αρχή ενός ανερχόμενου κινήματος, του Εθελοντισμού, από τα πρώτα του βήματα, λίγο μετά το τέλος του 1^{ου} Παγκοσμίου Πολέμου. Οι ρίζες του εθελοντισμού είναι βαθιές μέσα στην ιστορία και τη διαχρονική εξέλιξη της κοινωνίας, δίχως όμως να μπορεί να χρονολογηθεί η ακριβής στιγμή που εμφανίστηκε ή χρησιμοποιήθηκε ως όρος. Υπάρχουν ισχυρές φήμες ότι υπαίτιος υπήρξε ένας Ελβετός μηχανικός, ο Pierre Ceresole⁴, ο οποίος σε συνέδριο που πραγματοποιήθηκε στην Ολλανδία, παρουσίασε την ιδέα μιας ομάδας εθελοντών η οποία θα ανακτούσε τις ζημιές του πολέμου. Αυτό επιβεβαιώνει άλλωστε και τον ισχυρισμό ότι κάθε φορά που η οικονομία μιας χώρας πέφτει, η ανάγκη για τους εθελοντές φαίνεται να αυξάνεται σε μεγάλο βαθμό. Όταν σε έναν άνθρωπο αρέσει, ό,τι αντιληφθεί ως όνειρο ή έργο, ενός άλλου ανθρώπου ή μιας ομάδας ανθρώπων και προσφέρει ανιδιοτελώς την δική του ενέργεια, για να ενισχυθεί το δυναμικό προς την πραγματοποίηση του, τότε στο σημείο αυτό ξεκινάει ο εθελοντισμός⁵.

Ο εθελοντισμός αποτελεί παγκόσμιο και διαχρονικό κοινωνικό φαινόμενο και θεωρείται ως ένας δείκτης στράτευσης του πολίτη και του κοινωνικού κεφαλαίου (Holmes και Smith, 2009:7). Σαν όρος αναφέρεται σε όλες τις μορφές της εθελοντικής

⁴ Ο Pierre Ceresole (Αύγουστος 1879 - Οκτώβριος 1945) ήταν ένας Ελβετός μηχανικός, γνωστός κυρίως ως ο ιδρυτής της Service Civil International (SCI), ή αλλιώς Διεθνής Εθελοντική Υπηρεσία για την Ειρήνη (IVSP), το 1920. Μια οργάνωση που βοήθησε σημαντικά στην ανοικοδόμηση μετά το τέλος του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, με στόχο την επίτευξη της αδελφότητας και της φιλανθρωπίας μεταξύ των πολιτών.

⁵ Ο Εθελοντισμός δεν μπορεί να ταυτιστεί με την φιλανθρωπία, διότι εν αντιθέσει με αυτήν, έχει κίνητρο την προσφορά μέσω της συμμετοχικότητας. Συνδέεται με την ανιδιοτελή προσφορά για την κοινή ευημερία, εξυπηρετεί και άγεται από την κοινωνική αλληλεγγύη και όχι από αισθήματα οίκτου, παραδεχόμενος την ίση θέση του εξυπηρετούμενου και όχι την υποδεέστερη. Ο Εθελοντισμός αποκτά διάρκεια στον χρόνο και αντιμετωπίζεται ως στάση ζωής.

δραστηριότητας, επίσημες ή ανεπίσημες, πλήρους ή μερικής απασχόλησης, εντός ή εκτός συνόρων, ενώ δεν μπορεί να εξηγηθεί κατά γράμμα η σημασία του καθώς αφορά την προσωπική συνεισφορά ανά άτομο. Συγκεκριμένα, η Οργάνωση Εθνικής Έρευνας Εθελοντισμού και Φιλανθρωπικών Δωρεών (Helping Out) στη Βρετανία, καθορίζει τον εθελοντισμό ως οποιαδήποτε ενέργεια που συμπεριλαμβάνει την προσφορά χρόνου στην πραγματοποίηση ενός σκοπού που αφορά την βοήθεια (ατομική ή ομαδική) κάποιου ατόμου ή φέρει περιβαλλοντικό χαρακτήρα (Holmes, Smith, 2009). Ακόμα και οι εκπρόσωποι της Παγκόσμιας Διάσκεψης για την Αειφόρο Ανάπτυξη, φαίνεται να έχουν λάβει σοβαρά υπόψιν τους τον θεσμό του Εθελοντισμού, καθώς έκριναν ότι πέραν της προστασίας του περιβάλλοντος, την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, η εθελοντική δράση θα μπορούσε να αποτελέσει το κλειδί για ένα βιωσιμότερο μέλλον (UNV, 2002b, όπως αναφέρεται στους McBride, et al, 2007:2). Επιπλέον, αξίζει να σημειωθεί ότι το 2011 ανακηρύχθηκε «Ευρωπαϊκό Έτος Εθελοντισμού»⁶ από τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών⁷ (UN, 2011) και ότι η 5^η Δεκεμβρίου του κάθε έτους έχει καθιερωθεί ως Παγκόσμια Ημέρα Εθελοντισμού. Χρησιμοποιώντας τον χαρακτηρισμό των Holmes και Smith (2009), μπορούμε να καταλήξουμε ότι ο εθελοντισμός αφορά τη δωρεά χρόνου, χρήματος ή και προσωπικής εργασίας προς τον συνάνθρωπο και το περιβάλλον.

Ο εθελοντισμός γενικά θεωρείται ότι αποτελεί αλτρουιστική δραστηριότητα, που προορίζεται για την προώθηση του καλού ή την βελτίωση της ποιότητας της ανθρώπινης ζωής και απαιτεί το στοιχείο της προσωπικής και ελεύθερης βούλησης ενώ δεν πηγάει από κάποια νομική υποχρέωση. Υποστηρικτές του Εθελοντισμού θέλουν τον εθελοντισμό να αποτελεί σημαντικό παράγοντα επίλυσης πολλών κοινωνικών ζητημάτων όπως:

- Η καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού
- Η κατάργηση των κοινωνικών ανισοτήτων
- Η βελτίωση της υγείας

⁶ Τα επίσημα εγκαίνια έναρξης του έτους αλλά και της εκδήλωσης της «Περιοδείας του Ευρωπαϊκού Έτους Εθελοντισμού 2011», πραγματοποιήθηκαν στην Αθήνα (17-23 Μαρτίου) από την Αντιπροσωπεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στην Ελλάδα, το Γραφείο Ενημέρωσης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στην Ελλάδα και τη Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς (που αποτελεί τον Εθνικό φορέα συντονισμού του ΕΕΕ 2011 στην Ελλάδα) και το Υπουργείο Εργασίας & Κοινωνικής Ασφάλισης.

⁷ Ο Γενικός Γραμματέας, της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ ανακήρυξε το έτος 2001 ως Διεθνές Έτος Εθελοντών (IYV) στην 52η σύνοδό της στις 20 Νοεμβρίου 1997. Το ψήφισμα 52/17 υποστηρίχθηκε από 123 χώρες. Οι Εθελοντές του προγράμματος των Ηνωμένων Εθνών (UNV) είχαν οριστεί ως σημείο επαφής για το έτος εντός του συστήματος των Ηνωμένων Εθνών. Επίσης, ο ίδιος φορέας έχει κατοχυρώσει την 5^η Δεκεμβρίου κάθε έτους ως «Διεθνή Ημέρα Εθελοντισμού»

Το κίνημα του εθελοντισμού, με τις ανάλογες προϋποθέσεις, αποτελεί μία μεγάλη δύναμη ελπίδας για τον σύγχρονο κόσμο και μια δραστηριότητα που, σύμφωνα με τις Holmes και Smith (2009), θα πρέπει να ενθαρρύνεται εντονότερα από τις κοινωνίες και τις κυβερνήσεις γενικότερα. Συγκεκριμένα ο Μιχάλης Χρυσοχοϊδης, πρώην υπουργός Προστασίας του Πολίτη (2010), σε συνέντευξη Τύπου στις 19 Μαΐου είχε δηλώσει: «Σήμερα, περισσότερο από ποτέ, είναι αναγκαία η ενεργοποίηση του εθελοντικού δυναμικού της χώρας. Δεν έχουμε ούτε μέρα να χάσουμε, ούτε έναν εθελοντή να χαράμισουμε». Ο κ. Κανελλόπουλος, Πρόεδρος της Ομοσπονδίας Εθελοντικών Μη Κυβερνητικών Οργανισμών Ελλάδος, υποστηρίζει πως μία κοινωνία πολιτών μπορεί να έχει πολλές μορφές και διάφορες όψεις, αλλά ο εθελοντισμός είναι σίγουρο ότι συγκαταλέγεται στην κορυφή και αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της. Το φαινόμενο του εθελοντισμού, που αναδεικνύεται εντονότερα στην εποχή μας, έχει πολλαπλό ενδιαφέρον κυρίως λόγω της πολυμορφίας⁸ του και του πολυθεματικού⁹ χώρου δράσης του σε όλο το φάσμα της κοινωνικής ζωής. Αποτελεί βασικό συντελεστή ανάπτυξης της κοινωνικής οικονομίας και της απασχόλησης (Τακτικός, 2009) καθώς συνιστά μορφή άμεσης παρέμβασης και συμμετοχής των πολιτών στο κοινωνικό γίνεσθαι και αναπτύσσει το αίσθημα της ατομικής ευθύνης. Αποτελεί την καταλληλότερη μέθοδο για την ανάπτυξη ενός δημιουργικού, αποτελεσματικού και ανταγωνιστικού κοινωνικού κράτους και αυξάνει την ποιότητα των υπηρεσιών που παρέχει το κράτος. Δημιουργεί επίσης, μεγάλο φάσμα ειδικοτήτων και νέων θέσεων απασχόλησης σε μια εποχή που η ανεργία αυξάνεται. Επιπροσθέτως, σε προσωπικά πλαίσια, σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Εθελοντική Υπηρεσία, οι άνθρωποι, εν μέσω του Εθελοντισμού, αποκτούν γνώσεις, αξιοποιούν τις ικανότητές τους και επεκτείνουν το κοινωνικό τους δίκτυο, πράγμα που συχνά μπορεί να τους ανοίξει νέες ή καλύτερες προοπτικές απασχόλησης, και να συμβάλει στην προσωπική και κοινωνική τους ανάπτυξη. Εν ολίγοις, η εθελοντική προσφορά, είτε με την συλλογική της μορφή είτε με την ατομική, αποτελεί σημαντικό κομμάτι των ευρωπαϊκών χωρών και συνδέεται με την ανάπτυξη αυτών. Σύμφωνα με την Marian Harkin (πρόεδρος της διακομματικής ομάδας για τον Εθελοντισμό στο Ευρωπαϊκό

⁸Μερικά παραδείγματα αποτελούν ο Διεθνής Εθελοντισμός, ο Περιβαλλοντικός Εθελοντισμός, ο Πολιτιστικός Εθελοντισμός, ο Επίσημος (προσφορά, για παράδειγμα, προς μία ΜΚΟ) και ο Ανεπίσημος Εθελοντισμός (προσφορά σε περισσότερο προσωπικό επίπεδο, βοηθώντας για παράδειγμα κάποιον ηλικιωμένο στο δρόμο), ο Εθελοντισμός που αφορά νέους (απευθύνεται σε νέους και έχει ως κύριο στόχο την ομαλή ένταξη των νέων στο κοινωνικό σύστημα) και ο e-Εθελοντισμός/e-volunteering (αναπτύσσεται μέσω διαδικτύου για ενημέρωση ή στήριξη ομάδων)

⁹Όπως για παράδειγμα είναι η παροχή υπηρεσιών φροντίδας, η βοήθεια στο σπίτι και η δωρεά αίματος. Επίσης, σε «ομαδικότερο» επίπεδο οι οργανωμένες δράσεις για την προστασία του περιβάλλοντος, η αντιμετώπιση φυσικών καταστροφών και η παροχή εκπαίδευσης σε κοινωνικά αποκλεισμένα άτομα ή ομάδες.

Κοινοβούλιο) ένας στους πέντε πολίτες στην Ευρωπαϊκή Ένωση έχει υπάρξει εθελοντής κάποια στιγμή στο παρελθόν. Επισήμανε επίσης πως στην Ευρώπη μόνο, υπάρχουν σήμερα περίπου 100 εκατομμύρια εθελοντές¹⁰. Σήμερα και κυρίως λόγω των πρόσφατων καταστροφικών γεγονότων (Ινδονησία, Ταϊλάνδη, Αϊτή, Νέα Ζηλανδία, Λιβύη, Ιαπωνία) οι κυβερνήσεις πολλών κρατών κλήθηκαν να αφιερώσουν πόρους για τη στήριξη του Εθελοντισμού (Anheier και Salamon, 1999, όπως αναφέρεται στους McBride, et al, 2007:2). Επιπλέον, αξίζει να σημειωθεί το φαινόμενο εθελοντισμού εν μέσω του διαδικτύου το οποίο ονομάζεται «e-volunteering» και οφείλεται στην ραγδαία άνοδο που έχει σημειώσει ο εθελοντισμός τα τελευταία χρόνια. Η μέθοδος αυτή είναι παρόμοια της τηλεργασίας, με μόνη διαφορά ότι η προσφορά είναι άνευ πληρωμής. Η μέθοδος “e-Volunteering” έχει εγκριθεί από χιλιάδες οργανώσεις, όπως τα Ηνωμένα Έθνη, τα οποία διατρέχουν μια διαδικτυακή υπηρεσία εθελοντισμού που επιτρέπει στους οργανισμούς να ενημερώνονται για την πρόσληψη εθελοντών και επιπλέον διατίθενται στατιστικά στοιχεία σχετικά με τον αριθμό των εθελοντών και των οργανώσεων που συμμετέχουν¹¹.

Ανακεφαλαιώνοντας, το πεδίο δράσης του εθελοντισμού είναι μεγάλο και εκτελείται από ένα ευρύ φάσμα ανθρώπων σε πολλούς και διαφορετικής φύσεως κλάδους. Δεν αναγνωρίζεται πλέον μόνο ως πράξη αλληλεγγύης σε περιπτώσεις εκτάκτου ανάγκης, όπως κυρίως συνέβαινε σε κοινωνίες του παρελθόντος, αλλά ούτε και ταυτίζεται με την φιλανθρωπία (Τακτικός, 2009). Ο εθελοντισμός συνδέεται με την ανιδιοτελή προσφορά για την κοινή ευημερία, εξυπηρετεί και άγεται από την κοινωνική αλληλεγγύη και ως θεσμική δραστηριότητα, παράγει και διαδίδει διαρκή αγαθά στον πολιτισμό, στο περιβάλλον και στην κοινωνική μέριμνα.

2.1.1 Πώς συνδέεται ο εθελοντισμός με τον τουρισμό;

Η ιδέα «ένωσης» του Τουρισμού με τον Εθελοντισμό δεν αποτελεί πρόσφατο επιχείρημα. Στην πραγματικότητα, έχει υπάρξει για πολλές χιλιάδες χρόνια, σε απλούστερη βέβαια μορφή, και είχε παρατηρηθεί σε διάφορους πολιτισμούς και θρησκευτικές ομάδες σε όλο τον κόσμο. Ναυτικοί, ιατροί και εξερευνητές αποτελούν σημαντικά παραδείγματα

¹⁰ Τα ποσοστά αυτά διαφέρουν έντονα από χώρα σε χώρα, φθάνοντας μέχρι και το 40% στη Βρετανία ή την Ολλανδία ενώ δεν ξεπερνούν το 10% στην Ελλάδα ή την Ιταλία.

¹¹ Ένα καλό παράδειγμα ψηφιακού εθελοντισμού θα μπορούσε να θεωρηθεί η ηλεκτρονική σελίδα «Wikipedia» καθώς το επιτελείο της αποτελείται από ερευνητές, συγγραφείς και εκδότες, οι οποίοι εργάζονται αφιλοκερδώς για την δημοσίευση άρθρων και κειμένων στην ιστοσελίδα της “Wikipedia”

ανθρώπων που παρείχαν υπηρεσίες σε συνδυασμό με τα ταξίδια τους. Η ίδρυση του οργανισμού «Volunteer Service Overseas» το 1958 και του «Ειρηνευτικού Σώματος» των Ηνωμένων Πολιτειών το 1961 αποτέλεσαν τα πρώτα βήματα ένταξης του εθελοντισμού στην καθημερινότητα των πολιτών της Αμερικής. Ένα αξιόλογο παράδειγμα εκμετάλλευσης του όρου του Εθελοντικού Τουρισμού, σύμφωνα με τον David Clemmons (VolunTourism.org), αποτέλεσε το Συμβούλιο Τουρισμού στη Νεβάδα, όταν το 1998 επιχείρησε να παρακινήσει τους κατοίκους της περιοχής να εργαστούν εθελοντικά για την ανάπτυξη του αγροτικού τουρισμού στις απομακρυσμένες περιοχές της πολιτείας. Το παράδειγμα αυτό απέχει μακράν από τον σημερινό όρο, δεν παύει όμως να αποτελεί έναν σημαντικό πυλώνα στην εξέλιξη και ανάπτυξη του θεσμού. Η Alexia Nestora, Σύμβουλος Δημοσίων Σχέσεων της εταιρείας «Adventure and Volunteer Travel Industries», υποστηρίζει ότι η τρομοκρατική επίθεση της 11^{ης} Σεπτεμβρίου αποτέλεσε ένα δυνατό ξύπνημα για τους πολίτες της Αμερικής. Οι άνθρωποι άρχισαν να αναζητούν βαθύτερο νόημα και ουσία σε ό,τι έκαναν συμπεριλαμβανομένων και των διακοπών τους. Το έντονο συναισθημα προσφοράς, βοήθειας, αλληλεγγύης υπερτέρησε και οι απλές διακοπές αναψυχής και χαλάρωσης φαίνεται να αντικαταστάθηκαν από ταξίδια εθελοντικού χαρακτήρα. Προσθέτοντας, να επισημάνουμε πως η ανάγκη για αειφορία και βιωσιμότητα στις κοινωνίες, συντέλεσαν εξίσου σημαντικούς παράγοντες στην ραγδαία ανάπτυξη και εξέλιξη του νεοφερμένου, σχετικά, κλάδου.

Ο Εθελοντικός Τουρισμός σήμερα αποτελεί ένα ραγδαία αναπτυσσόμενο φαινόμενο και εντάσσεται στον κλάδο του εναλλακτικού τουρισμού. Η νέα αυτή μορφή τουρισμού αφορά παραθεριστές οι οποίοι προσφέρονται εθελοντικά να εργαστούν σε προγράμματα διατήρησης, περιθαλψής και συντήρησης σε όλο τον κόσμο. Με τα εναλλακτικά αυτά ταξίδια μπορούν να βοηθήσουν στην ανάπτυξη των κοινοτήτων, την επιστημονική έρευνα ή την οικολογική αποκατάσταση. Θα μπορούσε να θεωρηθεί ως ένας συνδυασμός εναλλακτικού τουρισμού και εθελοντισμού. Αυτή η μορφή του εναλλακτικού τουρισμού απευθύνεται σε νέους τουρίστες κυρίως, οι οποίοι προτιμούν αν αποκαλούνται ταξιδιώτες και όχι τουρίστες-όρος που συνδέεται με τον μαζικό τουρισμό. Αφορά έμπειρους ταξιδιώτες που αναζητούν μοναδικότητα, δελεασμό, φυσικότητα και αυθεντικότητα από την εμπειρία των διακοπών τους. Ο εθελοντικός τουρισμός έχει προβληθεί αρκετά θετικά από το κοινό, σε αντίθεση με άλλες μορφές τουρισμού και έχει χαρακτηριστεί ως μια πιο ηθική μορφή τουρισμού από εκείνη του μαζικού τουρισμού. Η αύξηση της δημοτικότητας του εθελοντικού τουρισμού επιβεβαιώνεται από την πρόσφατη έρευνα που διεξήγαγε η Εταιρεία Τουριστικής Έρευνας και Μάρκετινγκ (2008) που υπολογίζει ότι υπάρχουν 1,6 εκατομμύρια άτομα που περνούν τις διακοπές τους, συμμετέχοντας σε τουριστικές δραστηριότητες εθελοντών κάθε

έτος. Πολλές τοπικές και διεθνείς περιβαλλοντικές και Κοινωνικές, Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ), όπως εκείνη των Ηνωμένων Εθνών για την Εκπαίδευση, την Επιστήμη και τον Πολιτισμό (UNESCO) ή το Παγκόσμιο Ταμείο για τη Φύση (WWF) προσφέρουν άφθονα εθελοντικά προγράμματα τουρισμού σε όλη την Υδρόγειο. Αυτή η αυξανόμενη δημοτικότητα των εθελοντών προσελκύει ολοένα και περισσότερους τύπους οργανισμών όπως είναι τα πανεπιστήμια, οι θρησκευτικές οργανώσεις, κυβερνήσεις, καθώς και πολλές ιδιωτικές τουριστικές επιχειρήσεις.

Ο εθελοντικός τουρισμός όπως προαναφέραμε, επιτρέπει στους ταξιδιώτες να προσφέρουν κάτι πίσω στο κοινωνικό και φυσικό περιβάλλον του τόπου υποδοχής και, ταυτόχρονα, να συμμετάσχουν στις διαδικασίες της προσωπικής τους ανάπτυξης, αυτοανακάλυψης και επαναξιολόγησης των προσωπικών τους αξιών. Αξίζει βέβαια να σημειωθεί πως οι σχέσεις μεταξύ των επισκεπτών και των κατοίκων υποδοχής καθώς και η αντιμετώπιση των κατοίκων προς τους τουρίστες, μπορεί να διαφέρουν ανάλογα με τις διαστάσεις που μπορεί να λάβει η τουριστική εκμετάλλευση στις περιοχές αυτές (Uriely, et al, 2003). Το σημαντικό αυτό ζήτημα καθώς και άλλα που αφορούν τον Εθελοντικό Τουρισμό, τις επιπτώσεις και επιρροές αυτού πάνω στην κοινωνία αλλά και την οικονομία μίας χώρας αναλύονται παρακάτω.

2.2 Τι είναι ο Εθελοντικός Τουρισμός;

Η ιδέα πίσω από αυτό το είδος τουρισμού συνδέεται με την ανιδιοτελή προσφορά για την κοινή ευημερία. Βασίζεται σε παραθεριστές οι οποίοι προσφέρονται εθελοντικά να εργαστούν σε προγράμματα διατήρησης και συντήρησης σε όλο τον κόσμο και αφορά στην διερεύνηση του ορίζοντα και στην αλλαγή αντίληψης της ζωής στα μάτια του –καταναλωτή, ταξιδιώτη, τουρίστα. Κατά την διάρκεια της εμπειρίας το άτομο καλείται να εμπλακεί σε ένα εύρος ανθρωπιστικών δραστηριοτήτων, δίχως φυλετική ή θρησκευτική διάκριση σε συνδυασμό πάντα με την αναψυχή (Holmes, Smith, 2009). Ο Tomazos (2010) χαρακτηρίζει τον εθελοντικό τουρισμό ως έναν κλάδο του τουρισμού ο οποίος συνδυάζει τις ανάγκες των τουριστών με την επιθυμία τους να προσφέρουν, δίχως όμως να χάσουν την πολυτέλεια των διακοπών τους.

Ο κλάδος του Εθελοντικού τουρισμού έχει σημειώσει κατακόρυφη ανάπτυξη μέσα στις τελευταίες δεκαετίες, όσον αφορά τον αριθμό των εθελοντών αλλά και τον αριθμό των οργανώσεων. Σύμφωνα με τους Tomazos και Butler (2009), υπάρχουν 146 διεθνή

οργανισμοί εθελοντικού τουρισμού, οι οποίοι στέλνουν χιλιάδες εθελοντές ανά τον κόσμο σε ετήσια βάση. Οι ευκαιρίες βρίσκονται σε όλες τις γωνίες του πλανήτη με την Κίνα, την Ινδία, την Αμερική, την Ινδονησία και την Βραζιλία να βρίσκονται στις 5 πρώτες θέσεις της λίστας σημαντικότητας ανάγκης. Παρά την σημαντική αυτή αύξηση σε ζήτηση, είναι δύσκολο να υπολογισθεί το πραγματικό μέγεθος του Εθελοντικού τουρισμού καθώς ποικίλει σε τομείς, τοποθεσία, έργα, περιβάλλον. Εξίσου σημαντικό είναι το γεγονός ότι πολύ μικρός αριθμός των γεγονότων και έργων καταγράφονται, ειδικότερα σε μικρότερους οργανισμούς, γεγονός που αποτρέπει στο να βγει ένας ακριβής υπολογισμός (Holmes, Smith, 2009). Σε γενικές γραμμές μπορεί κανείς να καθορίσει τον εθελοντικό τουρισμό ως ένα ταχύτατα αναπτυσσόμενο είδος τουρισμού που απευθύνεται σε άτομα κάθε ηλικίας, τα οποία επιθυμούν να «προσφέρουν» τόσο στο φυσικό περιβάλλον όσο και στους έχοντες ανάγκη, συνανθρώπους μας. Αφορά έμπειρους ταξιδιώτες που αναζητούν μοναδικότητα, δελεασμό, πραγματικότητα, φυσικότητα και αυθεντικότητα από την εμπειρία των διακοπών τους.

Οι Holmes και Smith (2009) αναφέρουν στο βιβλίο τους «*Managing Volunteers in Tourism*» ότι υπάρχουν δυο βασικές μορφές εθελοντισμού: εκείνη που συμπεριλαμβάνει την χρηματική πληρωμή (όπως η πρακτική άσκηση, όπου εθελοντές λαμβάνουν κάποιο μισθό ή ο εθελοντικός τουρισμός) και εκείνη της υποχρέωσης (για παράδειγμα μαθητές που συμμετέχουν σε κάποιο εθελοντικό πρόγραμμα με αντάλλαγμα μια βεβαίωση συμμετοχής). Επιπλέον υποστηρίζουν ότι ο εθελοντισμός κατηγοριοποιείται σε δυο ομάδες:

- *Ongoing volunteers*: εκείνοι που θεωρούν τον εθελοντισμό μεγάλο μέρος της ζωής τους και αφιερώνουν πολύ χρόνο κυρίως σε μακροπρόθεσμα έργα μεγάλης διάρκειας.
- *Episodic volunteers*: Εκείνοι που συμμετέχουν σε σύντομα αλλά τακτικά διαστήματα συνήθως ως μέλη κάποιου οργανισμού.

Ο παραπάνω διαχωρισμός αποτελεί συχνό φαινόμενο στον συγκεκριμένο τομέα, όμως η πρόσφατη ανοδική πορεία του τουριστικού κλάδου πάνω στον Εθελοντισμό έχει φέρει στην επιφάνεια μια τρίτη ομάδα εκείνη του εποχιακού εθελοντισμού η οποία αφορά την συνεισφορά κυρίως κατά τη διάρκεια της τουριστικής περιόδου. Αρκετοί πάλι διαχωρίζουν τον εθελοντισμό σε επίσημο και ανεπίσημο. Ο επίσημος εθελοντισμός αφορά την προσφορά, για παράδειγμα, προς μία μη κυβερνητική οργάνωση ή ένα ίδρυμα, ενώ ο ανεπίσημος εθελοντισμός αφορά την προσφορά σε περισσότερο προσωπικό επίπεδο, βοηθώντας για παράδειγμα κάποιον ηλικιωμένο στο δρόμο. Είναι σαφές πως η συνειδητοποίηση της

σημασίας των προληπτικών δράσεων στο σύγχρονο κόσμο έχει διευρύνει σημαντικά τους στόχους του εθελοντισμού. Μερικά χαρακτηριστικά παραδείγματα, όπως αναφέρονται σε άρθρο της οικολογικής εφημερίδας «Εν Αιθρία¹²», τα οποία συνιστούν σημαντικούς κρίκους της σύγχρονης εθελοντικής αλυσίδας αποτελούν οργανώσεις για την πρόληψη των ατυχημάτων ή την αποφυγή της χρήσης ναρκωτικών ουσιών, οργανώσεις για την προστασία του περιβάλλοντος, οργανώσεις εθελοντικής αιμοδοσίας, και ομάδες για την προστασία των παιδιών του τρίτου κόσμου (Κανέλλης, 2007).

2.2.1 Εθελοντής: Ένας σύγχρονος Ήρωας

Οι εθελοντές αποτελούν ουσιαστικό τμήμα του τουρισμού, είτε πρόκειται για εθελοντισμό σε κάποιο τοπικό μουσείο, μια μεγάλη αθλητική εκδήλωση (Ολυμπιακοί Αγώνες) ή ακόμα και ταξιδεύοντας ανά τον κόσμο προσφέροντας βοήθεια. Πολλοί μάλιστα υποχρεούνται να περάσουν από ειδική εκπαίδευση προτού συμμετάσχουν σε κάποιο πρόγραμμα. Μερικοί από τους κύριους λόγους συμμετοχής σε κάποιο εθελοντικό πρόγραμμα, όπως αναφέρει η Δρ Ellis (2005), είναι ο συνδυασμός φύσης και εθελοντισμού, η συμμετοχή, η εκμάθηση, καθώς και γενικοί αλτρουιστικοί παράγοντες. Δίχως τους εθελοντές πολλοί τουριστικοί οργανισμοί, ιδίως εκείνοι μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, θα έπρεπε να μειώσουν τις δραστηριότητές τους ή ακόμη και να παύσουν την λειτουργία τους (Holmes, Smith, 2009:3). Οι Gorham και Mottiar (2010), υποστηρίζουν ότι η προσωπική προσφορά ενός εθελοντή, φαίνεται να είναι στοιχείο θετικό, καθώς προσπερνάει κάθε Κυβερνητικό και επιχειρηματικό σύμπλεγμα. Συγκεκριμένα επισημαίνουν ότι μέσω του προσωπικού στοιχείου (προσφοράς) αντικαθίσταται ο σκοπός της ανάπτυξης με εκείνον της φιλανθρωπικής πράξης, γεγονός το οποίο οι μεγάλες κυβερνήσεις και τα ισχυρά εκπροσωπούμενα κόμματα αυτών τείνουν πολύ εύκολα να προσπερνούν.

Ποιοί είναι όμως οι Εθελοντές; Οι άνθρωποι εκείνοι που με την προσφορά τους επιδιώκουν να πραγματοποιήσουν το όραμα ενός καλύτερου μέλλοντος; Όπως με τον Εθελοντισμό έτσι και με τον Εθελοντή, δεν υπάρχει ακριβής ορισμός. Κάποιοι μάλιστα θα μπορούσαν να χαρακτηρίσουν τον όρο οξύμωρο καθώς από τη μία ο τουρισμός αφορά την αναψυχή και χρόνο μακριά από κοινωνικές και πολιτικές υποχρεώσεις ενώ αντίθετα ο Εθελοντισμός αφορά την προσφορά χρόνου και εργασίας, ενώ αποτελείται από την επιθυμία

¹² Η εφημερίδα "Εν Αιθρία" είναι μηνιαία έκδοση της Οικολογικής Κίνησης Πάτρας και διευθύνεται από Συντακτική Επιτροπή. Η εφημερίδα εκδόθηκε για πρώτη φορά το Μάρτιο του 1991.

για βοήθεια στον συνάνθρωπο και συνδέεται άμεσα με τον αλτρουισμό. Σύμφωνα με τον Wearing (2001), εθελοντές τουρίστες είναι εκείνοι που αναζητούν μια τουριστική εμπειρία η οποία επωφελεί και τον επισκέπτη αλλά και τον τόπο προορισμού. Μια εμπειρία η οποία δεν θα συμβάλει μονάχα στην προσωπική τους ανάπτυξη αλλά θα έχει θετική και άμεση επιρροή στο κοινωνικό, φυσικό ή ακόμα και οικονομικό περιβάλλον του τόπου προορισμού. Ο Wearing επισημαίνει επίσης ότι ένας εθελοντής τουρίστας αφιερώνει μερίδιο της αναψυχής στην παροχή βοήθειας και την προσφορά εργασίας, γεγονός το οποίο τον διαφοροποιεί από τον κοινό τουρίστα. Παρά το γεγονός ότι ο Εθελοντισμός συνήθως συνδέεται με την εργασία, στην πραγματικότητα η εργασία αυτή καταλαμβάνεται από ευχαρίστηση και μακροχρόνια προσωπική χαρά (Stebbin, 1982, όπως αναφέρεται στην Ellis, 2005:335).

Οι εθελοντές προέρχονται από οποιοδήποτε κοινωνικό-οικονομικό στρώμα, είναι οποιοδήποτε φύλο, οποιασδήποτε ηλικίας, οικονομικής κατάστασης, ακαδημαϊκού υπόβαθρου, φυλής, θρησκευματος. Ένας εθελοντής είναι άτομο υπεύθυνο, ενθουσιώδες, σε καλή φυσική κατάσταση, πρόθυμο και δίνει το παράδειγμα στο κοντινό του περιβάλλον, εγκλιματίζοντας τους. Έχει αποδειχτεί ότι οικογένειες με τουλάχιστον ένα ενεργό άτομο στον εθελοντισμό, τείνουν να συμβάλλουν, αν όχι όλα, τα περισσότερα μέλη της οικογένειας σε κάποια μορφή Εθελοντισμού. Μέσα από την ομαδική εθελοντική εργασία, ολοκληρώνεται η προσωπικότητά τους, αναπτύσσεται η κοινωνική τους συνείδηση, η υπευθυνότητα και η ικανότητα να επικοινωνούν αλλά και να κατανοούν τους συνανθρώπους τους. Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω και θεωρώντας ότι ένα άτομο είναι υγιές και πιστεύει στην βοήθεια στο συνάνθρωπο, τότε μπορεί εύκολα να ισχυριστεί ότι σχεδόν όλοι οι πολίτες μπορούν να είναι υποψήφιοι εθελοντές. Μία κοινωνία πολιτών μπορεί να έχει πολλές μορφές και διάφορες όψεις, αλλά ο εθελοντισμός είναι σίγουρο ότι συγκαταλέγεται στην κορυφή και αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της. Οι εθελοντές είναι ζωτικής σημασίας για μια υγιή κοινωνία. Δίχως την προσφορά, πέραν των υποχρεώσεων, του κάθε ατόμου, πολλοί φορείς θα δυσλειτουργούσαν καθώς χωρίς την εθελοντική εργασία είναι μεγάλος ο αριθμός των έργων που δεν θα είχαν ποτέ επιτευχθεί λόγω ανεπαρκών κονδυλίων. Επιπλέον, για τους περισσότερους εθελοντές, τη μεγαλύτερη επιβράβευση αποτελεί η συμμετοχή σε ένα κοινωνικό σύμπλεγμα ατόμων με κοινά ενδιαφέροντα, καθώς επίσης και η αίσθηση της συνεισφοράς για ένα μεγαλύτερο «καλό».

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει το γεγονός ότι τα άτομα εκείνα που δείχνουν τα μεγαλύτερο ενδιαφέρον σε έργα φιλανθρωπικού χαρακτήρα είναι εκείνα που σε μια υποτιθέμενη κλίμακα ηλικίας, θα αποτελούσαν τα δυο άκρα: νέοι κάτω των 20 ετών και μεσήλικες άνω των 55 (Holmes, Smith, 2009). Μάλιστα, σύμφωνα με τις Holmes και Smith το ποσοστό του

εθελοντισμού γενικά φαίνεται να αυξάνεται ανάλογα με την ηλικία, καθώς οι ομάδες της μέσης ηλικίας είναι πιο πιθανό να εργαστούν εθελοντικά. Η συνταξιοδότηση και η επιθυμία για απασχόληση (προσωπική και κοινωνική) αποτελούν τα βασικά κίνητρα ενασχόλησης στον εθελοντισμό. Σε αντίθεση με αυτήν την άποψη έρχεται ο Wearing (2001), ο οποίος ισχυρίζεται πως έρευνες που διεξήχθησαν έδειξαν ότι το μεγαλύτερο μέρος των εθελοντών αποτελείται από άτομα μεταξύ 18-25 ετών, επισημαίνοντας ότι το γεγονός αυτό μπορεί εύκολα να δικαιολογηθεί καθώς πολύ συχνά πανεπιστήμια του εξωτερικού προτείνουν κάποιο εθελοντικό ταξίδι στους φοιτητές για την πραγματοποίηση της πρακτικής τους άσκησης. Ενώ ο Wearing θεωρεί συχνό το φαινόμενο νέων που πραγματοποιούν κάποιο εθελοντικό ταξίδι καθώς με τον τρόπο αυτό συνδυάζουν τις διακοπές τους με την προσφορά εργασίας, οι Holmes και Smith δηλώνουν πως το ποσοστό των νέων που συμμετέχουν σε εθελοντικά προγράμματα είναι σημαντικά μικρότερο. Ακόμα και στις περιπτώσεις συμμετοχής τους, τα κίνητρα συνήθως αφορούν την απόκτηση νέων εμπειριών και την εμπλούτιση των βιογραφικών τους σημειωμάτων. Αξίζει να σημειωθεί ότι σύμφωνα με τον Wearing, η αντιπαράθεση στο θέμα της ηλικίας αφορά την ουσιώδη βοήθεια που καλείται να προσφέρει κάποιος στον προορισμό που θα διαμείνει, και οι νέοι κάτω των 30 είναι πιο πιθανόν να το δουν ως μια διαφορετική εμπειρία που θα τους αποφέρει ωραίες αναμνήσεις, γεγονός το οποίο επιβεβαιώνει το παραπάνω επιχείρημα των Holmes και Smith σχετικά με την πραγματική προσφορά και δέσμευση με το «έργο». Ως εκτούτου, ενώ παρατηρείται μια αύξηση στη ζήτηση εθελοντικών προγραμμάτων από μεγαλύτερες ηλικίες, η τάση αυτή φαίνεται να μειώνεται σε αποτελεσματικότητα καθώς ο μέσος όρος ηλικίας στον κόσμο μεγαλώνει, περιορίζοντας έτσι την απόδοση κυρίως λόγω θεμάτων υγείας.

Όποιος και αν είναι ο χαρακτηρισμός, η ομαδοποίηση ή η ταύτιση, μπορεί να υποστηριχθεί ότι ο εθελοντικός τουρισμός έχει πολλές μορφές δράσης και απευθύνεται κυρίως σε νέους τουρίστες, που κανονικά θα ήθελαν να χαρακτηρίζονται ως ταξιδιώτες και όχι ως τουρίστες, όρος που συνδέεται με τον μαζικό τουρισμό (Holmes, Smith, 2009). Ο αλτρουισμός είναι ένα ιδιαίτερα πολύπλοκο στοιχείο της ανθρώπινης συμπεριφοράς και η συνεχώς αυξανόμενη τάση δραστηριοποίησης εθελοντικών οργανώσεων έρχεται ως αποτέλεσμα αδύναμων κρατών, ανίκανων να ανταπεξέλθουν στα ολοένα και πιο σύνθετα κοινωνικά, οικονομικά και περιβαλλοντικά προβλήματα. Το βέβαιο είναι ότι ως κλάδος ο Εθελοντικός Τουρισμός επιδιώκει να επωφεληθούν το ίδιο και οι μετέχοντες κάποιου προγράμματος αλλά και οι «παραλήπτες».

2.2.2 Ο Εθελοντικός Τουρισμός και οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις

Ο όρος Μη κυβερνητική Οργάνωση συναντάται ιδιαίτερα συχνά σε ζητήματα που αφορούν τον Εθελοντικό Τουρισμό αλλά και τον Εθελοντισμό σε ευρύτερο επίπεδο καθώς καθίσταται πρωταγωνιστικός στην προσπάθεια για Παγκόσμια Ειρήνη, Καταπολέμηση της Φτώχειας, Κοινωνική Ευημερία και Συνοχή, Αειφόρο Ανάπτυξη και Περιβαλλοντική Ισορροπία. Οι Lyons και Wearing (2008) υποστηρίζοντας τις ΜΚΟ, αναφέρει ότι δεν βλέπουν τον τουρισμό ως μια βιομηχανία, αλλά δίνουν έμφαση στο κυρίως έργο, δηλαδή την ουσιαστική προσφορά βοήθειας σε μέρη που την χρειάζονται πραγματικά. Ένας «μη κυβερνητικός οργανισμός¹³» είναι ένας νομικά συγκροτημένος οργανισμός που δημιουργήθηκε από φυσικά ή νομικά πρόσωπα και λειτουργεί ανεξάρτητα από κάθε κυβέρνηση. Ο όρος αναφέρεται σε μη κερδοσκοπικές οργανώσεις με διεθνή συνήθως παρουσία, οι οποίες στηρίζονται στην ιδιωτική πρωτοβουλία και είναι ανεξάρτητες από τα κράτη. Όπως αναφέρθηκε στην παρουσίαση της 1^{ης} Πανελληνίας Διαβούλευσης με θέμα: "Σύγχρονο Θεσμικό Πλαίσιο για τον Εθελοντισμό και τις Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις" στην Αθήνα τον Μάρτιο του 2007 «Οι ΜΚΟ, είτε λειτουργώντας ως ομάδες που παρέχουν υπηρεσίες, είτε λειτουργώντας ως ομάδες πίεσης, έχουν την δυνατότητα και την δυναμική να καλύψουν τα όποια κενά δεν είναι εφικτό να καλυφθούν από τους κυβερνητικούς φορείς». Ακριβής ορισμός δεν υπάρχει, τα τελευταία όμως χρόνια έχει επικρατήσει ο όρος να χρησιμοποιείται για κάθε κοινωφελή, ανεξάρτητη (από κυβερνήσεις και κράτη) οργάνωση με τα μέλη της να αποτελούνται από άτομα που συμερίζονται τον ίδιο προβληματισμό και συμμετέχουν σε εθελοντική βάση, χωρίς απώτερο σκοπό το κέρδος. Οι βασικοί σκοποί (βλ. Εικόνα 3) των ΜΚΟ¹⁴ είναι κατά κύριο λόγο ανθρωπιστικοί και αφορούν περιβαλλοντικά ή κοινωνικά προβλήματα όπως η φτώχεια, ο ρατσισμός και το περιβάλλον, ενώ φέρουν ως απώτερο στόχο τους το όφελος του κοινωνικού συνόλου. Η ταχεία ανάπτυξη των ΜΚΟ, που παρατηρήθηκε στις δυτικές χώρες τα τελευταία χρόνια φαίνεται να εμφανίστηκε, ως

¹³ Οι διεθνείς μη κυβερνητικές οργανώσεις έχουν μια ιστορία που χρονολογείται τουλάχιστον από το 1839. Εκτιμάται ότι μέχρι το 1914 υπήρχαν 1083 ΜΚΟ. Οι διεθνείς ΜΚΟ ήταν σημαντικές για το κίνημα κατά της δουλείας και το κίνημα για την ψήφο των γυναικών και κορυφώθηκε κατά τη διάρκεια της Παγκόσμιας Διάσκεψης Αποπλισμού. Ωστόσο, η φράση «μη κυβερνητική οργάνωση» τέθηκε σε λαϊκή χρήση με την ίδρυση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών το 1945 με τις διατάξεις του άρθρου 71 του Κεφαλαίου 10 του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών για έναν συμβουλευτικό ρόλο για τις οργανώσεις που δεν είναι ούτε οι κυβερνήσεις ούτε τα κράτη μέλη. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο Διεθνής Ερυθρός Σταυρός υπήρξε από τις πρώτες ΜΚΟ που ιδρύθηκαν.

¹⁴ Μερικοί γνωστοί ΜΚΟ στην Ελλάδα είναι: Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, ΕΛΙΑΜΕΠ, Ένωση Πολιτών για την ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΚΦΡΑΣΗ, PRAKSIS, ΚΙΝΗΣΗ ΠΟΛΙΤΩΝ για μια Ανοικτή Κοινωνία (www.ngo.gr)

αποτέλεσμα των διαδικασιών αναδιάρθρωσης των κρατών πρόνοιας. Δεν φαίνεται όμως να υπάρχει ακριβείς συσχέτιση μεταξύ του Τουριστικού κλάδου με τον Μη Κυβερνητικό τομέα.

Εικόνα 3 Βασικοί κλάδοι ενδιαφέροντος των ΜΚΟ (Πηγή: ΟΕΜΚΟΕ¹⁵)

Σύμφωνα με τον David Clemmons, ιδρυτή της VolunTourism.org¹⁶, η σχέση των δύο αναπτύχθηκε αρχικά μέσω της αναγκαιότητας συνύπαρξης τους. Ουσιαστικό παράδειγμα αποτελούν περιοχές που έχουν υποστεί καταστροφικές ζημιές έπειτα από ακραία καιρικά φαινόμενα, λόγω χάριν ο Τυφώνας Katrina στην νέα Ορλεάνη. Τέτοιες περιπτώσεις αποφέρουν πολλαπλά αντίκτυπα σε διαφορετικούς τομείς, με αποτέλεσμα η κοινωνία αλλά και οικονομία της εκάστοτε πληγείσας περιοχής να είναι ιδιαίτερα ευάλωτη. Η συνύπαρξη και συνεργασία των δυο αυτών κλάδων βοηθάει στην άμεση υποστήριξη αλλά και επιμονή για επίλυση (όσο αυτό είναι εφικτό) των βασικών προβλημάτων όπως τροφή, νερό, επισκευή εγκαταστάσεων και καθαρισμό δρόμων. Παρά το γεγονός ότι οι περισσότεροι εθελοντές δρουν μέσω μη κερδοσκοπικών οργανώσεων, πολλοί είναι εκείνοι που προσφέρουν

¹⁵ Η Ομοσπονδία Εθελοντικών Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων Ελλάδος είναι το Δευτεροβάθμιο Συντονιστικό Όργανο των Εθελοντικών Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων που δραστηριοποιούνται σε ένα ευρύ και πολυσυλλεκτικό φάσμα κοινωνικής προσφοράς και ευαισθητοποίησης. Ιδρύθηκε το 1996 ανταποκρινόμενη στην ανάγκη για συντονισμένη δράση των ΜΚΟ. Σήμερα, μέλη της Ομοσπονδίας είναι δεκάδες φορείς που ενεργοποιούνται σε διάφορα πεδία, όπως: Τα ενεργά μέλη των Οργανώσεων της Ο.Ε.Μ.Κ.Ο.Ε. υπολογίζονται σε περίπου 12.000, ενώ πρέπει να ληφθεί υπόψη και ο μεγάλος αριθμός φίλων εθελοντών που υποστηρίζουν ανιδιοτελώς το έργο της.

¹⁶ Η «VolunTourism.org» είναι μια ηλεκτρονικής μορφής διοργάνωση Εθελοντικού χαρακτήρα και δημιουργήθηκε το 2004. Η «VolunTourism.org» ιδρύθηκε υπό την αιγίδα της Μη Κυβερνητικής Οργάνωσης Via International.

εθελοντική εργασία και σε οργανώσεις του δημόσιου τομέα (μουσείο) καθώς επίσης, παρότι σε μικρότερο βαθμό, σε οργανώσεις του ιδιωτικού τομέα (ένα εμπορικό γεγονός). (Holmes, Smith, 2009).

2.3 Τι αποτελεί ένα Εθελοντικό Ταξίδι και τι πρέπει να γνωρίζει κανείς από την οργάνωση ως και την πραγματοποίησή του.

Όπως έχει αναφερθεί και παραπάνω, ο Εθελοντικός Τουρισμός επιτρέπει στους ταξιδιώτες να προσφέρουν κάτι πίσω στο κοινωνικό και φυσικό περιβάλλον του τόπου προορισμού και ταυτόχρονα, να συμμετάσχουν στις διαδικασίες της προσωπικής τους ανάπτυξης, αυτοανακάλυψης και επαναξιολόγησης των προσωπικών τους αξιών κάτι το οποίο πραγματοποιείται μέσω των εθελοντικών ταξιδιών. Εθελοντικό ταξίδι ή εθελοντικές διακοπές είναι το ταξίδι το οποίο περιλαμβάνει τον εθελοντισμό για μια φιλανθρωπική αιτία. Τα είδη των διακοπών εθελοντισμού ποικίλουν, από χαμηλών δεξιοτήτων εργασίας καθαρισμού περιοχών άγριας πανίδας και χλωρίδας ως και παροχής ιατρικής βοήθειας σε μια ξένη χώρα. Βασικό στοιχείο συμμετοχής σε τέτοιου είδους διακοπές είναι συνήθως η επιθυμία πραγματοποίησης μιας καλής πράξης καθώς και η επίσκεψη περιοχών που υπό άλλες συνθήκες θα ήταν δύσκολο να επισκεφθεί κάποιος. Το ταξίδι θεωρείται ως εποικοδομητικό για εκείνον που συμμετάσχει αλλά και εκείνον που δέχεται την βοήθεια. Στην ουσία αποτελεί μια εμπειρία ζωής και συχνά ερμηνεύεται ως «μια αξιόλογη μέθοδος αναψυχής», «διακοπές πράξης», «τουρισμός δικαιοσύνης», ή ακόμη και «ένα μονοπάτι στο ιδανικό του αειφόρου τουρισμού». Θα μπορούσε να θεωρηθεί ως ένας συνδυασμός εναλλακτικού τουρισμού και εθελοντισμού.

Οι κύριοι προορισμοί για τους εθελοντές είναι η Λατινική Αμερική, η Ασία και η Αφρική και συνοδευόμενες από τις περιφέρειες τους αντιπροσωπεύουν περίπου το 90% των θέσεων που προσφέρονται για παροχή εθελοντικής υπηρεσίας. Συμμετέχοντας λοιπόν σε κάποια από τα ειδικά προγράμματα, τα οποία προσφέρονται κυρίως από μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς, μπορεί κανείς να ταξιδέψει σε προορισμούς όπως χώρες τις Αφρικής (Κένυα, Τανζανία, Ρουάντα, Μοζαμβίκη), της Λατινικής Αμερικής (Περού, Εκουαδόρ, Μέξικο, Αργεντινή, Βραζιλία, Χιλή, Βολιβία) και της Ασίας (Ταϊλάνδη, Ινδία, Νεπάλ, Σρι Λάνκα). Μερικά από τα πιο δημοφιλή προγράμματα είναι η διδασκαλία στην Τανζανία, η περίθαλψη ηλικιωμένων στο Βιετνάμ, η κατασκευή μιας γέφυρας στην αγροτική Ινδία, ή η φροντίδα των ελεφάντων στη Σρι Λάνκα και οι ταξιδιώτες μπορούν να περάσουν από λίγες ημέρες έως και

πολλά χρόνια σε αυτές τις προσπάθειες. Υπάρχουν επίσης και άλλα είδη ταξιδιού που αφορούν την επιστημονική έρευνα και εκπαίδευση για την προώθηση της κατανόησης και της δράσης που απαιτούνται για ένα βιώσιμο περιβάλλον.

Τα βασικά ζητήματα που απασχολούν τα ταξίδια εθελοντισμού μετρούνται κατά κύριο λόγο σε ανθρώπινα οφέλη και όχι σε οικονομικούς όρους. Μια πρόσφατη ομοσπονδία σε έρευνα της για την εθνική και κοινοτική υπηρεσία, έδειξε ότι ο εθελοντισμός είναι πραγματικά καλός για την υγεία του ανθρώπου. Διαπιστώθηκε ότι οι εθελοντές έχουν μεγαλύτερη διάρκεια ζωής, υψηλότερη λειτουργική ικανότητα, χαμηλότερα ποσοστά κατάθλιψης και μικρότερη συχνότητα καρδιακών παθήσεων. Επιπλέον, ο εθελοντικός τουρισμός αποτελεί έναν πολύ καλό τρόπο αντιμετώπισης διαφορετικών πολιτισμών και πέραν των ταξιδιών σε μακρινούς και άγνωστους προορισμούς προσφέρει την ενίσχυση δεξιοτήτων καθώς και επαγγελματικών ευκαιριών.

Η επιλογή ενός εθελοντικού ταξιδιού είναι πιο πολύπλοκη από ότι αρχικά φαίνεται, λόγω της δημοτικότητας του κλάδου όμως, στις μέρες μας είναι δυνατόν να βρούμε τους οργανισμούς που αναλαμβάνουν και παρέχουν τέτοιου είδους ταξίδια σχεδόν σε κάθε γωνιά της γης. Ο διεθνής εθελοντισμός μπορεί να είναι ένας θαυμάσιος τρόπος διερεύνησης μιας χώρας, συνύπαρξης με νέους ανθρώπους, εκμάθησης νέων πραγμάτων και απόκτησης νέων περιπετειών αλλά καλό είναι να αναρωτηθεί ο ταξιδιώτης κατά πόσο πραγματικά αξίζει ένα εθελοντικό έργο συγκριτικά με τον χρόνο και το χρηματικό ποσό που διατίθεται να καταβάλει. Ο εθελοντής θα πρέπει να ενημερωθεί για το εύρος της εργασίας που θα πρέπει να προσφέρει καθώς και για το τι ακριβώς συμπεριλαμβάνει το πακέτο της αρεσκείας του. Κατά τη διάρκεια της συμμετοχής του σε κάποιο εθελοντικό πρόγραμμα θα πρέπει να γνωρίζει ότι παρευρίσκεται εκεί για να βοηθήσει στην υλοποίηση ενός έργου και όχι για παραθερισμό. Τηρείται κάποιο καθημερινό πρόγραμμα εργασίας αλλά σαφώς υπάρχει και ελεύθερος χρόνος για τον ταξιδιώτη. Η σωστή επιλογή του αντικειμένου της εθελοντικής απασχόλησης καθώς και η ισορροπία μεταξύ εθελοντή και έργου, δηλαδή η παροχή βοήθειας σε αρμονικό συνδυασμό με την ικανοποίηση των αναγκών των συμμετεχόντων, αποτελούν βασικές προϋποθέσεις για την επιτυχία του έργου του εθελοντή και της συνέχισής αυτού.

Προτού προγραμματιστεί και υλοποιηθεί ένα εθελοντικό ταξίδι, ο ενδιαφερόμενος οφείλει να είναι βέβαιος ότι το ταξίδι της αρεσκείας του πλησιάζει τις επιθυμίες του. Ο εθελοντικός τουρισμός συνδυάζει την αναψυχή με την προσφορά εργασίας, επομένως ο υποψήφιος παραθεριστής θα πρέπει να είναι προετοιμασμένος για να μην βρεθεί προ εκπλήξεως και θα πρέπει να γνωρίζει και να αποδεχτεί τις δυσκολίες και τους κινδύνους που συνεπάγεται η δραστηριοποίησή του στην εθελοντική οργάνωση. Επίσης, σε εθελοντικά

πακέτα που αφορούν το εξωτερικό είναι πιθανόν να υπάρχουν και κάποιες απαιτήσεις όπως για παράδειγμα η κατανόηση της αγγλικής γλώσσας. Ο ταξιδιώτης-εθελοντής θα πρέπει να είναι σίγουρος ότι ενδιαφέρεται πραγματικά για τον σκοπό του ταξιδιού και ότι είναι ικανός να συμβάλει στη γενική προσπάθεια, καθώς πολλές είναι οι περιπτώσεις όπου εθελοντές τείνουν να παραιτούνται από τα προγράμματα λόγω δυσαρέσκειας και μη ικανοποίησης των αναγκών τους. Εξίσου σημαντικό είναι να βεβαιωθεί ότι έχει επιλέξει μια επαγγελματική οργάνωση εθελοντών, ώστε να μπορεί να συνεισφέρει σε μέρη του πλανήτη όπου πραγματικά χρειάζεται. Υπάρχει μια μικρή οικονομική επιβάρυνση καθώς οι οργανισμοί συνήθως καλύπτουν μέρος της διαμονής, διατροφής, μετάβασης και επιστροφής των εθελοντών στις περιοχές όπου θα εργαστούν. Επιπλέον ο εκάστοτε εθελοντής, υποχρεούται να ασφαλιστεί και να κάνει τις απαραίτητες ιατρικές εξετάσεις όπου αυτό απαιτείται. Ο ενδιαφερόμενος θα πρέπει να βεβαιωθεί για το διάστημα που θέλει να συμμετάσχει, ποιες περίοδοι συμβαδίζουν με το πρόγραμμα που επιθυμεί να ακολουθήσει και αν η τοπική γλώσσα θα είναι εύκολο να κατανοηθεί.

Ένα καλά δομημένο πρόγραμμα εθελοντισμού θα πρέπει να ακολουθεί ένα σαφές χρονικό πλαίσιο. Η ύπαρξη ενός συγκεκριμένου καθήκοντος με αρχή και τέλος, η ικανοποιητική εκπαίδευση, το ασφαλές και φιλικό περιβάλλον εργασίας, η ελευθερία ολοκλήρωσης της αποστολής, η αναγνώριση και επιβράβευση της προσφοράς ύστερα από την επίτευξη μιας αποστολής είναι ζωτικής σημασίας για την επιτυχία της εθελοντικής δράσης, καθώς είναι πολλές οι περιοχές που βασίζονται στα εθελοντικά αυτά έργα. Εξίσου σημαντικό είναι τα εθελοντικά προγράμματα που διοργανώνονται να είναι σαφή και προσεκτικά μελετημένα προτού δημοσιευθούν και να παρέχουν όλες τις απαραίτητες πληροφορίες και απαιτούμενες προϋποθέσεις, για να αποφευχθούν δυσάρεστα συμβάντα όπως ατυχήματα, κακή μεταχείριση των περιοχών υποδοχής ή ακόμα και εκμετάλλευση των ίδιων των εθελοντών σε εργασίες υπό αντίξοες συνθήκες. Η ενημέρωση για εθελοντικά προγράμματα είναι πλέον πολύ εύκολη μέσω ιστοσελίδων και φόρουμ του διαδικτύου τα οποία παρέχουν πολύτιμες συμβουλές και πληροφορίες. Ένα εθελοντικό ταξίδι στην ουσία αφορά την υλοποίηση και διάδοση του γενικού καλού προς τον συνάνθρωπο. Δεν αντιπροσωπεύει ένα οικονομικό ταξίδι αναψυχής ούτε προσφέρει υλική χλιδή. Συνήθως αφορά νέους οι οποίοι ενδιαφέρονται να ταξιδέψουν σε προσιτές τιμές με ανεκτίμητο αντίτιμο την απόκτηση εμπειριών, την γνωριμία άλλων πολιτισμών και κουλτούρων και σημαντικότερο την αναγνώριση της υπευθυνότητας καθώς και την επανεκτίμηση των εαυτών τους.

2.4 Νέα τάση του τουρισμού;

Αρχικά η ιδέα του εθελοντικού τουρισμού αντιμετωπιζόταν από τους ανθρώπους ως μια άμεση σύνδεση με έναν απώτερο σκοπό έντονου φιλανθρωπικού χαρακτήρα μικρής διάρκειας παρά ως διακοπές. Με την πάροδο του χρόνου διάφορα κοινωνικά ιδρύματα δημιουργήθηκαν για την αντιμετώπιση των κοινωνικών προβλημάτων και οι εργαζόμενοι επικαλέστηκαν να εργαστούν εθελοντικά. Το τέλος του 20ου αιώνα ήταν μια σημαντική χρονική περίοδος για την ανάπτυξη τόσο του εθελοντισμού όσο και του διεθνές τουρισμού. Σε πιο πρόσφατη αναζήτηση και συγκεκριμένα το 2000, η εταιρεία Catalyst Marketing Inc. εκτιμάται πως ήταν η πρώτη επιχείρηση που εισήλθε στον τουριστικό κλάδο φέροντας Μη κερδοσκοπικό χαρακτήρα. Αναμφισβήτητα, η δεκαετία του 1980 αποτέλεσε ένα σημαντικό σημείο εξέλιξης και επαναπροσδιορισμού για τον τουρισμό. Αξίζει να σημειωθεί πως τα μέσα μαζικής ενημέρωσης διαδραμάτισαν καίριο ρόλο στην αποκάλυψη της εκμετάλλευσης των πόρων και των κοινοτήτων σε παγκόσμια κλίμακα. Μια αναζήτηση στο Google με αναφορά στον Εθελοντικό Τουρισμό, εμφανίζει παραπάνω από ένα εκατομμύριο επιλογές μέσα σε λίγα μόλις δευτερόλεπτα. Το γεγονός ότι προτείνονται 2,822 εθελοντικά προγράμματα, αποδεικνύει το εύρος των ευκαιριών και εμπειριών που δίνονται μέσω των εθελοντικών αυτών πακέτων (Tomazos, 2010).

Σύμφωνα με τον Wearing (2008) ο εναλλακτικός τουρισμός δίνει την ευκαιρία στον ταξιδιώτη να αποκτήσει μια συμπεριφορά αποδεκτή για τον ίδιο αλλά ταυτόχρονα και για τους πολιτισμούς και το περιβάλλον που επισκέπτεται. Έννοιες όπως ο οικολογικός τουρισμός, ο υπεύθυνος τουρισμός και η αειφόρος ανάπτυξη προέκυψαν κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980 ως η εναλλακτική λύση για το μαζικό τουρισμό. Σήμερα παρατηρείται έντονη διερεύνηση πάνω στο ζήτημα του εθελοντικού τουρισμού ο οποίος αναγνωρίζεται πλέον ως μια αναδυόμενη μορφή του εναλλακτικού τουρισμού. Η τάση αυτή έρχεται ως απάντηση στην πεποίθηση ότι ο μαζικός τουρισμός συμβάλλει στην εκμετάλλευση του κοινωνικού και φυσικού περιβάλλοντος των προορισμών. Η αύξηση της δημοτικότητας του εθελοντικού τουρισμού επιβεβαιώνεται από την πρόσφατη έρευνα που διεξήγαγε η Εταιρεία Τουριστικής Έρευνας και Μάρκετινγκ (2008) που υπολογίζει ότι υπάρχουν 1,6 εκατομμύρια άτομα που περνούν τις διακοπές τους, συμμετέχοντας σε τουριστικές δραστηριότητες εθελοντών κάθε έτος. Πολλές τοπικές και διεθνείς περιβαλλοντικές και Κοινωνικές, μη κυβερνητικές οργανώσεις (ΜΚΟ), όπως των Ηνωμένων Εθνών για την Εκπαίδευση, την Επιστήμη και τον Πολιτισμό (UNESCO) ή το Παγκόσμιο Ταμείο για τη Φύση (WWF) προσφέρουν άφθονα εθελοντικά προγράμματα

τουρισμού σε όλη την Υδρόγειο. Αυτή η αυξανόμενη δημοτικότητα των εθελοντών προσελκύει ολοένα και περισσότερους τύπους οργανισμών όπως είναι τα πανεπιστήμια, οι θρησκευτικές οργανώσεις, κυβερνήσεις, καθώς και πολλές ιδιωτικές τουριστικές επιχειρήσεις.

2.4.1 Οικοτουρισμός και Εθελοντικός Τουρισμός

Όπως έχει αναφερθεί και στο προηγούμενο κεφάλαιο, ο εναλλακτικός τουρισμός περιλαμβάνει διάφορες μορφές τουρισμού που απευθύνονται σε διαφορετικές εξειδικευμένες αγορές. Μία από τις πιο ορατές μορφές του αναπτυσσόμενου τομέα του εναλλακτικού τουρισμού είναι ο εθελοντικός. Μάλιστα οι Lyons και Wearing (2008) τον χαρακτηρίζουν ως το πιο πρόσφατο επίτευγμα της τουριστικής βιομηχανίας. Ο εθελοντικός τουρισμός έχει προβληθεί αρκετά θετικά από το κοινό, σε αντίθεση με άλλες μορφές τουρισμού και έχει χαρακτηριστεί ως μια πιο ηθική μορφή τουρισμού από εκείνη του μαζικού τουρισμού. Καθώς στον Εθελοντικό Τουρισμό είναι δύο τα βασικά στοιχεία: άνθρωπος και περιβάλλον, θα μπορούσε κανείς να πει ότι συνδέεται άμεσα και με τον οικοτουρισμό ο οποίος αποφέρει περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση, οικονομική ενίσχυση στις τοπικές κοινωνίες και σεβασμό στην τοπική κουλτούρα ενώ ταυτόχρονα υποστηρίζει τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις δημογραφικές εξελίξεις. Ως οικοτουρισμός ορίζεται η περιβαλλοντικά υπεύθυνη ταξιδιωτική δραστηριότητα, με στόχο την απόλαυση και γνωριμία των φυσικών αλλά και ενταγμένων στο φυσικό περιβάλλον αγαθών. Ανταποκρίνεται στην ανάγκη του σύγχρονου τουρίστα για συμμετοχή, δράση, φυγή από το άστυ και επαφή με τη φύση και τον πολιτισμό μιας περιοχής. Η κοινή χρήση των δυο παραγόντων του εθελοντισμού και του Περιβάλλοντος, αποτελούν σημαντικό πυρήνα στην επίτευξη στόχων. Συγκεκριμένα η κα Παπασταθοπούλου αναφέρει σε άρθρο της ότι το περιβάλλον έχει ανάγκη από πρωτοποριακές δράσεις και πρωτοβουλίες, έχει ανάγκη από ανθρώπους που επιθυμούν να δουλέψουν για την προστασία του, χωρίς προσωπικές φιλοδοξίες και ανταγωνισμούς (Ελευθεροτυπία, 2010). Επιπλέον, ο Christopher Hill, ιδρυτής της Hands Up Holidays (με ειδίκευση στον Εθελοντικό Τουρισμό) ισχυρίζεται ότι ο Εθελοντικός Τουρισμός και ο Οικοτουρισμός εν διαφέρουν μεταξύ τους σε σχέση με το «περιεχόμενο». Μάλιστα επισημαίνει ότι τα δυο αυτά είδη θα πρέπει να λειτουργούν συμπληρωματικά καθώς το ένα χρειάζεται το άλλο για να επιτύχει τους στόχους του. Επομένως ποιά η διαφορά μεταξύ Οικοτουρισμού και Εθελοντικού Τουρισμού; Πέραν μικρών διαφοροποιήσεων, ως βασική διαφορά μεταξύ των δύο θα μπορούσε να θεωρηθεί το

γεγονός ότι ο Εθελοντισμός συνεπάγεται την εκτέλεση ορισμένων ανθρωπιστικών υπηρεσιών στις τοπικές κοινωνίες ενός προορισμού με σκοπό την παροχή βοήθειας ενώ ο οικοτουρισμός αφορά ταξίδια οικολογικού ενδιαφέροντος με τρόπο τέτοιο ώστε να μην επηρεάζονται ο πολιτισμός αλλά και το περιβάλλον του τόπου επίσκεψης.

2.5 Ο εθελοντικός τουρισμός στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα ο εθελοντισμός σαν θεσμός δεν είχε σημειώσει, μέχρι πρόσφατα, ουσιώδη αναγνώριση με μερικούς από τους κύριους λόγους να αποτελούν η μειωμένη ανάπτυξη του κλάδου σε σύγκριση με αυτή των Δυτικών κοινωνιών, ο διευρυμένος ρόλος των πολιτικών κομμάτων και ο περιορισμένος ρόλος της τοπικής αυτοδιοίκησης. Σύμφωνα με άρθρο του ευρωβουλευτή κ. Γ. Παπανικολάου (2011) μόλις το 18% των πολιτών στην Ελλάδα¹⁷ δηλώνουν εθελοντές. Ο κος Παπανικολάου αναφέρει επίσης πως η συμβολή του Εθελοντισμού στο ΑΕΠ μιας χώρας είναι ιδιαίτερα σημαντική και δυστυχώς για την Ελλάδα, αυτό φαίνεται να είναι κάτι το άγνωστο καθώς εκτιμήσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ανεβάζουν την συνεισφορά του εθελοντισμού στο ΑΕΠ της Ελλάδας μόλις στο 0,1%, εν αντιθέσει με την Αυστρία (όμοιο ΑΕΠ), της οποίας φτάνει στο 5% (περίπου 14 δις ευρώ). Τα προγράμματα εθελοντικού τουρισμού που πραγματοποιούνται στην Ελλάδα αφορούν συνήθως τον καθαρισμό ακτών, συμμετοχή σε πάρκα προστασίας ζώων υπό κίνδυνο εξαφάνισης, αναδάσωση και βοήθεια σε ανασκαφές αρχαιολογικών χώρων. Μέσω των εθελοντικών προγραμμάτων οι νέοι επωφελούνται με την απόκτηση νέων εμπειριών, ενημερώνονται για το περιβάλλον και τις παραδόσεις άλλων ηθών και εθίμων του πολιτισμού τους και γνωρίζουν νέους ανθρώπους παράλληλα με την εργασία που προσφέρουν. Επιπλέον, οι πολίτες αναγνωρίζουν την ευθύνη τους και εκφράζουν την προσωπική τους δέσμευση να αποτελέσουν μέρος της λύσης του περιβαλλοντικού συνήθως προβλήματος, να συμβάλλουν στην προστασία του φυσικού και πολιτιστικού πλούτου της χώρας, καθώς και στη δημιουργία ενός κοινού, ειρηνικού και βιώσιμου μέλλοντος. Στόχος των, εν δράσει, εθελοντικών κινήματων είναι η ευαισθητοποίηση των πολιτών και η συνειδητοποίηση πως ότι συμβαίνει δεν βρίσκεται απαραίτητα μακριά από την

¹⁷ Πρόσφατη έρευνα του Κέντρου Εξυπηρέτησης Πολιτών σε τυχαίο δείγμα 1000 κατοίκων της Αττικής, έδειξε πως το 70% των ερωτηθέντων απάντησαν ότι δεν έχουν συμμετάσχει ούτε μια φορά σε εθελοντικές ομάδες ενώ μόνο το 3% δήλωσε ότι είναι μέλη μιας οργανωμένης ομάδας. Το 40% δηλώνει ότι δεν επιθυμεί να συμμετέχει σε οποιαδήποτε κίνηση εθελοντών, ενώ μόνο το 16% απάντησε ότι γνωρίζει με σιγουριά το ζήτημα της εθελοντικής συμπεριφοράς. (Πηγή: http://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/13782/1/Chrysohoidis_Msc2010.pdf)

καθημερινότητά μας. Αποσκοπούν στην ανάδειξη της ειλικρίνειας των προθέσεων και επιδιώξεων ενός έργου και στον περιορισμό της έντονης τάσης ατομικισμού, εσωστρέφειας και αδιαφορίας που παρατηρείται εντονότερα στις αναπτυγμένες χώρες.

Παρακάτω αναγράφονται μερικά από τα προγράμματα Εθελοντισμού Τουρισμού που πραγματοποιούνται στην Ελλάδα, καθώς και ορισμένοι φορείς του κλάδου:

- **Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού¹⁸ (ΕΟΤ)** - Μέσω του ΕΟΤ μπορεί κανείς να ενημερωθεί για οτιδήποτε αφορά στον Εθελοντικό Τουρισμό (Τουρισμός για όλους) αλλά και τον τουρισμό γενικότερα¹⁹.
- **Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς²⁰** - Η λειτουργία της Γ.Γ.Ν.Γ. συνδυάστηκε από την αρχή με την πρόταση ενός νέου περιεχομένου πολιτικής, ενός νέου ύφους, έτσι ώστε να συνάδει με τα ενδιαφέροντα και τις απαιτήσεις των ανθρώπων της νέας γενιάς. Αποδίδει ιδιαίτερη σημασία στη συνεργασία της με φορείς της κοινωνίας πολιτών και ιδιαίτερα τις οργανώσεις των νέων, με βασικό στόχο την άμβλυνση των προβλημάτων και την επίλυσή τους. Μέσω της Γ.Γ.Ν.Γ. σε συνεργασία με τα ΕΛΤΑ και το Υπουργείο Μεταφορών και Επικοινωνιών διοργανώνεται το πρόγραμμα εθελοντικού τουρισμού «**Διακοπές και Εθελοντισμός**». Το πρόγραμμα απευθύνεται σε νέους και νέες ηλικίας 18-25 ετών και αφορά στην εθελοντική απασχόλησή τους κατά τους μήνες Ιούλιο και Αύγουστο σε γραφεία των ΕΛΤΑ και σε γραφεία πληροφοριών του ΕΟΤ. Στόχος του προγράμματος είναι οι νέοι και οι νέες να προσφέρουν με την εργασία τους στην προβολή της χώρας, υποστηρίζοντας τη λειτουργία των γραφείων αλλά παράλληλα να αποκτήσουν και μία ενδιαφέρουσα εμπειρία κοινωνικής συμμετοχής.
- **ΕΛΙΞ²¹** - Η ΕΛΙΞ είναι μια Μη Κυβερνητική Οργάνωση που από το 1987 καλλιεργεί την εθελοντική συνείδηση και προωθεί την εθελοντική προσφορά. Αντικείμενο των

¹⁸ Ο Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού αποτελεί Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου υπό την εποπτεία του Υπουργείου Πολιτισμού και Τουρισμού. Ιδρύθηκε το 1950 και αποτελεί τον βασικό κρατικό φορέα του τουριστικού τομέα.

¹⁹ Επίσης το Υπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού παρέχει αντίστοιχες πληροφορίες

²⁰ Η Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς συστάθηκε το 1982 ως επιτελικό κυβερνητικό όργανο με κύριο στόχο τη διαμόρφωση, την παρακολούθηση και τον συντονισμό της κυβερνητικής πολιτικής για τη νέα γενιά και τη σύνδεσή της με την κοινωνία και τους φορείς της.

²¹ Από την ίδρυση της οργάνωσης, το 1987, μέχρι σήμερα διοργανώθηκαν πλέον, περισσότερα από 300 προγράμματα εθελοντικής εργασίας σε 104 περιοχές της Ελλάδας στα οποία συμμετείχαν 4.665 νέοι από την

δράσεων είναι η προστασία του περιβάλλοντος, η διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς, η προώθηση του πολιτισμού και η κοινωνική προσφορά.

- **50+ Ελλάς** - Είναι ένας μη κυβερνητικός και μη κερδοσκοπικός οργανισμός που στοχεύει στην βελτίωση της ποιότητας ζωής των ατόμων άνω των 50 στην Ελλάδα²². Σε συνεργασία με άλλους κοινωνικούς εταίρους, φροντίζει και υποστηρίζει τα δικαιώματα τους στην ίση και δίκαια μεταχείριση στην κοινωνία.
- **Fair Trade Hellas**²³ - Μέσω του Προγράμματος της Ευρωπαϊκής Εθελοντικής Υπηρεσίας (European Voluntary Service - EVS), από το 2006 η Fair Trade Hellas υποδέχεται στην Ελλάδα ξένους εθελοντές από όλον τον κόσμο και αποστέλλει αντιστοίχως Έλληνες στο εξωτερικό για εθελοντικά προγράμματα μεγάλης χρονικής διάρκειας (2-12 μήνες).

Άλλα σημαντικά προγράμματα που έχουν υλοποιηθεί στο παρελθόν και αξίζει να αναφερθούν ήταν από τη ΜΚΟ «ΑΡΚΤΟΥΡΟΣ» σε συνεργασία με την Πυροσβεστική Υπηρεσία και τους ΟΤΑ (Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης) η οποία διοργάνωσε εθελοντικές ομάδες φύλαξης και προστασίας των δασών στις ορεινές περιοχές της Βόρειας Πίνδου, του Γράμμου και της Ροδόπης, σε μια προσπάθεια πρόληψης και αντιμετώπισης των πυρκαγιών. Χαρακτηριστική είναι και η περίπτωση των προγραμμάτων της «WWF Ελλάς», όπου το 2006 η «CocaCola Τρία Έψιλον Ελλάδος» με την «Amita Motion» προήγαγαν την εθελοντική εργασία και τα προγράμματα της WWF για τη διαφύλαξη και την αποκατάσταση του φυσικού περιβάλλοντος σε προστατευμένες περιοχές της Ελλάδας. Επίσης, τον Δεκέμβριο του 2010, ενμέσω της «ActionAid-Ελλάς» 40 εθελοντές ταξίδεψαν μέχρι την Κενυα για να προσφέρουν εθελοντική βοήθεια στην κατασκευή έργου άρδευσης που

Ελλάδα και το εξωτερικό, ενώ πάνω από 1.585 νέοι από την Ελλάδα εργάστηκαν εθελοντικά σε προγράμματα στο εξωτερικό.

²² Σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, το 50και Ελλάς είναι ένα δυναμικό μέλος της οργάνωσης «AGE Platform Europe» που αντιπροσωπεύει τους Ευρωπαίους πολίτες άνω των 50 ετών στους φορείς της Ευρωπαϊκής Ένωσης

²³ Η Fair Trade Hellas είναι μια Ελληνική Μη Κυβερνητική Οργάνωση που ιδρύθηκε το 2004 με νομική μορφή της αστικής μη κερδοσκοπικής εταιρείας. Για πρώτη φορά στην Ελλάδα άρχισε να προωθεί τη φιλοσοφία του δίκαιου και αλληλέγγυου εμπορίου (Fair Trade), που στοχεύει στην καταπολέμηση της φτώχειας σε παγκόσμιο επίπεδο.

ενίσχυσε μια ομάδα οροθετικών, τους «Kuluhiro»²⁴. Εν συνεχεία, και καθώς η ActionAid συμμετείχε στην περιοδεία του Ευρωπαϊκού Έτους Εθελοντισμού 2011, προβλήθηκε ένα σύντομο ντοκιμαντέρ με τον τίτλο «Kuluhiro», στο 13^ο Φεστιβάλ Ντοκιμαντέρ Θεσσαλονίκης, αφιερωμένο και αναφερόμενο στο συγκεκριμένο αυτό ταξίδι. Τέλος, αξίζει να σημειωθεί η προσπάθεια του ΟΠΑΠ με τη δημιουργία του «Goodchannel.gr»²⁵, το οποίο αποτελεί ένα ηλεκτρονικό κοινωνικό δίκτυο που διασυνδέει τις κοινωνικές ανάγκες με τις πηγές κοινωνικής προσφοράς.

²⁴ Οι Kuluhiro ζουν περιθωριοποιημένοι από τους υπόλοιπους κατοίκους της Langobaya, υποφέροντας από το στίγμα και την απόλυτη φτώχεια. Kuluhiro - όπως οι ίδιοι ονόμασαν την ομάδα τους - σημαίνει «ελπίδα» και αυτός ήταν και ο στόχος της αποστολής των εθελοντών της ActionAid, να προσφέρουν ελπίδα και μια ζωή με περισσότερη αξιοπρέπεια στη φτωχή αυτή κοινότητα, κατασκευάζοντας ένα έργο άρδευσης που έδωσε ζωή στην άνυδρη γη τους.

²⁵ Στόχος του «Goodchannel.gr» είναι η μεγιστοποίηση της προβολής των δράσεων όλων εκείνων που προσφέρουν κοινωνικό έργο προκειμένου να καλυφθεί μία ανάγκη, να αξιοποιηθεί μία προσφορά και να προβληθεί μία δράση κοινωνικού χαρακτήρα στοχεύοντας στην ενεργοποίηση του εθελοντισμού, στη διαμόρφωση συνεργιών και στην ευαισθητοποίηση του κοινωνικού συνόλου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

ΟΙ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΘΕΛΟΝΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

3.1 Πως ο Εθελοντικός τουρισμός επηρεάζει την κοινωνία μιας χώρας υποδοχής αλλά και τον ίδιο τον εθελοντή;

Πολυάριθμες είναι οι μελέτες που έχουν γίνει πάνω στον τουρισμό σχετικά με τις οικονομικές, περιβαλλοντικές, ηθικές και κοινωνικές του επιρροές (McGhee, 2002) και παρά το γεγονός ότι υπάρχουν πολλοί ορισμοί και διαφορετικές εκδοχές όσον αφορά τον τουρισμό, σε γενικά πλαίσια η επιρροή του εθελοντικού τουρισμού κοινωνικά, φαίνεται να είναι αμφίπλευρη καθώς αποσκοπεί στο όφελος και των κοινοτήτων υποδοχής αλλά ταυτόχρονα και των επισκεπτών/ταξιδιωτών. Άλλωστε το βασικότερο όλων των τιμών, για τις περισσότερες σύγχρονες κοινωνίες, είναι οι άνθρωποι να βοηθούν τους συνανθρώπους τους και κατ'επέκταση τους ίδιους. Ενμέσου αυτής της ιδεολογίας συνεπάγεται ότι κάθε φορά που οι άνθρωποι ενώνονται για να βοηθήσουν ο ένας τον άλλο ή για να στηρίξουν εκείνους που έχουν ανάγκη ωφελείται τόσο η κοινωνία στο σύνολό της όσο και ο κάθε εθελοντής χωριστά. Δίχως αμφισβήτηση βασικός στόχος του εθελοντικού τουρισμού είναι η βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης στις αναπτυσσόμενες χώρες με την βοήθεια των εθελοντών τουριστών (Lyons, Wearing, 2008). Η προσφορά εθελοντικής εργασίας διαμορφώνει νέα κοινωνικά ήθη συμβάλλοντας στην συνεκτικότητα του κοινωνικού ιστού και ενδυναμώνοντας την κοινωνική αλληλεγγύη. Επιπλέον βοηθά στην ανάκτηση πιο συνεκτικών κοινοτήτων, ενθαρρύνει την ανάπτυξη εμπιστοσύνης μεταξύ των πολιτών και αναπτύσσει πρότυπα αλληλεγγύης και αμοιβαιότητας.

Η πυραμίδα του Maslow έρχεται και πάλι στη επιφάνεια καθώς η εκπλήρωση των αναγκών της τρίτης βαθμίδας²⁶, δηλαδή των αναγκών κοινωνικής αποδοχής, φαίνεται να αποτελεί κίνητρο των εθελοντών. Μέσα από την προσφορά οι εθελοντές συμβάλλουν στην βελτίωση της ποιότητας ζωής τρίτων, γεγονός το οποίο δίνει στον εθελοντή μια αίσθηση απώτερου σκοπού, ο οποίος με τη σειρά του οδηγεί στην αναγνώριση και την αποδοχή του εθελοντή από την κοινωνία. Οι Lyons και Wearing (2008) αναφέρουν ότι μέσω των εθελοντικών ταξιδιών οι συμμετέχοντες βιώνουν έντονα συναισθήματα ικανοποίησης,

²⁶ Σύμφωνα με την πυραμίδα του Maslow οι κοινωνικές ανάγκες έχουν σχέση με την ανάγκη να έχουμε ένα κύρος στην κοινωνία, έναν κύκλο που να μας αγαπά και να μας αποδέχεται, μέσα στον οποίο αισθανόμαστε καλά.

διασκέδασης και αυτοπεποίθησης, καθώς επίσης τους δίνεται η ευκαιρία να έρθουν σε επαφή με νέους πολιτισμούς και κουλτούρες και ανακτούν νέες αντιλήψεις όσον αφορά την διαφορετικότητα αλλά και το περιβάλλον. Επιπλέον, πολλοί είναι οι εθελοντές που επεκτείνουν τους ορίζοντές τους και οδεύουν ακόμα υψηλότερα προς την αυτοεκτίμηση ή ακόμα και την αυτοπραγμάτωση.

Πολλές είναι οι αναφορές βιβλίων και επιστημονικών περιοδικών πάνω στις επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης στις κοινωνίες υποδοχής και τις παραδόσεις τους (Sairradist, 2005). Επικριτές του κλάδου κατηγορούν τον τουρισμό ως καταστροφέα της αυθεντικής κουλτούρας, ενώ κατηγορούν τη χώρα υποδοχής για εκμετάλλευση των ηθών και αρχών τους προς τις προσδοκίες των τουριστών για χρηματικό και μόνο κέρδος. Σημαντικό γεγονός που δεν πρέπει να παραληφθεί είναι ότι ο ρόλος του Εθελοντή-Τουρίστα είναι μεν σημαντικός αλλά παραμένει βοηθητικός. Συχνά οι εθελοντές οδηγούνται (είτε από μόνοι τους είτε από το γύρω περιβάλλον τους) να πιστέψουν ότι αποτελούν λυτρωτικό στοιχείο για τις κοινωνίες υποδοχής, θεωρώντας ότι έχουν το κατάλληλο πολιτιστικό υπόβαθρο και τις αρμόδιες δεξιότητες για να καλύψουν τις ανάγκες ενός αναπτυσσόμενου λαού. Με τον «αέρα του Σωτήρα» οι εθελοντές πολλές φορές υποτιμούν τις ικανότητες των κατοίκων και παραβλέπουν τον πραγματικό σκοπό του έργου.

Σε αντιπαράθεση έρχεται η άποψη των υποστηρικτών του εθελοντικού τουρισμού, που δηλώνουν ότι είναι εμφανή τα «σημάδια» ύπαρξης ενός εθελοντικού προγράμματος μέσα σε μια κοινότητα ιθαγενών για παράδειγμα. Συγκεκριμένα οι Lyons και Wearing (2008) επισημάνουν πώς η οποιαδήποτε βοήθεια και επίλυση καθημερινών ζητημάτων που πιθανόν να φαίνεται από μικρή έως και μηδενική στα μάτια του δυτικού κόσμου, στην πραγματικότητα αποτελεί ένα μεγάλο βήμα μπροστά για τους κατοίκους μια μικρής κοινότητας η οποία συνήθως αποτελεί μέρος ενός αναπτυσσόμενου έθνους. Η προσφορά εθελοντικής εργασίας παρουσιάζεται συχνότερα στις φτωχότερες περιοχές του κόσμου. Οι άνθρωποι που ζουν σε αυτές τις κοινότητες αγωνίζονται σε καθημερινή βάση για τις βασικές ανάγκες της τροφής και της στέγης δίχως πάντα να εκπληρώνονται οι στόχοι τους. Λόγω αυτού πολλές φορές, παρά το γεγονός ότι έχουν τις γνώσεις δεν διαθέτουν τα εργαλεία ή και την δύναμη για να υλοποιήσουν κάποια έργα. Σε αυτές τις περιπτώσεις ο εθελοντισμός φέρει σημαντικό έργο ως προς την κοινωνία υποδοχής και αυτές οι περιπτώσεις είναι εκείνες που θα πρέπει να υποστηρίζονται και να ενθαρρύνονται.

Οι άνθρωποι που συγκροτούν τις εθελοντικές ομάδες και η δραστηριότητα που αναπτύσσουν συνιστούν κοινωνικά πρότυπα με τεράστια σημασία. Μέσα από την ομαδική εθελοντική εργασία τους ολοκληρώνεται η προσωπικότητά τους και αναπτύσσεται η

κοινωνική τους συνείδηση. Έρευνα που έγινε από το τμήμα Κοινωνικών Επιστημών του πανεπιστημίου της Washington (*Perceived Effects of International Volunteering: Reports from Alumni*, 2009) έδειξε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων, που είχαν συμμετάσχει έστω και σε ένα εθελοντικό πρόγραμμα κάποια στιγμή στη ζωή τους, δήλωσε πως η εμπειρία τους αυτή άλλαξε την αντίληψη και εκτίμηση τους ως προς την διαφορετικότητα άγνωστων πολιτισμών. Το εύρημα αυτό φέρει πολύτιμες πληροφορίες όσον αφορά την κατανόηση και αναγνώριση των ηθών και αξιών κάθε κοινωνίας. Είναι βασικό μέλημα οι εθελοντές επισκεπτόμενοι μια χώρα να προσφέρουν την βοήθεια που υπάγεται μέσα στα πλαίσια του προγράμματος δίχως να καταπατώνται οι αρχές της εκάστοτε περιοχής. Εξίσου σημαντικό να αναφερθεί είναι το γεγονός ότι οι εργασίες που εκτελούνται θα πρέπει να είναι κάποιας συγκεκριμένης βαρύτητας και όχι εργασίες που θα μπορούσαν να αναλάβουν και οι ίδιοι οι κάτοικοι (Keesbury, 2003, όπως αναφέρεται στην Benson, 2004). Τις περισσότερες φορές άλλωστε, οι κάτοικοι ήδη γνωρίζουν τις λύσεις και άλλοτε πάλι η άποψη των εθελοντών βοηθά με πιο προοδευτικά μέσα. Η συζήτηση και ο σεβασμός αποτελούν μερικά από τα βασικότερα στοιχεία για ισορροπία μεταξύ δυο διαφορετικών πολιτισμών. Οι Holmes και Smith (2009) υποστηρίζουν ότι και οι κοινότητες αλλά και οι επισκέπτες μπορούν να επωφεληθούν ισάξια από τον εθελοντικό τουρισμό: οι εθελοντές ως καταναλωτές μιας εθελοντικής μεν αλλά τουριστικής δε εμπειρίας και οι κάτοικοι ως οι καταλυτικοί παράγοντες για την δημιουργία του εθελοντικού προγράμματος ενμέσου της εργατικής τους δυναμικότητας και πάντα δίχως να ξεπερνιέται η φέρουσα ικανότητα του τόπου.

Πέρα από την επιρροή του Εθελοντικού τουρισμού σε μια κοινωνία υποδοχής αξίζει να σημειωθεί και η επιρροή που δέχεται ο ίδιος ο εθελοντής καθώς μέσα από την εμπειρία του αυτή κρίνεται το κατά πόσο και εάν στο μέλλον, θα συνεχίσει το εθελοντικό του έργο σε ατομικό πλέον επίπεδο. Η Susan J. Ellis, πρόεδρος της Energize Inc²⁷, αναφέρει ότι εθελοντές που βίωσαν ευχάριστες εμπειρίες κατά τη διάρκεια των ταξιδιών τους, τείνουν να ακολουθούν πιο φιλανθρωπικές πράξεις ακόμα και μετά την επιστροφή τους. Σύμφωνα με έρευνα της Ευρωπαϊκής Εθελοντικής Υπηρεσίας (EVS, 1999 όπως αναφέρεται στους McBride, Sherraden & Lough, 2007:6) οι εθελοντές, έπειτα από συμμετοχή σε κάποιο εθελοντικό ταξίδι, τείνουν να είναι πιο δραστήριοι και ενεργοί σε ζητήματα που αφορούν την κοινότητα στην οποία ανήκουν. Επίσης οι Fantini και Tirmizi (2007), Grusky (2000), Law (1994) και Sherraden (2007), αναφέρουν ότι οι εθελοντές τουρίστες φαίνεται να είναι

²⁷ Η Energize Inc (1977), είναι μια διεθνής εταιρεία κατάρτισης και δημοσιευμάτων, διαβουλευτικού χαρακτήρα που ειδικεύεται στον Εθελοντισμό.

πιο ενημερωμένοι και ευαισθητοποιημένοι σχετικά με ζητήματα μειονοτήτων και μεταναστών και ότι στην πλειοψηφία τους αναζητούν επαγγελματική απορρόφηση τους σε κλάδους που αφορούν στην κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη.

Είναι αυτονόητο το γεγονός ότι οι εθελοντές νοιάζονται πραγματικά για το πρόγραμμα που ακολουθούν και βασικός στόχος τους είναι η επίτευξη για εμφανή σημάδια βελτίωσης και απόδοσης. Για την συνέχιση αυτού του ενθουσιασμού και της ακολουθίας από μέρους των εθελοντών τουριστών είναι μέγιστης σημασίας να υπάρχει η σωστή ενημέρωση εκ των προτέρων. Σύμφωνα με τον Tomazos (2010), για την μείωση του χάσματος μεταξύ δυτικού και αναπτυσσόμενου κόσμου, είναι βασικό να χρησιμοποιούνται τα κατάλληλα εκπαιδευτικά μέσα. Ένα καλό παράδειγμα, θα ήταν οι τουριστικοί οδηγοί να εμπεριέχουν πληροφορίες σχετικά με το πολιτισμικό υπόβαθρο μιας κοινωνίας υποδοχής ώστε ο ενδιαφερόμενος εθελοντής να είναι γνώριμος με κάποια βασικά χαρακτηριστικά στοιχεία. Εναλλακτικά, οι Reisinger και Turner (2003, όπως αναφέρονται στον Tomazos, 2010) ισχυρίζονται ότι η γνωριμία και η συνεύρεση δυο διαφορετικών μεταξύ τους πολιτισμών, μπορεί να οδηγήσει στην κατάργηση στερεοτύπων, με απώτερο σκοπό την βελτίωση της σχέσης μεταξύ φιλοξενουμένων και κατοίκων και την κατανόηση και εκτίμηση της διαφορετικότητας. Για την επίτευξη αυτού του ιδιαίτερα σημαντικού σκοπού, είναι μεγάλης σημασίας τα εθελοντικά προγράμματα που διοργανώνονται να είναι καλά οργανωμένα και να είναι βέβαιη η θετική επιρροή στον οικονομικό και κοινωνικό κλάδο του τόπου υποδοχής δίχως την καταπάτηση των ηθών και αξιών τους. Οι Keesbury και Spence (2003, 2006, όπως αναφέρονται στους McBride, Sherraden και Lough, 2007), ισχυρίζονται πως όταν οι οργανώσεις των εθελοντικών προγραμμάτων αλλά και οι κάτοικοι των κοινοτήτων υποδοχής αντιλαμβάνονται πως τα εθελοντικά κίνητρα έχουν αλτρουιστικό χαρακτήρα και συμβαδίζουν με τους στόχους των εκάστοτε κοινοτήτων, τότε η εμπιστοσύνη αναπτύσσεται και φέρει ως αποτέλεσμα οι ίδιες οι κοινότητες να συμμετάσχουν εντατικά στη διαδικασία της ανάπτυξης. Οι εθελοντές ταξιδιώτες θα πρέπει να σέβονται τον τόπο που επισκέπτονται και θα πρέπει να γίνεται ορθή εκτίμηση της βοήθειας που ζητάται, καθώς βασικό μέλημα του υπεύθυνου εθελοντικού τουρισμού πρέπει να είναι η δημιουργία ενός καλύτερου μέρους διαβίωσης για τους κατοίκους αλλά και ένα καλύτερο μέρος προς επίσκεψη. Τελικός και πολύ βασικός στόχος θα πρέπει να είναι οι εθελοντές μέσα από τα προγράμματα να γίνονται πιο συνειδητοποιημένοι πολίτες, θα πρέπει να αντιλαμβάνονται τις αρχές του εθελοντικού τουρισμού ώστε να καταφέρουν στη συνέχεια να αποτελέσουν μέρος αυτού. Υποστηρικτές του κλάδου ελπίζουν στην προσέλκυση άλλων κλάδων της τουριστικής βιομηχανίας με σκοπό οι τουρίστες να ευαισθητοποιηθούν και να κατανοήσουν τη μοναδικότητα του κάθε

πολιτισμού. Ο σκοπός θα πρέπει να συμβαδίζει με την ανάγκη και θα πρέπει να πληρούνται κάποια κριτήρια. Τα κριτήρια αυτά αναφέρει ο Wearing στο βιβλίο του «Volunteer Tourism: Experiences that make a difference» (2001) και τα χαρακτηρίζει ως τα βασικά στοιχεία για την επιτυχία. Συγκεκριμένα αναφέρει:

- Σε γενικές γραμμές, ένα τουριστικό προϊόν θα πρέπει να είναι πολιτισμικά και περιβαλλοντικά ευαισθητοποιημένο.
- Το προϊόν το οποίο προωθείται θα πρέπει να απεικονίζει μια ρεαλιστική εικόνα της περιοχής προορισμού.
- Τα οφέλη από την πώληση του προϊόντος, θα πρέπει να μεταβιβάζονται απευθείας στην κοινότητα υποδοχής.
- Οι οργανισμοί οι οποίοι κατά κύριο λόγο ελέγχουν την τουριστική αγορά θα πρέπει να μοιράζονται τα οφέλη του τουρισμού με την τοπική κοινότητα, προσφέροντας ευκαιρίες για συμμετοχή, απασχόληση και σταδιοδρομία για τους κατοίκους της τοπικής κοινωνίας.
- Η σωστή ενημέρωση και πληροφόρηση του επισκέπτη για τον τόπο που πρόκειται να επισκεφθεί θα μπορούσε να αποτρέψει τυχόν παρεξηγήσεις, αντιπαραθέσεις ή ακόμα και απογοητεύσεις και από τις δυο πλευρές.

Το γεγονός ότι υπάρχουν ανησυχίες σχετικά με τις επιπτώσεις του προϊόντος πάνω στις κοινωνίες υποδοχής αποδεικνύει ότι οι επιχειρήσεις θα πρέπει να παρέχουν την ευκαιρία στον επισκέπτη να έρθει σε άμεση επαφή με τις τοπικές κοινότητες, ώστε να εμπνευστεί από εκείνες και να συμπεριφερθεί ανάλογα, σεβόμενος τους κατοίκους αλλά και το γύρω περιβάλλον τους. Το βασικότερο στοιχείο, σύμφωνα με τον Wearing (2001), για την επιτυχία ενός προγράμματος αλλά και του Εθελοντικού τουρισμού στο σύνολο, θα πρέπει να είναι η ισότητα και ο σεβασμός ως προς τα δικαιώματα αλλά και τις αρχές του τοπικού πληθυσμού.

3.2 Ο οικονομικός παράγοντας ως αποτέλεσμα αλλά και ως κίνητρο του Εθελοντικού Τουρισμού

Εκτός από κοινωνικές, ο εθελοντικός τουρισμός φαίνεται να επιφέρει και οικονομικές επιρροές στις κοινότητες υποδοχής. Ο τουρισμός από τη μία, στο σύνολό του αποτελεί χωρίς άλλο, έναν κλάδο οικονομικής δραστηριότητας η σημασία του οποίου σε ορισμένες χώρες

υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών δεν μπορεί να υποβαθμιστεί και πολύ περισσότερο να αγνοηθεί. Σύμφωνα με τον Stynes (2011) η συσχέτιση του τουρισμού με την οικονομία μιας χώρας είναι αναμφισβήτητη και έπειτα από έρευνες που έλαβαν χώρα σε Αυστραλία και Κίνα αποδεικνύεται η μαθηματικής ακρίβειας σχέση του τουρισμού με την οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας²⁸. Αυτός άλλωστε είναι και ο λόγος, υποστηρίζει ο Ηγουμενάκης (2004), που η ανάπτυξη του επιδιώκεται ολοένα και περισσότερο κυρίως από τις αναπτυσσόμενες χώρες. Η εθελοντική εργασία από την άλλη, συνδέεται κατά κύριο λόγο με προορισμούς που ξεπερνούν το όριο της φτώχειας και καταλαμβάνονται από σοβαρές κοινωνικές, πολιτικές ή και περιβαλλοντικές καταστάσεις οι οποίες με τη σειρά τους περιορίζουν ή ακόμα και αποτρέπουν την όποια οικονομική ανάπτυξη της περιοχής. Επιπλέον, ο εθελοντισμός στην εποχή μας αποτελεί βασικό συντελεστή ανάπτυξης της κοινωνικής οικονομίας και της απασχόλησης (Τακτικός, 2009). Το κοινωνικό κεφάλαιο μιας χώρας, εκπροσωπούμενο από τον εθελοντισμό διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην οικονομική αναγέννηση, ενώ το μέγεθος και η ταχύτητά κατά την οποία αναδύεται ο εθελοντισμός, ιδιαίτερα στις χώρες της Ευρώπης, οριοθετεί τον τρίτο πυλώνα της οικονομίας παρέχοντας υλικά αγαθά και υπηρεσίες που αδυνατούν να προσφέρουν το κράτος και η ελεύθερη αγορά. Υπάρχει μάλιστα η πεποίθηση ότι κάθε φορά που η οικονομία μιας χώρας πέφτει, η ανάγκη για τους εθελοντές αυξάνεται σε μεγάλο βαθμό. Συγκεκριμένα όταν οι συγκυρίες το επιβάλουν και οι συνθήκες θεωρούνται πλέον αντίξοες, τότε φαίνεται να υπάρχει μια εθνική αλληλεγγύη για ένα γενικό καλό και η ελπίδα για ένα καλύτερο αύριο.

Αν και ο τουρισμός σε καμιά περίπτωση δεν μπορεί να αποτελέσει πανάκεια για την αντιμετώπιση όλων των οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων των χωρών που επιχειρούν να τον αναπτύξουν, έχει αποδειχτεί στην πράξη ότι κάτω από προϋποθέσεις μπορεί να συμβάλει σημαντικά στην οικονομική τους ανάπτυξη ή και μεγέθυνση. Ο Garlick (2011), πρόεδρος της εταιρείας «Think Impact» και ιδρυτής πολλών ΜΚΟ, υποστηρίζει ότι

²⁸ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ: Μια περιοχή, εν μέσου του τουρισμού, προσελκύει επιπλέον επισκέπτες, με τον κάθε έναν από αυτούς να δαπανά κάποιο χρηματικό ποσό ανά ημέρα. Το ποσό αυτό, λαμβάνοντας υπόψη μια συνεχόμενη ροή κατανάλωσης σε μια συγκεκριμένη και συνεχόμενη χρονική περίοδο, αποφέρει ένα σημαντικό χρηματικό έσοδο, το οποίο με τη σειρά του θα πρέπει να διανεμηθεί, αναλογικά με την κατανάλωση του, σε επιχειρήσεις όπως ξενοδοχεία, εστιατόρια, διασκέδαση και το λιανικό εμπόριο. Σαφώς, κάποιο μέρος του περισσευούμενου ποσού θα «διαρρεύσει» εκτός των συνόρων της περιοχής για να καλύφθει το κόστος των αγαθών που αγοράζονται από τους τουρίστες, τα οποία όμως δεν κατασκευάζονται ή παράγονται στην περιοχή. Εφόσον οι εξοφλήσεις και υποχρεώσεις ολοκληρωθούν απομένει ένα επιπλέον ποσό, το οποίο αποτελεί τα έσοδα και αποφέρει την άμεση κάλυψη νέων θέσεων εργασίας πάνω στον τουριστικό τομέα. Επιπλέον, αξίζει να σημειωθεί η δευτερεύουσα οικονομική επίπτωση στην περιοχή, η οποία αφορά στην διακίνηση των χρημάτων εντός της περιοχής. Συγκεκριμένα, η αγορά αγαθών και υπηρεσιών από τοπικές επιχειρήσεις και η μισθοδοτική κάλυψη των εργαζομένων, οι οποίοι με τη σειρά τους πραγματοποιούν τις δικές τους καταναλώσεις στην περιοχή, αποτελούν βασικούς πυλώνες της οικονομικής ροής και ενδεχομένως της ανάπτυξης της εκάστοτε περιοχής. Συμπερασματικά η τουριστική βιομηχανία αποτελεί εργοστάσιο παραγωγής εργασίας και εισοδήματος.

είναι πολλοί οι τρόποι κατά τους οποίους ο Εθελοντικός τουρισμός μπορεί να εξαφανίσει την φτώχεια και να προσφέρει στους κατοίκους και τις κοινότητες υποδοχής μια ευκαιρία να επιδείξουν τον πλούτο και την αφθονία των τόπων τους. Σύμφωνα με τον καθηγητή Rasanayagam (2011) τα βασικά οφέλη του εθελοντισμού είναι δύο – κοινωνικά και οικονομικά – και συγκεκριμένα για τα οικονομικά αναφέρει ότι συσχετίζονται με έργα που αναλαμβάνονται από εθελοντές, το οποία διαφορετικά θα έπρεπε να χρηματοδοτηθούν από το κράτος. Επομένως η εθελοντική εργασία συμβάλει στην ανάπτυξη και ενδυναμώνει την αδύναμη οικονομία μιας χώρας απαλλάσσοντας την από «βάρη» τα οποία δεν μπορεί να αναστηλώσει. Τα οικονομικά οφέλη που προσφέρει ο εθελοντικός τουρισμός είναι πολυάριθμα και και πρέπει να ενθαρρύνεται η επένδυση στον εθελοντισμό από τις τοπικές και μη επιχειρήσεις. Σύμφωνα με έρευνα του Stynes (Economic Impacts of Tourism, 1997) οι πωλήσεις, τα κέρδη, οι θέσεις εργασίας, τα φορολογικά έσοδα και το εισόδημα που δημιουργείται σε μια περιοχή αποτελούν μερικές από τις βασικές οικονομικές επιπτώσεις που επιφέρει ο τουρισμός σε μια περιοχή, ενώ ταυτόχρονα αυξάνεται και το ξένο συνάλλαγμα εντός της χώρας (Wearing, 2001). Οι Galley, Clifton και Fitzpatrick (2004, 2007, όπως αναφέρονται στον Guttentag, 2009) αναφέρουν πως το γεγονός ότι οι περισσότεροι προορισμοί εθελοντικών ταξιδιών είναι ιδιαίτερα πτωχοί, μπορεί και μας οδηγεί στο βασικό θετικό αποτέλεσμα της κατανάλωσης και κίνησης τουριστικού χρήματος, το οποίο υπό άλλες συνθήκες δεν θα υπήρχε στις συγκεκριμένες περιοχές.

Παρ' όλα αυτά όμως θα πρέπει να γίνει σαφές ότι η τουριστική ανάπτυξη μιας χώρας, σε καμιά περίπτωση δεν απαλλάσσει την κοινωνία από οικονομικά και όχι μόνο ζητήματα. Υπάρχει έντονη συζήτηση σχετικά με τα οφέλη και τις επιβαρύνσεις του εθελοντικού τουρισμού και αντιμετωπίζεται ακόμη με δυσπιστία και υποκρισία από πολλούς. Πολλά υπολείπονται γύρω από την ραγδαία ανάπτυξη και αναγνώρισή του, προκειμένου να προωθηθούν οι κοινωφελείς του στόχοι. Το μεγάλο ενδιαφέρον από πλευράς των επιχειρήσεων και η ολοένα και αυξανόμενη ζήτηση από το καταναλωτικό κοινό, σαφώς δεν βοηθούν στη διατήρηση της φιλοσοφίας που αρχικά περιέβαλε το εθελοντικό κίνημα, καταλήγοντας στην αντιμετώπιση του εθελοντικού τουρισμού ως ένα ακόμη εμπορικό προϊόν. Οι ΜΚΟ και διάφορα γραφεία ειδικού τουρισμού, τείνουν να δημιουργούν πακέτα τα οποία βαδίζουν σύμφωνα με τις επιθυμίες των τουριστών-εθελοντών και όχι σύμφωνα με τις ανάγκες των κοινοτήτων υποδοχής. Το σοβαρό έλλειμμα ενημέρωσης και από την μεριά των εθελοντών αλλά και των κοινοτήτων υποδοχής, αποτελεί σημαντικό εμπόδιο για τον σχεδιασμό μιας δημόσιας πολιτικής γύρω από θέματα κοινωνικής οικονομίας. Σύμφωνα με τον Guttentag (2009), η σχέση μεταξύ των εθελοντών και των κατοίκων μπορεί να είναι

δυσλειτουργική όταν δεν έχει προηγηθεί η σωστή ενημέρωση. Ως προς τον οικονομικό παράγοντα, η βασική επίπτωση του εθελοντικού τουρισμού, αφορά τον κίνδυνο εξάρτησης των κοινοτήτων από τους εθελοντές, καθώς τις περισσότερες φορές αναλαμβάνουν (αφιλοκερδώς πάντα) εργασίες τις οποίες υπό άλλες συνθήκες θα έκαναν οι ίδιοι οι κάτοικοι. Ο Wearing (2001) αναγνωρίζοντας τον συγκεκριμένο κίνδυνο, επισημαίνει ότι βασικό ηθικό κίνδυνο αποτελεί το γεγονός ότι ο ερχόμενος εθελοντής αντιμετωπίζεται –αλλά και συμπεριφέρεται- ως γνώστης και ειδικός, αποτρέποντας με τον τρόπο αυτό το ενδιαφέρον των κατοίκων προς μάθηση. Η στάση αυτή οδηγεί αναμφίβολα στην διακοπή της ανεξαρτησίας των κατοίκων. Επίσης, καθώς στις περισσότερες περιπτώσεις οι εθελοντές προέρχονται από ένα πιο ευκατάστατο υπόβαθρο από εκείνο των κοινοτήτων υποδοχής, μια λανθασμένη διαχείριση καταστάσεων είναι αναμενόμενη. Το γεγονός αυτό επιφέρει ένα αρνητικό αποτέλεσμα και το ακριβώς αντίθετο αντίκτυπο του επιθυμητού, ενισχύοντας την δημιουργία στερεοτύπων τα οποία δύσκολα προσπερνούνται (ο άπορος κάτοικος και ο ήρωας εθελοντής).

Συμπερασματικά το δίλημμα που προκύπτει είναι, κατά πόσο προσφέρεται πραγματική βοήθεια και εάν η προσφορά αυτή επωφελεί ή επιβαρύνει μια κοινότητα υποδοχής. Λαμβάνοντας υπόψη το ενδεχόμενο επιβάρυνσης, ανέρχεται το επακόλουθο ερώτημα: προσφορά εθελοντικής εργασίας ή χρηματική δωρεά; Το ερώτημα αυτό φέρει πολλαπλές αντιδράσεις και οι απόψεις διίστανται. Υποστηρικτές του κλάδου θέλουν τον εθελοντικό τουρισμό να προσφέρει αμφίπλευρη σημαντική βοήθεια ενώ αντίθετα οι επικριτές, υποστηριζόμενοι την λανθάνουσα μεταχείριση των κοινοτήτων από μέρους των εθελοντών, θέλουν την χρηματική δωρεά ως την σωτήρια οδό για την επίλυση καθημερινών ζητημάτων (τροφή, στέγαση, περίθαλψη). Φαίνεται να μην υπάρχει ακριβής απάντηση, γεγονός το οποίο αποδεικνύεται και μέσα από έρευνα που διεξήχθη ηλεκτρονικά μέσω του «*msnbc.com*» και του «*Condé Nast Traveller*». Στο ερώτημα: «Εάν το ταξίδι σας κόστιζε \$3000, θα προτιμούσατε να κάνετε το ταξίδι ή να δωρίσετε το χρηματικό αυτό ποσό σε κάποια ΜΚΟ για την ολοκλήρωση κάποιου έργου;» τα ποσοστά εκείνων που θα πήγαιναν στο ταξίδι και εκείνων που θα έκαναν την δωρεά ήταν περίπου τα ίδια (μόλις 15% θα πραγματοποιούσε το ταξίδι ενώ 18% θα έκανε τη δωρεά). Εντύπωση έδωσε η δημοφιλέστερη (αγγίζοντας το 67%) και πιο ουδέτερη απάντηση, που δήλωνε ότι και οι δύο επιλογές ήταν εξίσου πολύτιμες, αλλά σε διαφορετικούς τομείς.

3.3 Τα αρνητικά στοιχεία του εθελοντικού τουρισμού - Η άλλη όψη του νομίσματος.

Ισχυριζόμενοι το γεγονός ότι οι προθέσεις των εθελοντών είναι σχεδόν πάντα καλές, δεν αποδεικνύει ότι όλα τα εθελοντικά προγράμματα είναι καλοπροαίρετα. Σύμφωνα με τον Phil Murray, μέλος της συμβουλευτικής οργάνωσης «*gapadvice.org*», υπάρχει μεγάλη ασάφεια σχετικά με τα ηθικά ζητήματα που συσχετίζονται με τα ταξίδια υπεύθυνου τουρισμού. Ενώ ορισμένοι εμπειρογνώμονες του εθελοντισμού επιδιώκουν στην επέκταση του κλάδου, υποστηρίζοντας ότι ο εθελοντικός τουρισμός αποτελεί μια ευκαιρία παραγωγής πόρων και ότι ενθαρρύνει το αίσθημα της ηθικής και της αλληλεγγύης, άλλοι έχουν επισημάνει ότι οι επιχειρηματικές μέθοδοι που χρησιμοποιούνται από τους ταξιδιωτικούς πράκτορες, (όπως συμφωνίες αποκλειστικότητας, καθώς και η έμφαση στον εθελοντή και όχι στην κοινότητα υποδοχής), αλλοιώνουν τον αρχικό σκοπό του Εθελοντισμού. Σε γενικές γραμμές, το μεγαλύτερο πλήγμα του εθελοντικού τουρισμού είναι ότι οδηγεί στην ανάπτυξη του επεισοδιακού εθελοντισμού -δηλαδή τακτικά αλλά σύντομα ομαδικά προγράμματα (Holmes, Smith, 2009)- ο οποίος προωθεί την ικανοποίηση του εθελοντή (καταναλωτή), με τις πραγματικές ανάγκες του προορισμού να συγκαταλέγονται στην δεύτερη θέση της κλίμακας σημαντικότητας (Ellis, 2007). Η ταχεία ανοδική πορεία του σε συνδυασμό με την χρήση ειδικών επιθέτων (βιώσιμο, δίκαιο, εναλλακτικό) και προθεμάτων (οικό-) από τις επιχειρήσεις, οδηγούν σε ανησυχίες σχετικά με την αρχική σκοπιμότητα του εθελοντισμού.

Μερικές από τις βασικές και αρνητικές επιπτώσεις για μια κοινότητα υποδοχής, σύμφωνα με τον Guttentag (2009) θα μπορούσαν να θεωρηθούν η αμέλεια των τοπικών επιθυμιών, που προκαλείται από την έλλειψη συμμετοχής των κατοίκων, η μη επιτυχής ολοκλήρωση έργων λόγω ανειδίκευτων εθελοντών, η αύξηση της ανεργίας καθώς οι εθελοντές αναλαμβάνουν έργα τα οποία υπό άλλες συνθήκες θα αναλάμβαναν οι ίδιοι και τέλος η δημιουργία χάσματος μεταξύ των δυο πολιτισμών. Το τελευταίο μάλιστα έχει απασχολήσει έντονα τους ερευνητές καθώς η επίδειξη υλικών αγαθών από μέρους των εθελοντών μπορεί να δημιουργήσει το αίσθημα της ζήλειας και της αδικίας. Επιπλέον, οι Holmes και Smith (2009) υποστηρίζουν ότι η παρουσία των εθελοντών μπορεί να οδηγήσει σε εξάρτηση από μέρους των κατοίκων. Η ανησυχία αυτή κορυφώνεται όταν οι εθελοντές αναλαμβάνουν εξ'όλοκληρου εργασίες τις οποίες κανονικά θα αναλάμβαναν οι ίδιοι. Επίσης, έντονο είναι το ζήτημα της συμπεριφοράς και κατάστασης των κατοίκων μετά την αποχώρηση των εθελοντών. Ο Smulian (2010), αναφέρει χαρακτηριστικά την περίπτωση των καθηγητών που δένονται με τα παιδιά και επισημαίνει το ενδεχόμενο κατάθλιψης και

αίσθησης εγκατάλειψης για τα παιδιά που μένουν πίσω. Σε όλες σχεδόν τις σύγχρονες κοινωνίες, το βασικό όλων των τιμών είναι οι άνθρωποι να βοηθούν τους συνανθρώπους τους, αλλά αυτό δεν φαίνεται να ισχύει όταν εμπλέκονται οικονομικά κίνητρα. Ένας εξίσου σημαντικός συντελεστής αλλά συνάμα και εκμεταλλευτής του εθελοντικού φαινομένου φαίνεται να είναι η Πολιτική. Ο τρόπος κατά τον οποίο μια κυβέρνηση ορίζει τον εθελοντισμό, μέσα στα πλαίσια της ανάπτυξης, επηρεάζει άμεσα τη χρηματοδότηση που χορηγείται για την υποστήριξη του. Οι περισσότερες χώρες δείχνουν να αναπτύσσουν πολιτικές και να θεσπίζουν νομοθεσίες που φέρουν κατά κύριο λόγο νομικό, διοικητικό και χρηματοδοτικό χαρακτήρα. Η Ellis, κατακρίνει τους Δημόσιους φορείς ανά την υφήλιο, οι οποίοι κάνουν αναφορά στην πολύτιμη αξία της συμμετοχής των πολιτών, ενώ ταυτόχρονα, η ειρωνεία της υπόθεσης φέρει τους εθελοντές να πραγματοποιούν έργα τα οποία η ίδια η κυβέρνηση αδυνατεί να πραγματοποιήσει. Αυτό είναι ιδιαίτερα απαραίτητο αν ληφθεί υπόψιν το γεγονός ότι οι εθελοντικές -μη κυβερνητικές- οργανώσεις είναι σε θέση να προσλαμβάνουν αφοσιωμένους εθελοντές, που διαθέτουν χρόνο και οικονομικούς πόρους για να εργαστούν για ανθρωπιστικούς λόγους, τη στιγμή που οι κυβερνήσεις δεν διαθέτουν τα απαιτούμενα θεμέλια.

Ο εθελοντικός τουρισμός γενικότερα, έχει την τάση να προωθεί μια συναισθηματική ανησυχία για τους άπορους και με την ψευδαίσθηση ότι μόνο πολίτες αναπτυσσόμενων χωρών είναι δικαιούχοι της εθελοντικής υπηρεσίας, επωφελούνται οι διοργανώτριες «επιχειρήσεις» και τα ταξιδιωτικά γραφεία. Μια από τις μεγαλύτερες «παρεξηγήσεις» που μπορεί να παρατηρηθεί σε προγράμματα εθελοντικού τουρισμού είναι η λανθασμένη αντίληψη της φτώχειας, ως ένα φαινόμενο το οποίο συναντάται μονάχα στις αναπτυσσόμενες και όχι τις αναπτυγμένες χώρες. Επιπλέον τα προγράμματα που προωθούνται από τις εθελοντικές οργανώσεις τείνουν να ενθαρρύνουν την αντίληψη ότι η ανάπτυξη είναι κάτι που μπορεί να «γίνει» στους φτωχούς, δημιουργώντας ένα χάσμα μεταξύ των εύπορων-εθελοντών και των άπορων-κοινοτήτων. Το γεγονός αυτό προωθεί την δημιουργία στερεοτύπων, ενθαρρύνει την ανισότητα και αποτρέπει την συνεργασία και ανταλλαγή ιδεών. Δεν είναι λίγα τα παραδείγματα εθελοντών που αντιμετωπίζουν τους κατοίκους και τις κοινότητες τους με συμπόνια, στην αρνητική της όμως εκδοχή (λύπηση). Συχνό είναι το φαινόμενο οι εθελοντές να επανεκτιμούν τις αξίες της δικής τους ζωής, εφόσον έχουν πρώτα πάρει μια απειροελάχιστη γεύση από την καθημερινότητα μιας λιγότερο προνομιούχου ομάδας ανθρώπων. Έπειτα από την έντονη αδρεναλίνη και τη φιλανθρωπία που «προσέφεραν» μπορούν οι συμμετέχοντες να επιστρέψουν στην προνομιακή καθημερινότητά τους γνωρίζοντας πως έχουν εκτελέσει το καθήκον τους να βοηθήσουν τους άλλους.

Εκείνους που κάποιο τρίτο πρόσωπο αποφάσισε ότι χρειάζονται βοήθεια. Εν συνεχεία, αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι οι εθελοντές πολλές φορές χαρακτηρίζουν τους κατοίκους των κοινοτήτων υποδοχής ως πλούσιους εσωτερικά παρά την υλική τους φτώχεια.

Παρατηρείται, συμπερασματικά η τάση ότι οι άνθρωποι των κοινοτήτων αυτών είναι χαρούμενοι παρά την έλλειψη τους σε υλικά αγαθά. Πιο συγκεκριμένα, οι Raymond και Hall (2008, όπως αναφέρονται στον Guttettag, 2009) αναφέρουν ότι εθελοντής σε συνέντευξη του δήλωσε: «Δεν διαθέτουν (οι κάτοικοι των κοινοτήτων υποδοχής) όλα αυτά που διαθέτουμε εμείς (οι προνομιούχοι του δυτικού κόσμου) και είναι ευχαριστημένοι και ικανοποιημένοι για την κατάσταση στην οποία βρίσκονται καθώς δεν γνωρίζουν τι υπάρχει εκεί έξω».

Γενικότερα το μεγαλύτερο μειονέκτημα, μπορεί να θεωρηθεί το γεγονός ότι οι διοργανώτριες εταιρείες τείνουν να δίνουν έμφαση στην ικανοποίηση του εθελοντή (καταναλωτή) δίχως να δρουν υπέρ των κοινοτήτων υποδοχής. Ενώ οι εθελοντές βιώνουν μια μοναδική και αξέχαστη εμπειρία, οι κάτοικοι δεν φαίνεται να επωφελούνται ουσιαστικά. Χαρακτηριστικά η Clarke (2009) εν μέσω των McGehee και Andereck, αναφέρει την δήλωση μιας ανώνυμης διοργανώτριας εθελοντικών προγραμμάτων, η οποία ισχυρίζεται ότι παρά το γεγονός ότι στον συγκεκριμένο χώρο που εργάζεται, η εθελοντική βοήθεια έχει υπάρξει για περισσότερο από 30 χρόνια, στην ουσία δεν υπάρχουν εμφανή σημάδια βελτίωσης και ανάπτυξης στην κοινότητα.

Ο σχεδιασμός ενός τουριστικού πακέτου εθελοντικού περιεχομένου, τις περισσότερες φορές προγραμματίζεται δίχως να ληφθούν υπόψιν οι απαιτήσεις και ανάγκες της κοινότητας υποδοχής. Επιπλέον, η McGehee, αναφέρει σε άρθρο αναρτημένο στην ηλεκτρονική σελίδα «*voluntourism.org*», ότι ακόμα και όταν τα έργα διατίθενται για συμμετοχή της κοινότητας, στα τελικά συνήθως στάδια ενός έργου, συχνά δεν καταφέρνουν να ολοκληρωθούν καθώς εξαρχής δεν συμβάδιζαν με τις πραγματικές ανάγκες της κοινότητας. Επιπλέον, αξίζει να σημειωθεί το γεγονός ότι η διάρκεια των περισσότερων ταξιδιών είναι πολύ μικρή για να ολοκληρωθεί ή να σημειωθεί η όποια βελτίωση, αλλά η συντομία τους αυτή είναι που τα κάνει τόσο δημοφιλή. Με αυτόν όμως τον τρόπο μειώνεται η αποτελεσματικότητά τους. Μπορεί να υπάρχει ένας αξιόλογος αριθμός έργων ο οποίος να έχει σαν αποτέλεσμα την επιμέρους ηθική ικανοποίηση των εθελοντών, αυτός όμως ο αριθμός είναι πολύ μικρός μπροστά στις πραγματικές ανάγκες των κοινοτήτων. Ουσιαστικά οι εθελοντές-ταξιδιώτες έχουν συχνά ως κίνητρο τους την ευκαιρία να ταξιδέψουν και να αισθανθούν τα προσωπικά οφέλη της φιλανθρωπίας. Η προσωπική ικανοποίηση μπορεί να είναι ένα αδιαίρετο στοιχείο των αλτρουιστικών πράξεων, αλλά πολλά είναι τα προγράμματα μικρής διάρκειας τα οποία αποσκοπούν στην κάλυψη των προσωπικών παρορμήσεων των εθελοντών και όχι στην

κάλυψη των πραγματικών αναγκών του όλου έργου και των στόχων της κοινότητας. Συμπερασματικά ο εθελοντικός τουρισμός δυστυχώς, φαίνεται να αφορά πάνω από όλα την αναψυχή και ευχαρίστηση του εθελοντή.

Η φύση του εθελοντικού τουρισμού δεν συμβαδίζει απαραίτητα με την πραγματική ανάγκη ή τα υπαρκτά επίπεδα φτώχειας μιας χώρας. Οι Holmes και Smith (2009) επισημαίνουν ότι οι εθελοντές και τα εθελοντικά προγράμματα στο σύνολο τους, δεν λειτουργούν πάντοτε παράλληλα με τις ανάγκες της κοινότητας. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί αυτό της Nestora, η οποία αναφέρεται σε ένα χωριό της Κένυας, όπου η επιρροή του εθελοντικού τουρισμού ήταν εμφανή. Συγκεκριμένα, το χωριό είχε περίπου 500 κατοίκους και ως κοινότητα είχε χτιστεί σχολείο εξοπλιστεί με τα άκρως απαραίτητα. Το σχολείο αυτό χρησιμοποιούνταν μέχρι τη στιγμή που κατέφθασε στο χωριό μια ομάδα εθελοντών, η οποία θεώρησε ότι τα παιδιά χρειαζόνταν ένα μεγαλύτερο και καλύτερο σχολείο. Το νέο και πλήρως εξοπλισμένο σχολείο χτίστηκε ακριβώς δίπλα στο παλιό. Οι κάτοικοι της περιοχής άρχισαν να χρησιμοποιούν το δεύτερο σχολείο και κράτησαν το πρώτο ως αποθήκη. Ένα μικρό διάστημα αργότερα, μια άλλη ομάδα εθελοντών κατέφθασε και θεώρησε ότι ένα σχολείο δεν ήταν αρκετό για το συγκεκριμένο χωριό επομένως ξεκίνησαν οι διαδικασίες για την δημιουργία ενός τρίτου πλέον σχολείου. Κατά την κατασκευή η ομάδα βρέθηκε εκτός προϋπολογισμού και το έργο έπρεπε να σταματήσει, με αποτέλεσμα να παραμείνει έτσι καθώς η συγκεκριμένη ομάδα δεν επέστρεψε ποτέ να ολοκληρώσει το τρίτο πλέον σχολείο. Οι ίδιοι οι κάτοικοι δήλωσαν ότι ποτέ δεν επιδίωξαν ένα δεύτερο, και πόσο μάλλον ένα τρίτο, σχολείο και ότι θα μπορούσαν τα χρήματα που επενδύθηκαν εκεί, να δοθούν στην κοινότητα εξαρχής με σκοπό να μπορέσουν να πληρώσουν τους ήδη υπάρχοντες καθηγητές του χωριού. Η ειρωνεία της υπόθεσης είναι ότι πολλά χωριά στην Κένυα έχουν μεγάλες ελλείψεις σε σχολεία, ενώ στο συγκεκριμένο αποφασίστηκε από κάποιους ότι θα έπρεπε να χτιστούν τρία, προφανώς λόγω του ότι το συγκεκριμένο χωριό αποτελούσε ελκυστικό προορισμό για τους εθελοντές. Η Kate Lee, σύμβουλος του ομίλου βιώσιμης αγοράς για το Διεθνές Ινστιτούτο Περιβάλλοντος και Ανάπτυξης (IIED) υποστηρίζει ότι αρκετές, πιο ευάλωτες από το συνηθισμένο, χώρες θεωρούνται επικίνδυνες και ενδεχομένως απορρίπτονται από τις προτιμήσεις των εθελοντών με αποτέλεσμα να δίνεται έμφαση μονάχα σε έναν μικρό, και μη αντιπροσωπευτικό, αριθμό προορισμών.

Η έλλειψη κατανόησης της διαφορετικότητας καθώς και η ανεπαρκής ενημέρωση οδηγούν σε λανθασμένη μεταχείριση των λεπτών και περίπλοκων ζητημάτων που περιφέρονται γύρω από τις ανθρώπινες ανάγκες. Ένα καλό παράδειγμα λανθάνουσας αντιμετώπισης του εθελοντικού πνεύματος δημοσιεύθηκε σε άρθρο της αφρικανικής

εφημερίδας «*Phnom Penh*» σύμφωνα με το οποίο παιδιά άπορων οικογενειών υποχρεούνται να αποτελέσουν τουριστικό αξιοθέατο για τη συλλογή χρημάτων. Το παραπάνω γεγονός αποτελεί συχνό φαινόμενο και ο όρος «*child zoo*» χρησιμοποιείται για την περιγραφή ψεύτικων ορφανοτροφείων, τα οποία χρησιμοποιούν τα παιδιά ως μέσο για χρηματικό κέρδος το οποίο προκύπτει μέσα από τις συνεισφορές των επισκεπτών που περνούν από εκεί για να φτάσουν στον τελικό προορισμό τους το «*Angkor Wat*». Ο δημοσιογράφος Dunford συνεχίζει, αναφέροντας (συγκεκριμένα για την περίπτωση της ΜΚΟ *Cambodian Light Children Association*) ότι τα παιδιά που αρνούνταν να παραστούν στον περίγελο αυτό και να χορέψουν για τους τουρίστες, τιμωρούνταν επανειλημμένως. Συμπληρωματικά η Daniela Pari, ιδρύτρια του εναλλακτικού ταξιδιωτικού οργανισμού «PEPY» με έδρα την Siem Reap στην Καμπότζη, αναφέρει το απογοητευτικό παράδειγμα ταξιδιωτικών πρακτόρων οι οποίοι, εκμεταλλευόμενοι την οικονομική δυσχέρεια της περιοχής, με \$45 την ημέρα υπόσχονται στους επισκέπτες-εθελοντές μια επίσκεψη σε κοντινό χωριό, με σκοπό να ταΐσουν τις άπορες οικογένειες της αρεσκείας τους. Η Pari, συμπληρώνει ότι το συγκεκριμένο παράδειγμα έχει ολοένα και μεγαλύτερη απήχηση, σαν να πρόκειται για εκδρομή σε κάποιο ζωολογικό κήπο. Επομένως που βρίσκεται το εθελοντικό πνεύμα, όταν στην προκειμένη περίπτωση όχι απλά επαναπροσδιορίζεται ο αρχικός σκοπός του εθελοντισμού αλλά καταπατώνται ανελέητα τα ανθρώπινα δικαιώματα;

Εκτός από τα μειονεκτήματα του εθελοντικού τουρισμού στις κοινότητες υποδοχής θα πρέπει να γίνει αναφορά και στην άδικη αντιμετώπιση σε βάρους των εθελοντών. Συχνά θεωρείται πως ο εθελοντισμός δεν έχει υλικά ανταλλάγματα, όμως μάλλον δεν υπάρχει απόλυτη συμφωνία πάνω στο ζήτημα αυτό καθώς αρκετοί εκτιμούν πως, για λόγους που εξυπηρετούν τη βιωσιμότητά της, η εθελοντική εργασία θα πρέπει να αμείβεται. Έχει παρατηρηθεί το φαινόμενο, αντί για «εθελοντική εργασία» να χρησιμοποιείτε ο όρος «*pro bono work*» ο οποίος φέρει Λατινικές ρίζες και προέρχεται από την φράση «*pro bono publico*» η οποία σε ελεύθερη μετάφραση θα σήμαινε «για το κοινό καλό» (Ellis, 2010). Αρκετές φορές η αμοιβή πραγματοποιείται με έμμεσο τρόπο, παρέχοντας για παράδειγμα στον εθελοντή δωρεάν διαμονή, διατροφή ή άλλες διευκολύνσεις. Επίσης πολλές οργανώσεις αναγνωρίζουν τις εισφορές των εθελοντών με ειδικές αναμνηστικές στολές και κονκάρδες που φέρουν το σήμα ή τον σκοπό του εκάστοτε έργου. Σύμφωνα με τον Υπεύθυνο Εθελοντών της Ελληνικής Ορνιθολογικής Εταιρείας κο Ψύχα (2010) ενισχύεται, η αντίληψη ότι ο εθελοντής είναι ένας άμισθος συνεργάτης, που προσβλέπει σε κάποια θέση εργασίας ή στη βεβαίωση ή στη συστατική επιστολή ή σε δωρεάν διακοπές που του παρέχονται. Η στάση αυτή έρχεται σε αντίθεση με τις πραγματικές ανάγκες των εθελοντών, όπως είναι η

πραγματική προσφορά, η γνωριμία με τους κατοίκους ή και η μάθηση κάποιας τοπικής τέχνης. Πολλές είναι οι περιπτώσεις όπου εθελοντές παραιτούνται από τα προγράμματα λόγω δυσαρέσκειας και μη ικανοποίησης των αναγκών τους. Παρά το γεγονός ότι ο όρος εμπεριέχει το κομμάτι των διακοπών, ένα εθελοντικό ταξίδι στην ουσία περισσότερο αφορά την εργασία παρά τις διακοπές. Οι εθελοντές καλούνται να εργαστούν 8 ώρες την μέρα, συνήθως 5 μέρες την εβδομάδα και τις περισσότερες φορές καλούνται να πληρώσουν αστρονομικά ποσά για να πραγματοποιήσουν ένα ταξίδι, το οποίο ποσό σε πολλές περιπτώσεις ξεπερνά την τιμή ενός πακέτου κλασικών διακοπών. Ο Φ. Παρρής, μέλος του Γραφείου του ΚΣ της ΚΝΕ, είχε αναφέρει σε δήλωσή του ότι οι ίδιες οι κυβερνήσεις στερούν από τη νεολαία τη δυνατότητα συμμετοχής, με τα ακριβά ακτοπλοϊκά εισιτήρια, την ανεργία και τους χαμηλούς μισθούς. Σε συνέχεια των παραπάνω, οι Holmes και Smith (2009) συμπληρώνουν ότι ο οικονομικός παράγοντας παίζει πρωτεύοντα ρόλο στην απόφαση για συμμετοχή ή και επανάληψη μιας τέτοιας εμπειρίας. Η Judith Brodie, διευθύντρια της VSO (Volunteer Services Overseas) για την Βρετανία, σε συνέντευξη της στην εφημερίδα «*Washington Times*», δήλωσε ότι ενώ υπάρχουν πολλοί καλοί υποψήφιοι εθελοντές, υπάρχει έντονη ανησυχία σχετικά με το ποσοστό των λάθος προγραμματισμών και πλαστών επιδοτήσεων.

Ακόμα και όταν υπάρχουν επιχορηγήσεις, στην πραγματικότητα φαίνεται να επωφελούνται σε μεγαλύτερο βαθμό οι ίδιοι οι χορηγοί εν αντιθέσει με τους συμμετέχοντες και φυσικά τις κοινότητες. Το ενδεχόμενο επιβάρυνσης των ήδη υπάρχοντων προβλημάτων μιας κοινότητας από τους εθελοντές, λόγω απερισκεψίας και λανθάνουσας ενημέρωσης, δεν θα πρέπει να αποκλειστεί και η αντίληψη ότι «το κάτι» είναι καλύτερο από «το τίποτα» υπονομεύεται, όταν ο εθελοντικός τουρισμός επιφέρει αρνητικές συνέπειες για την τοπική κοινότητα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

ΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΤΟΥ ΕΘΕΛΟΝΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ - Η ΑΞΙΑ ΣΤΟ ΧΡΟΝΟ

4.1 Προκλήσεις της Εμπορευματοποίησης

Η ολοένα και αυξανόμενη επιθυμία για εθελοντισμό και ταξίδια δημιούργησε μια αναπτυσσόμενη βιομηχανία παραγωγής τουριστικών πακέτων εθελοντικού χαρακτήρα. Δεν χρειάζεται να ταξιδέψει κάποιος στην Βολιβία ή το Βιετνάμ για να βρει αιτίες ή άτομα που χρειάζονται βοήθεια. Ένα ξεφύλλισμα στα γυαλιστερά φυλλάδια που διανέμονται από τον ταξιδιωτικό κλάδο για εθελοντικά ταξίδια αρκεί για να πειστεί κανείς για το ευρύ φάσμα ενάρκτων έργων όπως η ανάπτυξη κοινοτήτων, η διατήρηση και βελτίωση της υγείας, η εκπαίδευση σε μικρά σχολεία, ο καθαρισμός βιότοπων και η παρακολούθηση ζώων υπό κίνδυνο εξαφάνισης. Σε μια εποχή με έντονο το συναίσθημα της παγκοσμιοποίησης²⁹, ο διεθνής εθελοντισμός μπορεί να συμβάλει θετικά προς μια διεθνή ειρήνη και αντιλαμβάνοντας την ανάγκη για επαναπροσδιορισμό των κοινωνικών δικαιωμάτων με όρους φιλανθρωπίας, καθώς και την επιβολή αντιμετώπισης της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, ο εθελοντικός τουρισμός φαίνεται να παίρνει πρωτεύοντα ρόλο. Ενώ ορισμένοι εμπειρογνώμονες σχετικά με τον εθελοντισμό υποστηρίζουν την επέκταση των εθελοντικών διακοπών ως μια ευκαιρία παροχής περισσότερων πόρων σε έργα και ενθάρρυνσης εθελοντών σε ζητήματα ηθικών αρχών, άλλοι επισημάνουν ότι οι επιχειρηματικές μέθοδοι που χρησιμοποιούν οι επιχειρήσεις οργάνωσης ταξιδιών, περισσότερο εκμεταλλεύονται παρά προσφέρουν μια ουσιαστική βοήθεια. Μάλιστα, ακριβώς λόγω της εμπορευματοποίησης του εθελοντικού τουρισμού, πολλές επιχειρήσεις εκμεταλλεύονται την αύξηση της ζήτησης και υπερχρεώνουν τα πακέτα, με αποτέλεσμα να κερδοσκοπούν σε βάρος και των εθελοντών αλλά και των κοινοτήτων υποδοχής. Οι αιτήσεις από τις οργανώσεις εθελοντικού τουρισμού επιβεβαιώνουν ότι οι δραστηριότητες που συμπεριλαμβάνονται στο πακέτο συμβάλλουν στη βελτίωση της ζωής των ανθρώπων,

²⁹ Η Παγκοσμιοποίηση αναφέρεται στις ολοένα και αναπτυσσόμενες διεθνείς ενιαίες σχέσεις του πολιτισμού, των ανθρώπων και της οικονομικής δραστηριότητας. Αφορά κυρίως την οικονομική αυτονομία και παράμετροι που τείνουν να ελευθερώνονται και να διαχέονται από το φαινόμενο της Παγκοσμιοποίησης, είναι το εμπόριο, η κοινωνική δομή, η τεχνολογία, η κουλτούρα, το πολιτικό σύστημα, η γνώση κλπ. Η παγκοσμιοποίηση συμβάλλει στην οικονομική ανάπτυξη των ανεπτυγμένων και αναπτυσσόμενων χωρών και ο όρος χρησιμοποιείται τουλάχιστον από το 1944. Επικριτές του θεσμού κατακρίνουν τις επιρροές του και καταδικάζουν την εξαφάνιση της μοναδικότητας και ανεξαρτησίας των λαών, υποστηριζόμενοι την διακυβέρνηση του κόσμου από τις ισχυρότερες, οικονομικά, χώρες.

στην πραγματικότητα όμως είναι πολύ πιθανό η κοινότητα υποδοχής να υποστεί εκμετάλλευση λόγω της εμπορευματοποίησης του θεσμού. Η Ellis (2003, όπως αναφέρεται στον Tomazos, 2010) υποστηρίζει ότι το μοντέλο του μαζικού τουρισμού έχει πλέον επεκταθεί ακόμα και στον κλάδο του Εθελοντικού τουρισμού. Την άποψη αυτή φαίνεται να υποστηρίζει η Novelli (2005), η οποία αναφέρει ότι μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα, ο εθελοντικός τουρισμός έχει αναμφισβήτητα εξελιχθεί σε εξειδικευμένη αγορά μαζικών διαστάσεων με την βοήθεια των παρακάτω παραγόντων: η ανάπτυξη σε εθελοντικά έργα, το εύρος επιλογής προωθούμενων προορισμών, η ποικιλία στο καταναλωτικό κοινό, ο τύπος των διοργανωτών (τουριστικοί πράκτορες, φιλανθρωπικές οργανώσεις, ιδιωτικοί φορείς) καθώς και η ανταγωνιστική φύση του κλάδου (Novelli, 2005). Ένα εξίσου σημαντικό ζήτημα της εμπορευματοποίησης του εθελοντικού τουρισμού είναι το γεγονός ότι τείνει να γίνει τάση μόδας. Ο Clemmons (2008), υποστηρίζει ότι η χρήση διασημοτήτων (π.χ. Angelina Jolie: πρέσβειρα καλής θελήσεως για την UNHCR), βοηθά αισθητά στην προώθηση του κλάδου παγκοσμίως, ευαισθητοποιώντας το καταναλωτικό υποσυνείδητο. Επιπλέον, αξίζει να σημειωθεί και το φαινόμενο εθελοντισμού των πλουσίων, όπου ιδιαίτερα ευκατάστατοι ενδιαφερόμενοι, διαμένουν σε πολυτελή ξενοδοχεία, πληρώνοντας αστρονομικά ποσά για τις διακοπές τους και σε συνδυασμό με την αναψυχή ξοδεύουν μέρος του χρόνου τους σε εθελοντικά έργα. Οι συγκεκριμένες περιπτώσεις αφορούν συνήθως εξωτικούς προορισμούς και τα «έργα» που λαμβάνουν χώρα δεν συμβαδίζουν με τις πραγματικές ανάγκες των κατοίκων. Το προαναφερθέν παράδειγμα επιβεβαιώνει την υποστήριξη των επικριτών του θεσμού, οι οποίοι θέλουν τη παγκόσμια ανάπτυξη του εθελοντισμού, να επηρεάζεται από ένα ευρύ φάσμα κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών παραγόντων με αποτέλεσμα να αμφισβητείται η πραγματική προσφορά του εθελοντικού τουρισμού. Σύμφωνα με τον Wearing (2001) το αντίκτυπο ενός παγκόσμιου κεφαλαίου στον τομέα του τουρισμού μπορεί να επιφέρει σημαντικές επιπτώσεις ακόμα και σε επίπεδα ατομικής συνείδησης.

Η συνεχής ζήτηση του ατόμου για εμπειρίες εθελοντισμού ικανοποιείται από έναν αυξανόμενο αριθμό οργανώσεων εθελοντικής υπηρεσίας, με αποτέλεσμα ο τομέας να κινείται προς υψηλότερη εμπορευματοποίηση με περισσότερες κερδοσκοπικές, έναντι μη-κερδοσκοπικών οργανώσεων, εταιρείες να προσφέρουν πακέτα εθελοντικού τουρισμού και ενώ πάνω από το ήμισυ των οργανώσεων είναι μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, ο αριθμός των εμπορικών εταιρειών παροχής συνεχώς αυξάνεται. Παρά την πρωτοφανή αυτή ανάπτυξη του κλάδου λίγα είναι γνωστά για τις πραγματικές επιπτώσεις του διεθνούς εθελοντισμού και αυτή η έλλειψη γνώσης ενισχύεται, όπως ισχυρίζονται οι Lough, McBride

και Sherraden (2009), με την επέκταση των διαφόρων τύπων προγραμμάτων και οργανώσεων αποστολής εθελοντών στο εξωτερικό. Επιπλέον, η αυξανόμενη τάση του εθελοντικού τουρισμού συμπληρώνεται από ευρεία επιλογή των διαθέσιμων πακέτων όσον αφορά τόσο τη διάρκεια όσο και το είδος της εργασίας, που καθιστά τον εθελοντικό τουρισμό περισσότερο συγκρίσιμο με την γενική τάση που ακολουθεί ο μαζικός τουρισμός και απαιτεί περαιτέρω προσοχή ως προς το αν είναι τόσο καλό όσο παρουσιάζεται. Ο Poelzl (2008), συντάκτης της «*Transitions Abroad*» αναφέρει ότι μέχρι και πριν λίγα χρόνια, τα εθελοντικά προγράμματα περιοριζόνταν κατά βάση στην ανθρωπιστική βοήθεια μέσα από εκκλησιαστικές ομάδες, μεγάλες επιχειρήσεις και διεθνή κυβερνητικά σωματεία όπως το Ειρηνευτικό Σώμα³⁰. Σήμερα οργανισμοί ανεξαρτήτως αντικειμένου, μπορούν να προσφέρουν μια αντίστοιχη εμπειρία, γεγονός το οποίο ενδέχεται να οδηγήσει σε επίπεδα μαζικού τουρισμού όπως φαίνεται να έχει συμβεί ήδη με τον οικοτουρισμό (Tomazos, Butler, 2009). Αυτό το φαινόμενο συναντάται συχνά σε περιπτώσεις εργασίας νέων, οι οποίοι αρκούνται στο όφελος της προσωπικής τους εμπειρίας και όχι στην υλική ανταμοιβή. Ειδικότερα για την Αμερική η περίπτωση των «*Gap years*³¹» έχει βοηθήσει σημαντικά στην άνοδο των εθελοντικών ταξιδιών, καθώς αποτελεί συχνό φαινόμενο νέοι να πραγματοποιούν ένα, ανεξαρτήτου διαστήματος, ταξίδι εθελοντικού χαρακτήρα συνήθως πριν την είσοδο τους στο Πανεπιστήμιο. Η Sairpradist (2009), εκφράζει την ανησυχία της αναφερόμενη στο γεγονός ότι τα περισσότερα άρθρα τείνουν να δίνουν έμφαση στις επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης πάνω στις κοινωνίες υποδοχής και τις παραδόσεις τους. Τα περισσότερα από αυτά, μάλιστα έχουν την τάση να κατηγορούν τον τουρισμό ως καταστροφέα της αυθεντικής κουλτούρας, ενώ κατηγορούν τη χώρα υποδοχής για εκμετάλλευση των ηθών και αρχών τους προς τις προσδοκίες των τουριστών για χρηματικό και μόνο κέρδος. Οι Holmes και Smith (2009), αναλύουν πως μερικές από τις βασικές αιτίες που οδηγούν στην αρνητική αυτή αντίληψη είναι η γήρανση του πληθυσμού, η κλιμάκωση της εκπαίδευσης, η οικονομική εξάρτηση, η πληθώρα επιλογών και σαφώς η τεχνολογική επανάσταση των πληροφοριών και επικοινωνιών (ICT).

³⁰ Το ειρηνευτικό σώμα ιδρύθηκε το 1961 από τον Πρόεδρο John F. Kennedy για την προώθηση της παγκόσμιας ειρήνης και φιλίας.

³¹ Το «*gap year*» είναι μια περίοδος (συνήθως διαρκεί κάποιους μήνες), κατά την οποία μπορεί κανείς να κάνει ένα «διάλειμμα» και να ταξιδέψει στο εξωτερικό για να ανακαλύψει την κουλτούρα και τον πολιτισμό του κάθε λαού, προσφέροντας Εθελοντική εργασία. Σε γενικές γραμμές, τα περισσότερα προγράμματα είναι σχεδιασμένα για νέους 18-30 και πολλά απευθύνονται σε φοιτητές ή αποφοίτους σχολών.

4.1.1 Η οικονομική κρίση οδηγεί σε ανάπτυξη του εθελοντικού τουρισμού;

Η οικονομική κατάσταση μιας χώρας επηρεάζει τον κάθε πολίτη ξεχωριστά αλλά και όλους μαζί σε σύνολο και το γεγονός αυτό μπορεί να οδηγήσει είτε σε ένωση είτε σε απομόνωση. Είναι μέγιστης σημασίας επομένως σε εποχές οικονομικής κρίσης όπως η σημερινή, ο εθελοντισμός να αποτελέσει την έμπρακτη έκφραση της αλληλεγγύης, για την επιβίωση και συνοχή των κοινωνιών. Η Ellis (2008) δηλώνει ότι μέσα από τις φυσικές καταστροφές που έχουν σημειωθεί κατά τα τελευταία χρόνια, οι άνθρωποι έχουν πλέον έμφυτο το συναίσθημα της αλληλεγγύης και για τον λόγο αυτό υποστηρίζει ότι οι άνθρωποι εκείνοι οι οποίοι σε οποιαδήποτε δύσκολη κατάσταση διατίθενται να βοηθήσουν, τότε σίγουρα στην συγκεκριμένη περίπτωση της οικονομικής κρίσης, θα καταφέρουν να ανταποκριθούν στο κάλεσμα της βοήθειας.

Υπό οικονομική πίεση, οι βασικές ανάγκες των ανθρώπων για επιβίωση είναι φυσικό να αποτελούν το κυρίαρχο μέλημα, με τις δευτερεύουσες ανάγκες όπως είναι η αναψυχή να χάνουν την σημαντικότητα τους κυρίως ως προς τα υλικά ζητήματα. Το γεγονός αυτό φέρνει στην επιφάνεια την ανησυχία της μείωσης του εθελοντικού τουρισμού. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να επισημανθεί η διαφορά μεταξύ του εθελοντισμού και του εθελοντικού τουρισμού καθώς αυτά τα δύο φαίνεται να δέχονται διαφορετικές συνέπειες από την οικονομική κατάσταση μιας χώρας. Σαφώς ο εθελοντισμός, σε πλαίσια κρατικής οικονομικής δυσχέρειας, ενδέχεται να αναπτυχθεί, λόγω της προώθησης του μέσα από την κυβέρνηση. Αποτελεί συχνό φαινόμενο, η πολιτική να υπερασπίζεται και να ενισχύει την ανάπτυξη του εθελοντικού πνεύματος σε περιόδους δυσκολιών. Εν αντιθέσει, ο εθελοντικός τουρισμός είναι πιθανό να παρουσιάσει μείωση στη ζήτηση, όταν η οικονομία μιας χώρας πέφτει, καθώς ένα πρόγραμμα εθελοντικού τουρισμού απαιτεί ένα σεβαστό χρηματικό ποσό για την πραγματοποίησή του. Η κυρία Ντόρα Βουγιούκα, υπεύθυνη επικοινωνίας της ΜΚΟ «Ελιξ» μιλώντας στο «Βήμα» τονίζει ότι οι δυσχερείς οικονομικές συνθήκες αφενός έχουν στρέψει τον κόσμο στον εθελοντισμό, αφετέρου όμως του στερούν την πολυτέλεια του ελεύθερου χρόνου και της μεγάλης καλοκαιρινής άδειας, αναφερόμενη στο φαινόμενο αύξησης στη ζήτηση ταξιδιών μικρότερης διάρκειας. Η παραπάνω δήλωση οδηγεί στο συμπέρασμα ότι μέσα σε αυτήν τη δύσκολη οικονομική συγκυρία, φαίνεται να έχει γίνει πιο επιτακτική η αναζήτηση εναλλακτικών τρόπων συμπαράστασης στις αυξημένες ανάγκες των πολιτών.

Αντίθετη άποψη φαίνεται να έχει ο Beary, διευθύνων σύμβουλος της εταιρείας εναλλακτικών ταξιδιών «Track of the Tiger», ο οποίος ισχυρίζεται ότι η τρέχουσα

οικονομική κατάσταση, θα οδηγήσει το καταναλωτικό κοινό προς πιο ήπιες μορφές τουρισμού, οι οποίες με τη σειρά τους θα επιφέρουν σημαντικές αλλαγές στην αγορά. Επιπλέον αναφέρει ότι αν η τεράστια, όπως ο ίδιος την χαρακτηρίζει, οικονομική δύναμη του τουρισμού χρησιμοποιηθεί πιο δημιουργικά και υπεύθυνα μπορεί να εξασφαλίσει ένα καλύτερο, ασφαλέστερο και πιο σταθερό κοινωνικό περιβάλλον. Συνεπώς η σημαντικότητα της εθελοντικής αίσθησης μέσα σε μια κοινωνία είναι ιδιαίτερα υψηλή, πόσο μάλλον όταν η οικονομία της απειλείται. Ο ευρωβουλευτής Μιχάλης Τρεμόπουλος σε δήλωση του ανέφερε: «Το Ευρωπαϊκό Κέντρο για τον Εθελοντισμό έχει παρουσιάσει στοιχεία ότι για κάθε ευρώ που επενδύεται στον εθελοντισμό, οι εθελοντές και οι οργανώσεις τους παράγουν υπηρεσίες που αξίζουν 13,5 φορές περισσότερο». Ο κύριος Τρεμόπουλος συνέχισε τονίζοντας ότι συχνά, η συμβολή αυτή δεν αποτιμάται καν οικονομικά, ενώ υποστηρίζει ότι είναι τεράστια η συνεισφορά του εθελοντισμού στην κοινωνική ανάπτυξη, στον πολιτισμό καθώς και στην προστασία του περιβάλλοντος.

Με το έτος 2010 να χαρακτηρίζεται ως η χρονιά καταπολέμησης της φτώχειας, ανισότητας και του κοινωνικού αποκλεισμού, δημιουργήθηκε μια εκστρατεία «αφύπνιση» των πολιτών η οποία αποτέλεσε σημαντική κίνηση στην υποστήριξη των πολιτών, μέσα από την εθελοντική προσφορά, στην οποία κανείς γενικά δεν μπορεί να είναι αντίθετος. Ο εθελοντικός τουρισμός σε διεθνές επίπεδο, φαίνεται να αποτελεί τον κλάδο που έμεινε ανεπηρέαστος από τη διεθνή οικονομική κρίση, γεγονός το οποίο αποδεικνύεται από την άνοδο σε συμμετοχή, της τάξεως του 28% που σημειώθηκε σε γνωστή Αμερικανική εταιρεία εθελοντισμού (Avraham, Ketter, 2008). Εν κατακλείδι, ο κλάδος του εθελοντικού τουρισμού όταν χρησιμοποιείται ορθά, έχουν ληφθεί τα απαραίτητα μέτρα και έχουν γίνει οι απαιτούμενες έρευνες, όχι μόνο δεν επηρεάζεται από οικονομικές μεταβολές, αλλά αντιθέτως φαίνεται να ενισχύεται ακόμα και σε περιόδους ύφεσης.

4.2 Μπορεί ο Εθελοντικός Τουρισμός να διατηρήσει τις αξίες του μέσα στον χρόνο;

Λαμβάνοντας υπόψιν τη σημαντικότητα του Εθελοντικού Τουρισμού σε οικονομικά και κοινωνικά πλαίσια και αντιλαμβανόμενοι την αναπόφευκτα ανοδική πορεία του κλάδου, το ζήτημα στο οποίο οδηγούμαστε είναι κατά πόσο θα καταφέρει διατηρήσει τις ηθικές του αρχές, όταν ήδη έχουν σημειωθεί τα πρώτα σημάδια μαζικοποίησης του. Κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών, οι διάφορες τουριστικές χώρες, συμπεριλαμβανομένης και της

Ελλάδας, στήριζαν το τουριστικό τους προϊόν σε πρότυπα τουριστικής ανάπτυξης δεχόμενα πιέσεις από τον αυξανόμενο ανταγωνισμό, την απουσία τεχνογνωσίας και φυσικά από το επιθυμητό γρήγορο κέρδος. Το φαινόμενο αυτό δεν φαίνεται να διαφέρει στην περίπτωση του εθελοντικού τουρισμού και ενώ αρχικά, πιστεύεται ότι προσέλκυε άτομα προσκολλημένα στην έννοια της αυταπάρνησης, τα οποία ήθελαν να κάνουν τη διαφορά κατά τη διάρκεια των διακοπών τους, σήμερα βασικό κίνητρο συμμετοχής φαίνεται να αποτελεί η προσωπική ικανοποίηση.

Ως προϊόν μιας εξειδικευμένης τουριστικής αγοράς ο εθελοντισμός βρίσκεται αντιμέτωπος με πολλές προκλήσεις. Η πολυπλοκότητα του κλάδου δεν θα πρέπει να παραληφθεί και ως εκτούτου απαιτεί ιδιαίτερη προσέγγιση καθώς εμπλέκεται με τον ανθρώπινο παράγοντα. Ο τρόπος με τον οποίο οι εθελοντές τον κατανοούν και τον διαχειρίζονται σε συνδυασμό με την ταχεία ανάπτυξη που σημειώνει, φαίνεται να καθιστούν τον εθελοντικό τουρισμό περισσότερο ως μια τάση μόδας παρά ως εναλλακτική τουριστική καινοτομία. Τα ταξιδιωτικά πρακτορεία, τα εκπαιδευτικά ιδρύματα και οι ΜΚΟ είναι μόλις μερικοί από τους προμηθευτές εθελοντικών ταξιδιών και σύμφωνα με τον Wearing (2001) η λανθάνουσα διαχείριση των ταξιδιωτικών πρακτόρων, ως προς την φιλοσοφία του εθελοντικού τουρισμού, ευθύνεται για την μαζικοποίηση του κλάδου, με την επικέντρωση πολλών προγραμμάτων στους ίδιους πάντα προορισμούς. Όπως ήδη έχει αναφερθεί σε προηγούμενες ενότητες η ύπαρξη εθελοντικών προγραμμάτων δεν συνεπάγεται απαραίτητα την ορθή χρήση του κλάδου ως προς ανθρωπιστικά και κοινωνικά ζητήματα. Με την μηδαμινή ενημέρωση των συμμετεχόντων το μόνο όφελος που μπορεί να περιμένει κανείς είναι το χάσιμο χρόνου και εφόσον στις περισσότερες περιπτώσεις ο ίδιος ο χρόνος αποτελεί σημαντικό παράγοντα, διότι τα περισσότερα προγράμματα είναι μικρής διάρκειας, φυσικό επακόλουθο είναι να χάνεται ο αρχικός σκοπός του εθελοντισμού κάπου μεταξύ του ταξιδιού και της άφιξης στον προορισμό.

Προτού καταλήξουμε όμως στο εάν ο εθελοντικός τουρισμός επηρεάζεται ή όχι από εξωτερικούς παράγοντες σημαντικό είναι να επισημάνουμε τους λόγους για τους οποίους επιθυμούμε την ίδια την ύπαρξη του. Είναι πολλά τα θέματα προς διερεύνηση σχετικά με τις δυνατότητες του εθελοντικού τουρισμού σε παγκόσμια κλίμακα και εφόσον η επιθυμία για προσφορά εθελοντικής εργασίας είναι υπαρκτή θα έπρεπε να αποτελεί μέρος της καθημερινότητας κάθε πολίτη (Wearing, 2001). Η εξέλιξη στην τεχνολογία σε συνδυασμό με την βελτίωση στην προσέγγιση κοινωνικών προκλήσεων, μπορούν να μας βοηθήσουν να κατανοήσουμε σε βάθος ζητήματα ανθρωπιστικού περιεχομένου τα οποία μέχρι σήμερα αδυνατούσαμε να εισπράξουμε. Δεδομένου ότι ο κλάδος συνεχίζει να αυξάνεται, είναι

σημαντικό να αναγνωριστούν οι αποτελεσματικότεροι τρόποι για την παραγωγή των αναμενόμενων αποτελεσμάτων. Για την ορθή διαχείριση ενός εθελοντικού προγράμματος, σύμφωνα πάντα με τον Wearing (2001), είναι βασικό να υπάρχουν ορισμένες προϋποθέσεις όπως είναι η ακεραιότητα των συμμετεχόντων, ο σεβασμός των πολιτισμών και κοινοτήτων καθώς και ο σεβασμός προς το περιβάλλον. Έρευνες των Lough, McBride και Sherraden (2009) έδειξαν πως μέσω αυτών των προδιαγραφών τα εθελοντικά προγράμματα μπορούν και λειτουργούν επιτυχώς. Εφόσον ο εθελοντικός τουρισμός εφαρμόζει τα κριτήρια της βιωσιμότητας και σέβεται το περιβάλλον και την ιστορία των κοινοτήτων υποδοχής, ενδέχεται να επιφέρει κοινωφελή αποτελέσματα και για τους εθελοντές αλλά και τις ίδιες τις κοινότητες (Ingram, 2008) και συνεπώς η αγορά θα συνεχίσει να αυξάνεται.

ΜΕΡΟΣ 2^ο
ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ - ΕΡΕΥΝΑ ΠΕΔΙΟΥ:
ΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΤΟΥ ΕΘΕΛΟΝΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο ΠΛΑΙΣΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ - ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ

5.1 Σκοπός έρευνας

Ο εθελοντισμός, όπως έχει αναλυθεί λεπτομερώς στα προηγούμενα κεφάλαια της παρούσας Πτυχιακής εργασίας, βασίζεται ουσιαστικά στην ιδέα της ανθρώπινης αλληλοβοήθειας με κύρια στοιχεία την αυθόρμητη, ευσυνείδητη και ανιδιοτελής προσφορά για τις ανάγκες των συνανθρώπων μας. Ο εθελοντικός τουρισμός από την άλλη, φαίνεται να ενώνει πολιτισμούς, να προσφέρει αξέχαστες εμπειρίες για τους συμμετέχοντες αλλά και τους «αποδέκτες», ακόμα και να αποκαθιστά τις ζημιές του μαζικού τουρισμού, ως αναδυόμενη μορφή του εναλλακτικού τουρισμού. Στην Ελλάδα δυστυχώς, τα ποσοστά εθελοντισμού είναι ιδιαίτερα χαμηλά σε σχέση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες και ο εθελοντικός τουρισμός έχει μόλις ξεκινήσει να αναπτύσσεται σε αργούς ρυθμούς. Το βασικό ερώτημα που τίθεται και αποτελεί ουσιαστικό μέρος της έρευνας, αφορά το κατά πόσο ενήμεροι είναι οι Έλληνες σχετικά με τον εθελοντικό τουρισμό και κατά πόσο τους ενδιαφέρει. Εν συνεχεία, δίνεται έμφαση στο λεπτό ζήτημα της σημαντικότητας του, καθώς και εάν, παρά την ταχεία ανάπτυξη που σημειώνει, μπορεί να διατηρήσει τις ηθικές του αξίες ως τουριστικός κλάδος αλλά και ως παγκόσμιο κοινωνικό φαινόμενο. Προκειμένου να απαντηθούν τα παραπάνω ερωτήματα, έγινε μια εκτεταμένη ανάλυση του θεσμού και των επιρροών του πάνω στις κοινωνίες, την οικονομία αλλά και τους ίδιους τους εθελοντές. Η θεωρητική αυτή ανάλυση, ακολουθήθηκε από μια έρευνα τα αποτελέσματα της οποίας, σε συνδυασμό πάντα με την βιβλιογραφική αναφορά, θα μας βοηθήσουν να διαπιστώσουμε κατά πόσο μπορούν να επαληθευτούν τα συμπεράσματα μας ως προς την σημαντικότητα του εθελοντικού τουρισμού, σύμφωνα με την άποψη των Ελλήνων πολιτών.

5.2 Μεθοδολογία της έρευνας

Η παρούσα έρευνα διαμορφώνει την εμπειρική προσέγγιση μέσα από υποθέσεις, ερωτηματολόγια και στατιστική ανάλυση (πρωτογενής έρευνα). Οι απόψεις που αναλύονται στην βιβλιογραφική αναζήτηση, πάρθηκαν μέσα από βιβλία, ακαδημαϊκές σημειώσεις, εφημερίδες, επιστημονικά άρθρα και περιοδικά καθώς και από επιστημονικούς

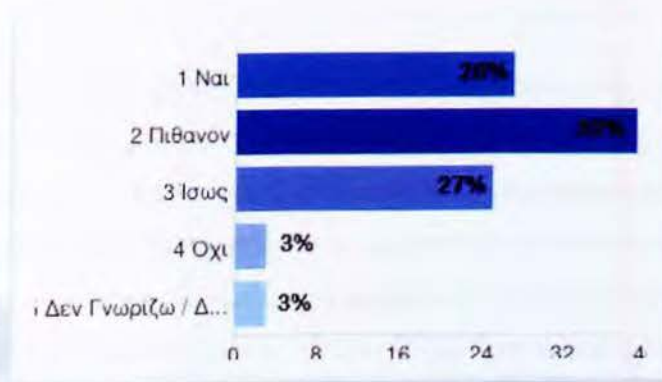
διαδικτυακούς τόπους. Για το ερευνητικό μέρος της εργασίας χρησιμοποιήθηκε ερωτηματολόγιο στο οποίο εμπεριέχονται 13 [δεκατρείς] ερωτήσεις κλειστού τύπου, κυρίως πολλαπλής επιλογής και της μεθόδου Λίκερτ (κλίμακα 5 βαθμίδων, με τα δύο άκρα να αποτελούν την ελάχιστη και υψηλότερη επιλογή προτίμησης). Τα ερωτήματα που συνθέτουν το ερωτηματολόγιο, στηρίζονται αφενός στη σημαντικότητα του κλάδου και αφετέρου στις επιρροές του πάνω σε κοινωνικά και οικονομικά ζητήματα. Το ερωτηματολόγιο μοιράστηκε σε ηλεκτρονική μορφή σε 100 τυχαία πρόσωπα. Ο λόγος για τον οποίο η έρευνα δεν διεξήχθη σε κατηγορίες βασίζεται κατά βάση στο γεγονός ότι ο συγκεκριμένος τομέας του εθελοντικού τουρισμού, είναι ιδιαίτερα καινούργιος για τα Ελληνικά δεδομένα. Μετά το πέρας της έρευνας, το οποίο διήρκεσε από 06/10/11 έως και 06/11/11 (δεν υπήρξε άμεση ανταπόκριση τις πρώτες ημέρες διεξαγωγής), τα ερωτηματολόγια αριθμήθηκαν αυτόματα μέσα από το πρόγραμμα της «*googledocs*». Η ανάλυση και η επεξεργασία των ερωτηματολογίων έγινε με τη χρήση του προγράμματος της «*Microsoft Office-EXCEL*», ενώ για την παρουσίαση των στατιστικών αποτελεσμάτων χρησιμοποιήθηκαν ιστογράμματα, διαγράμματα και πίτες. Τα στοιχεία που προέκυψαν μετά την επεξεργασία, αποτέλεσαν τις μεταβλητές της έρευνας, βάση των οποίων θα οδηγηθούμε στα τελικά συμπεράσματα της έρευνας και σε συνδυασμό με τις βιβλιογραφικές αναφορές θα επαληθευτούν ή όχι οι αρχικές μας προσεγγίσεις.

5.3 Στατιστική επεξεργασία και ανάλυση πληροφοριακών στοιχείων

Από τους 100 ερωτηθέντες μόλις το 19% ασχολείται επαγγελματικά με τον τουρισμό και το 24% έχει ακολουθήσει σπουδές τουριστικού περιεχομένου, ενώ ένα σημαντικό 39% απάντησε πως η μόνη συσχέτιση του με τον τουρισμό είναι καθαρά για λόγους αναψυχής. Τα στοιχεία αυτά θα μας βοηθήσουν να πάρουμε μια γενική εικόνα, η οποία δεν θα επηρεάζεται από το εκπαιδευτικό και επαγγελματικό υπόβαθρο. Η απήχηση προήλθε περισσότερο από τις γυναίκες, οι οποίες αποτέλεσαν το 66% των ανταποκρινομένων στο ερωτηματολόγιο. Το γεγονός αυτό ενδέχεται να οδηγεί στο συμπέρασμα ότι ζητήματα κοινωνικού χαρακτήρα προσελκύουν περισσότερο τις γυναίκες. Επίσης, αξίζει να σημειωθεί το ποσοστό (62%) των νέων μεταξύ 17 και 27 ετών, οι οποίοι αποδεικνύουν ότι ο εθελοντικός τουρισμός πράγματι αφορά κατά κύριο λόγο νέους ανθρώπους. Αυτό σε συνδυασμό με το γεγονός ότι οι ερωτηθέντες που απάντησαν για την ηλικιακή κατηγορία «39+» ήταν μόλις 5, επιβεβαιώνει την βιβλιογραφική ανάλυση που έχει γίνει στα προηγούμενα κεφάλαια.

Τα αποτελέσματα των ερωτήσεων 2 και 3 (Πίνακας 2) μπορούν να θεωρηθούν αναμενόμενα, αν λάβουμε υπόψιν τις πρόσφατες καιρικές καταστροφές, επιδημίες, την οικονομική κρίση και την αυξανόμενη ανεργία. Έχει άλλωστε αποδειχθεί ότι σε περιόδους δυσκολίας το εθελοντικό πνεύμα τείνει να αναδύεται. Στο ερώτημα σχετικά με τη συμμετοχή σε κάποιο εθελοντικό πρόγραμμα κατά το παρελθόν, μόλις το 29% απάντησε θετικά, ενώ λίγο παραπάνω από τους μισούς ερωτηθέντες (58%) γνώριζε τι σημαίνει εθελοντικός τουρισμός. Μια χαρακτηριστική απορία που διατυπώθηκε κατά την διάρκεια της έρευνας και αξίζει να αναφερθεί: «Εθελοντικός Τουρισμός; Δηλαδή να πας κάπου διακοπές εθελοντικά; Γιατί, ποιός πηγαίνει διακοπές με το ζόρι;». Οι περισσότεροι από τους ερωτηθέντες που απάντησαν θετικά στην πρώτη ερώτηση, γνώριζαν και τι σήμαινε ο εθελοντικός τουρισμός.

Σε εκείνους που γνώριζαν τι είναι ο εθελοντικός τουρισμός και είχαν συμμετάσχει σε κάποιο πρόγραμμα, ζητήθηκε να αναφέρουν το πρόγραμμα ή τον οργανισμό διοργάνωσης. Μερικά από τα προγράμματα εθελοντισμού που σημειώθηκαν είναι: υποστήριξη σε ομάδες απεξάρτησης, δεντροφύτευση, κατασκήνωση με το Σώμα Ελληνικού Οδηγισμού, Α' Βοήθειες μέσα από τον Ελληνικό Ερυθρό Σταυρό, οικονομικές συνεισφορές σε οργανώσεις (WWF, UNICEF). Εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι το συντριπτικό ποσοστό της τάξεως του 95% δεν έχει συμμετάσχει ποτέ σε κάποιο πρόγραμμα Εθελοντικού Τουρισμού, και ότι παρόλα αυτά το 39% θεωρεί πιθανό το να ενδιαφερθεί κάποια στιγμή μελλοντικά (Q7^α/Σχεδιάγραμμα 1).

Σχεδιάγραμμα 1
«Αν δεν έχετε συμμετάσχει έως τώρα, θα σας ενδιέφερε μελλοντικά;»

Ερώτηση 2: Πιστεύετε ότι στις μέρες μας (καθώς αντιμετωπίζουμε σοβαρά θέματα όπως είναι η οικονομική κρίση, φυσικές καταστροφές, πόλεμοι, ανεργία, φτώχεια) είναι σημαντική η ύπαρξη του εθελοντισμού;

Ερώτηση 3: Θεωρείτε ότι ο Εθελοντισμός προσφέρει ουσιαστική βοήθεια;

Πίνακας 2

Στο θέμα επιλογής κάποιου προγράμματος βάση προτίμησης, ζητήθηκε από τους ερωτηθέντες να βαθμολογήσουν βάσει ενδιαφέροντος τις επιλογές που τους δόθηκαν σε κλίμακα 5 βαθμών (μέθοδος Likert) με τον αριθμό 1 να αντιπροσωπεύει την λιγότερο ενδιαφέρουσα επιλογή. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι το ενδιαφέρον των ερωτηθέντων επικεντρώνεται κυρίως σε προγράμματα περιβαλλοντικού χαρακτήρα (33%), με την προστασία άγριων ζώων να έρχεται δεύτερο (29%) στην κατάταξη των προτιμήσεων, ενώ η προσφορά βοήθειας σε ηλικιωμένους αποτελεί την λιγότερο αρεστή επιλογή αγγίζοντας το 30%, τοποθετούμενο ως πρώτο στην κατάταξη για την πιο μη-επιθυμητή επιλογή (Q7^b/Σχεδιάγραμμα 2)! Το αποτέλεσμα αυτό μπορεί εύκολα να αιτιολογηθεί, λαμβάνοντας υπόψιν ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων δεν ξεπερνάει την ηλικία των 27. Στο

σημείο αυτό επιβεβαιώνεται και η άποψη των Wearing (2001), Holmes και Smith (2009) ότι ο εθελοντικός τουρισμός αφορά περισσότερο νέους ανθρώπους οι οποίοι αναζητούν μοναδικές εμπειρίες.

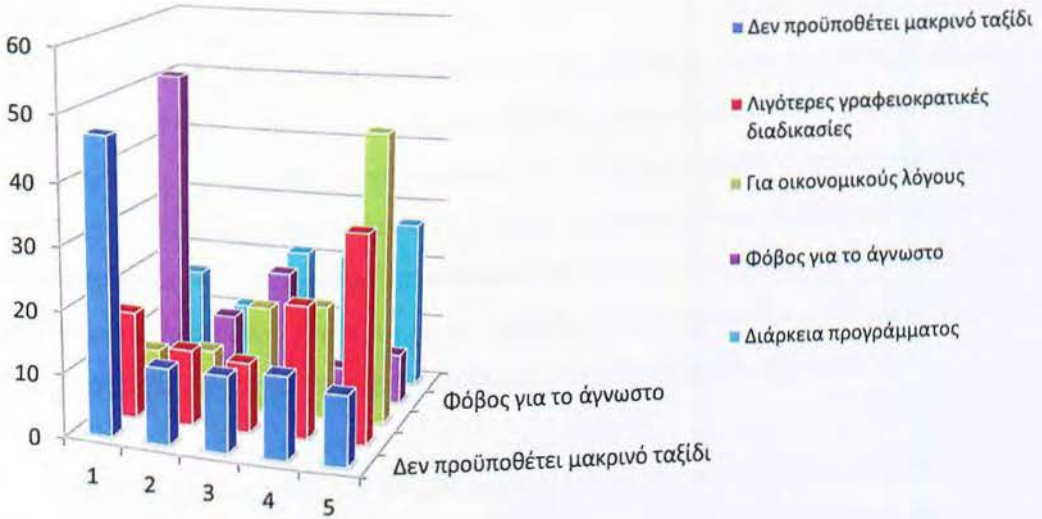

Σχεδιάγραμμα 2

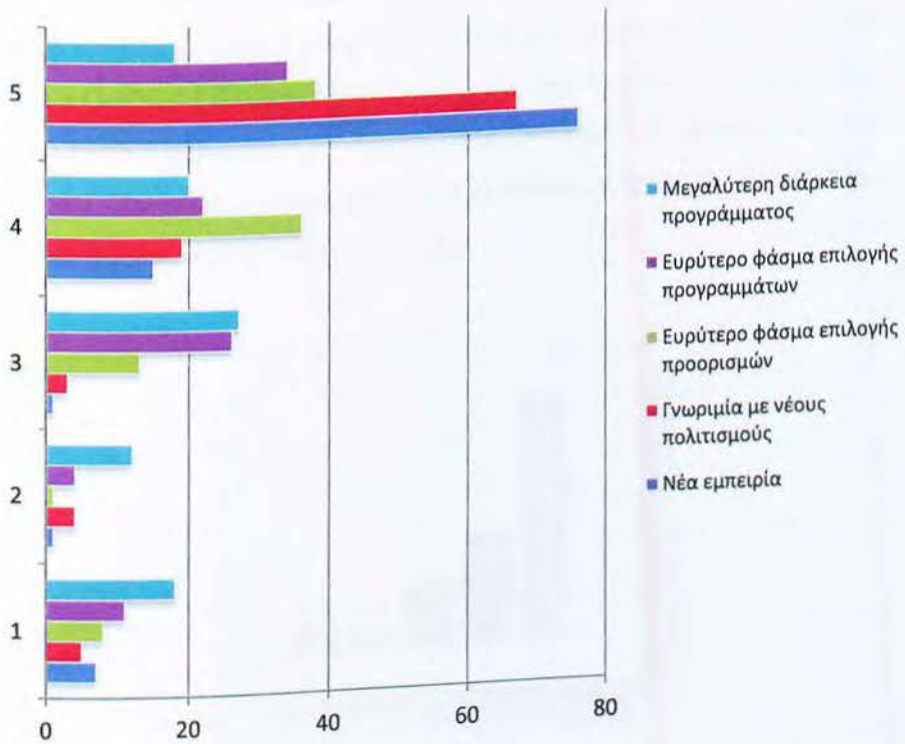
Σχετικά με την επιλογή ταξιδιού μεταξύ Ελλάδας και εξωτερικού (Q8), σημαντική είναι η διαβάθμιση όπως χαρακτηριστικά εμφανίζεται στον Πίνακα 3. Ως προς το εξωτερικό τον βασικότερο λόγο επιλογής φαίνεται να αποτελεί η υπόσχεση της «Νέας Εμπειρίας», ενώ για την Ελλάδα η έλλειψη σε ποικιλία προγραμμάτων, φαίνεται να αποτελεί τον κυρίαρχο παράγοντα απόρριψης. Συμπερασματικά αυτά τα δύο συνδέονται καθώς, όπως προκύπτει από την έρευνα, εκείνο που προσελκύει περισσότερο είναι η γνωριμία με το άγνωστο ενώ η έλλειψη σε ποικιλία προγραμμάτων, που να ικανοποιεί όλα τα γούστα, λειτουργεί μάλλον αποτρεπτικά. Με στόχο την αποφυγή απόρριψης κάποιου προγράμματος, θα μπορούσε να θεωρηθεί απαραίτητη προϋπόθεση η συνεργασία ημεδαπών και αλλοδαπών ΜΚΟ για την πραγματοποίηση περισσότερων επιλογών εντός συνόρων. Το γεγονός αυτό θα φέρει τους Έλληνες πιο κοντά στον θεσμό, ούτως ώστε να αποτελέσει μελλοντικά μέρος της καθημερινότητας των πολιτών.

Άλλωστε, τα παραλιακά χιλιόμετρα της χώρας είναι αμέτρητα, γιατί να μην είναι και καθαρά;

Ελλάδα

ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ

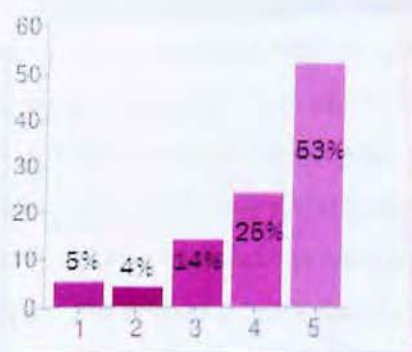

Πίνακας 3

Λόγοι επιλογής ενός προγράμματος εθελοντικού ταξιδιού μεταξύ Ελλάδας και Εξωτερικού

Επιπλέον, το γεγονός ότι τα εθελοντικά προγράμματα εντός της χώρας δεν προϋποθέτουν μακρινό ταξίδι, το οποίο δεν ισχύει για τα περισσότερα προγράμματα στο εξωτερικό, σε συνδυασμό με τις λιγότερες γραφειοκρατικές διαδικασίες θα μπορούσαν να λειτουργήσουν θετικά ως προς την άνοδο του κλάδου στην Ελλάδα. Το οικονομικό στοιχείο αποτελεί έναν εξίσου σημαντικό παράγοντα καθώς δεν είναι λίγες οι φορές κατά τις οποίες εθελοντές ζητούνται να πληρώσουν έως και μερικές χιλιάδες ευρώ απλά και μόνο για να συμμετάσχουν. Τα χρήματα αυτά θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν σε κοινωνικά πλαίσια εντός της χώρας. Αδιαμφισβήτητο είναι βέβαια το γεγονός ότι τα ταξίδια του εξωτερικού σαφώς προσφέρουν διαφορετικά επίπεδα εμπειριών καθώς απορρέουν μια περισσότερη παγκόσμια απήχηση και σύμφωνα με τα στοιχεία το «άγνωστο» δεν φαίνεται να αποτρέπει τους ενδιαφερόμενους από το να προτιμήσουν κάποιο ταξίδι στο εξωτερικό.

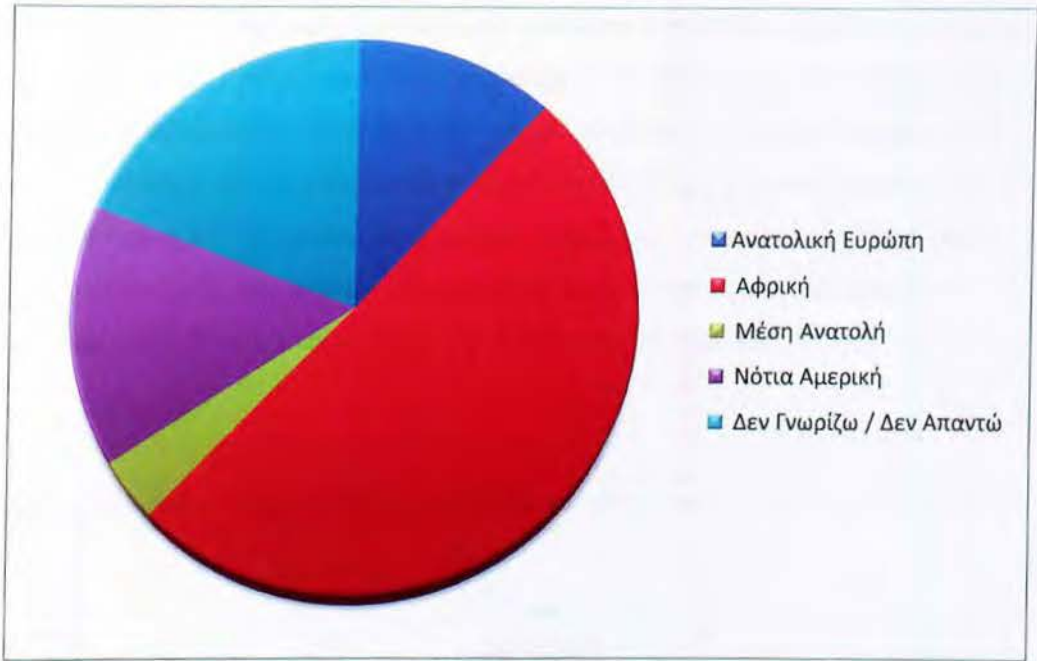
Ενώ περίπου, ένας στους δύο (58%) ερωτώμενους γνώριζε τι είναι ο εθελοντικός τουρισμός (Q5) μόλις το 5% είναι ενήμερο σχετικά με τα εθελοντικά προγράμματα που λαμβάνουν χώρα στην Ελλάδα (Q9 / Σχεδιάγραμμα 3). Η δύσκολη καθημερινότητα σε συνδυασμό με τις οικονομικές δυσκολίες που αντιμετωπίζονται τα τελευταία έτη θα πρέπει να καταστήσουν αναγκαία την ενεργό εθελοντική συμμετοχή των πολιτών στη χώρα. Το γεγονός αυτό τόνισε και ο κος Κασάπας, τομεάρχης Εθελοντισμού και Νέας Γενιάς του Ομίλου «Νέοι Ορίζοντες Φιλίας» ισχυριζόμενος ότι στην Ελλάδα, το ποσοστό των εθελοντών ανέρχεται μόλις στο 1,2% των πολιτών. Η συλλογική δράση και η κοινωνική συμμετοχή είναι δυνατό να δώσουν λύσεις στα προβλήματα της καθημερινότητας, όποια και αν είναι αυτά, συμπληρώνει (Το Βήμα, 2011).

Σχεδιάγραμμα 3

Είστε ενήμεροι σχετικά με τα Προγράμματα Εθελοντικού Τουρισμού στην Ελλάδα;

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, οι χώρες στις οποίες πραγματοποιούνται τα περισσότερα εθελοντικά προγράμματα είναι εκείνες με την χαμηλότερη οικονομία, είτε λόγω φυσικών καταστροφών είτε λόγω χαμηλών κονδυλίων και υψηλής ανεργίας. Στο παρακάτω σχεδιάγραμμα αναγράφονται οι χώρες στις οποίες πραγματοποιούνται τα περισσότερα προγράμματα εθελοντικού τουρισμού, όπως προκύπτουν μέσα από τα στοιχεία της έρευνας.

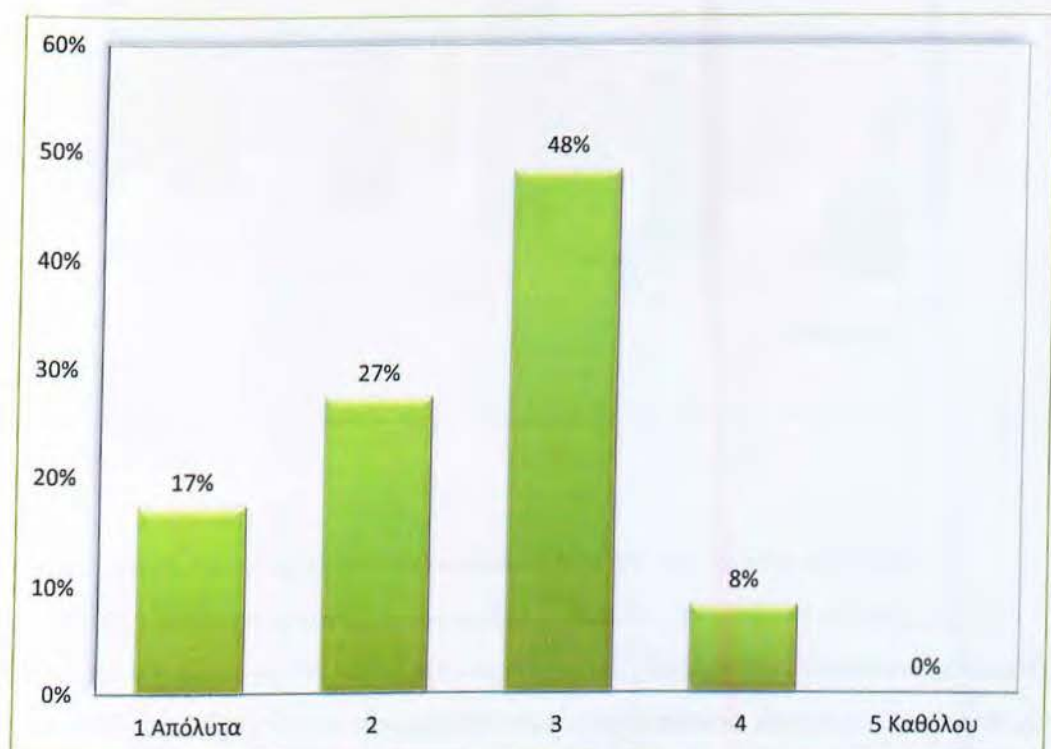

Σχεδιάγραμμα 4
Χώρες με την υψηλότερη ζήτηση σε προγράμματα Εθελοντικού Τουρισμού

Από τα αποτελέσματα βλέπουμε ότι η Αφρική αποτελεί τη χώρα με την μεγαλύτερη ανάγκη σε εθελοντικά προγράμματα, το οποίο επιβεβαιώνεται και μέσα από τη βιβλιογραφική ανάλυση που έχει προηγηθεί σε προηγούμενα κεφάλαια. Το συγκεκριμένο αποτέλεσμα ενισχύεται έντονα μέσα από τα ΜΜΕ και τις ΜΚΟ οι οποίες προωθούν διαρκώς χώρες όπως εκείνες της Αφρικής ως τις πιο ευάλωτες. Επίσης παρατηρούμε ότι αν και σε μεγάλη διαφορά από την πρώτη, η Νότια Αμερική (15%) αποτελεί την δεύτερη ομάδα χωρών με έντονη την ανάγκη εθελοντικής προσφοράς. Ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό (19%) των ερωτηθέντων δεν γνωρίζει ποιες χώρες «κυριαρχούν» (αν μπορεί να χαρακτηριστεί κατά αυτόν τον τρόπο) στην «αγορά» (καθώς αυτό τείνει να γίνει-ένα ακόμα καταναλωτικό προϊόν) των εθελοντικών προγραμμάτων. Ο λόγος για τον οποίο γίνεται ο παραπάνω χαρακτηρισμός αιτιολογείται μέσα από την ραγδαία ανάπτυξη και συνάμα αντιμετώπιση του κλάδου από

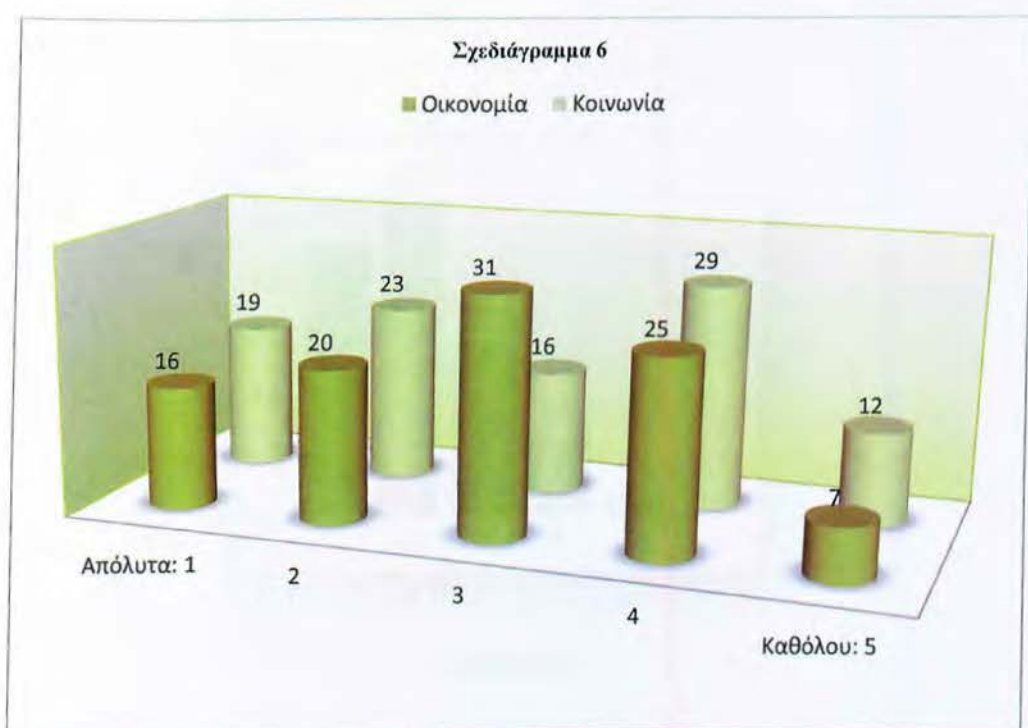
τουριστικούς και εμπορικούς φορείς, οι οποίοι αντιλαμβάνονται την άνοδο αυτή ως το επόμενο βήμα της μόδας. Φυσικά είναι πολύ σημαντικό να αναφέρουμε ότι για την Ελλάδα συγκεκριμένα, λαμβάνοντας υπόψη την πρόσφατη αναγνωρισιμότητα του κλάδου στην χώρα, είναι αναμενόμενο οι πολίτες να μην γνωρίζουν πολλά ως προς το αντικείμενο και την εξάπλωση του τομέα σε παγκόσμια κλίμακα.

Η επιρροή του εθελοντικού τουρισμού από οικονομικά οφέλη μέσω κυβερνήσεων και μεγάλων επιχειρήσεων (Q11 / Σχεδιάγραμμα 5) θεωρείται μάλλον ένα ζήτημα περαιτέρω διερεύνησης καθώς το 48% των ερωτώμενων απάντησε ούτε θετικά αλλά ούτε και αρνητικά, ενώ το 27% θεωρεί ότι είναι πιθανόν να επηρεάζεται. Το γεγονός ότι το ερώτημα αυτό απαντήθηκε με αβεβαιότητα είναι διότι δεν μπορεί αποδειχθεί πέρα από θεωρητικά. Η επιρροή του κλάδου από τρίτους παράγοντες, μπορεί να θεωρηθεί αναμενόμενη λόγω της ταχείας ανάπτυξης του τις τελευταίες δεκαετίες δίχως όμως να το αποδεικνύει. Παρά το ευαίσθητο αντικείμενο του κλάδου – περιβάλλον, ανθρωπότητα, φιλανθρωπία- δεν συνεπάγεται η αξιοπιστία, κυρίως λόγω της ανθρώπινης παρέμβασης.

Σχεδιάγραμμα 5

Η ερώτηση 12 (Σχεδιάγραμμα 6) αφορά τις επιρροές του Εθελοντικού τουρισμού πάνω στην οικονομία και την κοινωνία μιας χώρας υποδοχής. Βάση των αποτελεσμάτων, συμπεραίνουμε ότι, ενώ ακόμα και εδώ οι απαντήσεις περιορίζονται κυρίως στις πιο ουδέτερες επιλογές, ο οικονομικός παράγοντας φαίνεται να επηρεάζεται περισσότερο από ότι ο κοινωνικός φορέας. Το φαινόμενο αυτό, παρότι είναι δύσκολο να αποδειχθεί στην πράξη, φέρει μια λογική εξήγηση διότι η οικονομική ανάπτυξη μιας περιοχής οφείλεται σε υλικά αγαθά, όπως η παραγωγή, το εργατικό δυναμικό, οι εξαγωγές τοπικών προϊόντων. Αντίθετα η κοινωνική ανάπτυξη δεν μπορεί να μετρηθεί ποσοτικά, παρά μόνον ποιοτικά.

Συμπερασματικά, τα στοιχεία που προκύπτουν μέσα από την έρευνα καθώς και η βιβλιογραφική αναφορά ερευνητών του κλάδου πάνω στο συγκεκριμένο ζήτημα, μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι ο εθελοντικός τουρισμός, εφόσον δεν γίνεται κατάχρηση και καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και φυσικών πόρων, θεωρείται ότι μπορεί να αποτελέσει «χέρι βοήθειας» σε χώρες που την χρειάζονται, και όχι μόνο, ως προς την οικονομική και κοινωνική τους ανάπτυξη.

Το τελευταίο ερώτημα που τίθεται είναι ιδιαίτερα σημαντικό καθώς τα αποτελέσματα του θα μας βοηθήσουν να καταλήξουμε στο εάν και κατά πόσο ο εθελοντικός τουρισμός έπεται να αναπτυχθεί. Μέσα από το Σχεδιάγραμμα 7, βλέπουμε ότι παρά την πρόσφατη είσοδο του κλάδου στο Ελληνικό προσκήνιο, η γενική εικόνα φαίνεται να είναι θετική. Οι ερωτηθέντες, ενώ στην πλειοψηφία τους δεν γνώριζαν τι είναι ο εθελοντικός τουρισμός και ακόμα λιγότεροι είχαν συμμετάσχει σε κάποιο πρόγραμμα, απάντησαν υπέρ της ιδεολογίας ότι ένα ταξίδι εθελοντικού περιεχομένου, θα άλλαζε την αντίληψή τους προς τη ζωή στο μέλλον. Συγκεκριμένα το 37% το θεωρεί πιθανό ενώ το 32% το βρίσκει βέβαιο.

Σχεδιάγραμμα 7

Η σημαντικότητα του εθελοντικού τουρισμού σε ατομικό επίπεδο αντικατοπτρίζει την σπουδαιότητά του στο γενικό σύνολο και καθώς διανύουμε περιόδους δυσκολιών η αίσθηση της συμπαράστασης και συνύπαρξης σε αρμονικά πλαίσια αποτελεί το εισιτήριο για ένα καλύτερο μέλλον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

6.1 Συμπεράσματα μέσα από την βιβλιογραφική αναφορά και τα στατιστικά στοιχεία της έρευνας

Στα προηγούμενα κεφάλαια, έγινε μια λεπτομερής ανάλυση για τον Εθελοντικό Τουρισμό. Έγινε αναφορά στα θετικά και τα αρνητικά του θεσμού καθώς και στις μελλοντικές προοπτικές του. Όπως τονίστηκε και στην εισαγωγή, σκοπός της συγκεκριμένης Πτυχιακής εργασίας ήταν να έρθουμε σε μια πρώτη επαφή με αυτόν τον, «άγνωστο» για την Ελλάδα, τουριστικό κλάδο. Το ποσοστό εκείνων που γνωρίζουν τι πραγματικά αποτελεί και ολοκληρώνει ένα εθελοντικό ταξίδι είναι πολύ χαμηλό (όπως προκύπτει μέσα από τα στατιστικά στοιχεία της έρευνας). Ως στόχος θα μπορούσε να χαρακτηριστεί η θετική προσέγγιση των ελλήνων πολιτών με απώτερο όραμα την ανάπτυξη του Εθελοντικού Τουρισμού. Σε συνέχεια του πρώτου, και περισσότερο θεωρητικού, μέρους της εργασίας ακολουθήθηκε έρευνα η οποία πραγματοποιήθηκε ενμέσω αποστολής ερωτηματολογίων σε τυχαίο δείγμα ερωτηθέντων σχετικά με τις απόψεις, γνώσεις και αντιλήψεις τους πάνω στον κλάδο. Σε γενικές γραμμές θα ήταν δυνατό να συναχθεί το συμπέρασμα ότι τα αποτελέσματα που προέκυψαν εναρμονίζονται σε μεγάλο βαθμό με την βιβλιογραφική αναφορά που αναλύεται στο πρώτο μέρος της πτυχιακής. Μάλιστα μέσα από τα στοιχεία που λάβαμε, οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι ο Εθελοντικός Τουρισμός, πρέπει και θα μπορούσε να υπάρχει ως κοινωνικό παρακλάδι κάθε κράτους, είτε αυτό ανήκει στον «αναπτυγμένο» ή «αναπτυσσόμενο» κόσμο. Η παραπάνω διαπίστωση μπορεί εύκολα να αιτιολογηθεί αν λάβουμε υπόψιν τα βασικά πλεονεκτήματα και οφέλη του κλάδου, τόσο σε κοινωνικά όσο και σε οικονομικά επίπεδα.

Όπως είδαμε εθελοντικός τουρισμός είναι η ατομική συνεισφορά ενός ατόμου σε συνδυασμό με κάποιο ταξίδι και στοχεύει στην ευημερία ενός συνόλου ανθρώπων ή ακόμα και μιας ολόκληρης κοινωνίας. Αποτελεί περίπτωση ελεύθερης προσωπικής επιλογής, χωρίς καταναγκασμό και επιφέρει οφέλη στον ίδιο τον εθελοντή καθώς και τις κοινότητες υποδοχής. Αν και περιλαμβάνει την ατομική δράση, παρέχεται κυρίως στο πλαίσιο του κράτους ή των διαφόρων μη κυβερνητικών οργανώσεων καθώς ενασχολείται κατά βάση με

ζητήματα κοινωνικού και οικονομικού ενδιαφέροντος. Μέχρι πρότινος, οι μη κυβερνητικές οργανώσεις, αποτελούσαν την πεμπτουσία του μη κερδοσκοπικού τομέα. Η ταχεία ανάπτυξη όμως του κλάδου σε παγκόσμια κλίμακα έφερε τους ταξιδιωτικούς πράκτορες και μεγάλες επιχειρήσεις να επενδύουν πάνω στον Εθελοντικό τουρισμό. Η πρόσφατη αυτή εξέλιξη συνδέεται άμεσα με τα δικαιώματα των πολιτών και την υποστήριξη των ατόμων που υποφέρουν από κοινωνικό αποκλεισμό και έμμεσα με την έλλειψη κρατικής παροχής. Για την Ελλάδα συγκεκριμένα, σημειώθηκε ένα έντονο αλλά και σύντομο ενδιαφέρον κατά την περίοδο των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004. Οι όποιες καλές προθέσεις όμως, προσπεράστηκαν με το πέρας των αγώνων και απλά ξεχάστηκαν μέσα στο χρόνο.

Φυσικά δεν θα πρέπει να παραβλέψουμε το γεγονός ότι οποιαδήποτε υπερβολική ή λανθάνουσα χρήση μπορεί να απομακρύνει ολοκληρωτικά το έργο από τον αρχικό του σκοπό. Η ραγδαία άνοδος που έχει σημειώσει ο κλάδος τις τελευταίες δεκαετίες έχει προκαλέσει ενστάσεις ως προς τα οφέλη και τα τελικά αποτελέσματα. Η επικέντρωση στην ικανοποίηση των αναγκών του εθελοντή και όχι της κοινότητας υποδοχής τείνει να οδηγήσει τον εθελοντικό τουρισμό σε ένα ακόμα καταναλωτικό προϊόν. Ο εθελοντικός τουρισμός θα έπρεπε να αποτελεί σήμερα, υπό κατάλληλων προϋποθέσεων και οριοθετήσεων, μια μεγάλη δύναμη ελπίδας και αυτό είναι και το ζητούμενο: να διατηρήσει τις αρχικές του αξίες παρά τις προκλήσεις που λαμβάνει μέσα από την ολοένα και αυξανόμενη αναγνώρισή του.

6.2 Προτάσεις για ένα καλύτερο μέλλον με σύμμαχο τον Εθελοντικό Τουρισμό

Υποστηριζόμενοι ότι ο Εθελοντικός Τουρισμός είναι κάτι το θετικό, θα πρέπει να σημειώσουμε κάποιες προτάσεις ως προς την βέλτιστη εφαρμογή του στο μέλλον. Επομένως, για την ορθή λειτουργία του εθελοντισμού και την πραγματική κοινωνική και δημοκρατική ανάπτυξη του, θα πρέπει να υπάρχει μια ισχυρή εσωτερική δέσμευση για μεταρρύθμιση και αποδέκτης να είναι τόσο οι συμμετέχοντες-εθελοντές όσο και οι κοινότητες υποδοχής. Επιπλέον είναι βασικό οι διοργανωτές να κατανοήσουν τις αρχές που καθορίζουν τον εθελοντικό τουρισμό ώστε να καταφέρουν να αποτελέσουν μέρος αυτού. Αναφορικά, μερικά από τα ζητήματα που αφορούν στον συγκεκριμένο κλάδο και θα μπορούσαν να ενισχυθούν μέσα από την σωστή διαχείριση, σημειώνονται παρακάτω:

- 1) Οι Εθελοντικές οργανώσεις και οι χορηγοί χρηματοδότησής τους, θα πρέπει να σέβονται τις κυβερνήσεις των χωρών υποδοχής και θα πρέπει να εκτιμώνται οι βαθιά ριζωμένες παραδόσεις του κάθε λαού. Η αναγνώριση της διαφορετικότητας και της μοναδικότητας αποτελούν καίριες προϋποθέσεις για την σωστή πορεία έως και ολοκλήρωση ενός προγράμματος.
- 2) Θα πρέπει να γίνεται σωστός προγραμματισμός και οργάνωση πριν το ξεκίνημα ενός προγράμματος. Οι στόχοι ενός προγράμματος θα πρέπει να συμβαδίζουν με τις πραγματικές ανάγκες της κοινότητας, καθώς επίσης θα πρέπει να πραγματοποιούνται μέσα στο αρχικό χρονικό πλαίσιο που ορίζεται. Οι διοργανωτές και οι «αρχηγοί» των έργων θα πρέπει να έχουν πλήρη γνώση και ενημέρωση του αντικειμένου, ώστε να μπορούν με επιτυχία να καθοδηγούν τους εθελοντές.
- 3) Τα εκάστοτε εθελοντικά έργα δεν θα πρέπει να απορρέουν από προσωπικά οφέλη. Πρώτα έρχεται η ανάγκη της κοινότητας υποδοχής και μετά εκείνη του εθελοντή.
- 4) Οι εθελοντές θα πρέπει να προετοιμάζονται και να εκπαιδεύονται ανάλογα με τις απαιτήσεις του κάθε προγράμματος, πριν την έναρξη του ταξιδιού, ώστε να καταφέρουν να ανταπεξέλθουν στις συνθήκες και καταστάσεις που πρόκειται να συναντήσουν.
- 5) Θέσεις εργασίας ήδη κατελημμένες από τις τοπικές κοινωνίες, δεν θα πρέπει να αντικαθίστανται από εθελοντές. Όπως επίσης δεν θα πρέπει οι εθελοντές να χρησιμοποιούνται ως δωρεάν εργατικό δυναμικό, είτε από τα προγράμματα είτε από τις κοινωνίες.
- 6) Ένα βασικό στοιχείο που δεν θα πρέπει να παραληφθεί είναι φυσικά η ικανοποίηση και του ίδιου του εθελοντή με τη δημιουργία ενός ιδανικού κλίματος. Στο πλαίσιο αυτό αναφέρεται κατά κύριο λόγο ο ελεύθερος χρόνος του εθελοντή, καθώς ένα εθελοντικό ταξίδι δεν θα πρέπει να αφορά μόνο το κομμάτι της εργασίας αλλά και εκείνο της αναψυχής.
- 7) Σημαντικό θα είναι οι ΜΚΟ καθώς και οποιασδήποτε άλλης μορφής επιχείρηση, που εμπλέκονται με τον Εθελοντικό Τουρισμό, να διατηρήσουν τις βασικές αρχές του θεσμού, ώστε να αποφευχθεί η εμπορικοποίηση του. Το ζητούμενο είναι ο εθελοντικός τουρισμός να μην οδεύσει προς την μαζικοποίηση.
- 8) Δεν θα πρέπει να περιορίζεται στην ανάγκη συγκράτησης ή μείωσης των κοινωνικών δαπανών για να αντιμετωπιστούν τυχόν κρατικά προβλήματα.
- 9) Τέλος, θα πρέπει η σχέση κράτους και εθελοντικών οργανώσεων να είναι αλληλοσυμπληρούμενη και να χαρακτηρίζεται από διαφάνεια, λογοδοσία και αξιολόγηση χωρίς ίχνος ανταγωνιστικότητας και σύγκρουσης. Αν κάθε κλάδος

κατανοήσει την θέση του εθελοντισμού μέσα στην τουριστική βιομηχανία τότε θα είναι πιθανή η πραγματοποίηση και διοργάνωση αποτελεσματικότερων εθελοντικών προγραμμάτων.

6.3 Επίλογος

Η τουριστική δραστηριότητα προέρχεται από τον άνθρωπο, πραγματοποιείται για τον άνθρωπο και το τελικό προϊόν της επωφελεί τον άνθρωπο. Η εθελοντική δράση, από την άλλη, χάρη στην πολυμορφία των οργανωτικών της σχημάτων και τη μεγάλη ποικιλία των ιδεών της πρωταγωνιστεί στη παγκόσμια σκηνή αναδεικνύοντας τα μεγάλα προβλήματα που απασχολούν την ανθρωπότητα του 21ου αιώνα. Αυτά τα δύο σε συνδυασμό μας δίνουν το νέο φαινόμενο της τουριστικής βιομηχανίας, τον Εθελοντικό Τουρισμό. Ο εθελοντικός τουρισμός αποτελεί έναν μοναδικό τρόπο ένωσης αναψυχής και κοινωφελούς υπηρεσίας. Προσφέρει στους ταξιδιώτες μια μοναδική εμπειρία συναναστροφής με ανθρώπους και κοινωνίες διαφορετικής προέλευσης. Τα οφέλη του εθελοντικού τουρισμού είναι πολυάριθμα όμως η ταχεία ανάπτυξη του κλάδου, έχει οδηγήσει προς την επικέντρωση ικανοποίησης των αναγκών του εθελοντή παρά της κοινότητας υποδοχής και το φαινόμενο αυτό έχει απασχολήσει πολλούς ερευνητές του κλάδου, για περαιτέρω διερεύνηση ως προς τα πραγματικά πλεονεκτήματα του. Το γεγονός ότι στην διεθνή βιβλιογραφία μόλις τα τελευταία χρόνια έχουν εκδοθεί εξειδικευμένα βιβλία, καθώς και ότι μέχρι προσφάτως, το ερευνητικό επίπεδο ήταν ιδιαίτερα ελλιπές, έχουν ως αποτέλεσμα να επικρατεί ασάφεια ως προς τους πραγματικούς ορισμούς του θεσμού. Ενδεχομένως ο εθελοντικός τουρισμός αλλά και ο εθελοντισμός στην ευρύτερη του έννοια, να αφορά πρώτα την προσωπική εμπειρία και μετέπειτα την αναγνώριση και εκτίμηση της ουσιαστικής προσφοράς.

Η ραγδαία εξέλιξη που έχει σημειώσει μπορεί εύκολα να αιτιολογηθεί αν λάβουμε υπόψιν μας τις πρόσφατες καιρικές, οικονομικές και κοινωνικές καταστροφές που έχουν σημειωθεί ανά την υφήλιο. Είναι ζωτικής σημασίας ο εθελοντικός τουρισμός να μην παρερμηνευθεί καθώς μπορεί να προκαλέσει περισσότερο κακό παρά καλό, εάν δράσει επιχειρηματικά. Το γεγονός ότι κάθε περίπτωση είναι μοναδική και θα πρέπει να χειρίζεται το ίδιο μοναδικά δεν θα πρέπει να παραληφθεί. Άλλωστε δεν είναι όλες οι κοινότητες το ίδιο ικανές να ανταπεξέλθουν σε ένα εθελοντικό πρόγραμμα, όπως δεν είναι και ο τουρισμός κατάλληλος να κατανοήσει τις αρχές και να ανταπεξέλθει στις απαιτήσεις όλων των πολιτισμών. Οποιαδήποτε λανθάνουσα μεταχείριση μπορεί να αποφέρει αρνητικά

αποτελέσματα και για τις δυο πλευρές. Παρά την εμπορευματοποίηση που τείνει να ακολουθήσει ο εθελοντικός τουρισμός, είναι μέγιστης σημασίας να μην χαθεί ο αρχικός σκοπός του, δηλαδή η βοήθεια στον συνάνθρωπο. Δίνοντας έμφαση μονάχα τις οικονομικές επιπτώσεις του εθελοντισμού τείνουμε να προσπερνάμε τα οφέλη του. Αν η μοναδικότητα και μόνο της συμμετοχής σε κάποιο εθελοντικό πρόγραμμα αναγνωρίζεται και είναι κατανοητή, είναι πιθανό οι εθελοντές και οι κοινότητες υποδοχής να συνυπάρχουν αρμονικά.

Είναι εύλογο να συναχθεί το συμπέρασμα ότι, παρά την εποχή ραγδαίων εξελίξεων και αλλαγών που διανύουμε, οι εθελοντές αποτελούν μια πολύτιμη πηγή για την αντικειμενική και εποικοδομητική πρόκληση του θεσμού σε ένα γενικό και ολοκληρωμένο σύνολο και ο εθελοντισμός θα πρέπει να ενθαρρύνεται εντονότερα από τις κοινωνίες και τις κυβερνήσεις. Ο εθελοντικός τουρισμός αποτελεί έναν από τους τρόπους με τους οποίους μπορούμε να ανταποκριθούμε στο κάλεσμα για βοήθεια, να δράσουμε ενάντια στα κατεστημένα και να επωφεληθούμε εσωτερικά, εμπλουτίζοντας τη προσωπική μας κοσμοθεωρία και γενική αντίληψη για τη ζωή. Ο Εθελοντικός τουρισμός θα πρέπει τελικά να καθίσταται πρωταγωνιστής στην προσπάθεια για παγκόσμια ειρήνη, καταπολέμηση της φτώχειας, αειφόρο ανάπτυξη και περιβαλλοντική ισορροπία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Βαρβαρέσος, Σ., (2005), *Τουρισμός – Έννοιες, Μεγέθη, Δομές, Προπομπός*, Αθήνα
2. Ηγουμενάκης, Ν. Γ., (1999), *Τουριστική Πολιτική*, Interbooks, Αθήνα
3. Ηγουμενάκης, Ν. Γ., (2004), *Τουρισμός: Βασικές Έννοιες*, Interbooks, Αθήνα
4. Ηγουμενάκης, Ν. Γ., Κραβαρίτης, Κ. Ν., Λύτρας, Π. Ν., (1999), *Εισαγωγή στον Τουρισμό*, Interbooks, Αθήνα
5. Κοκκώσης, Χ., Τσάρτας, Π., (2001), *Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον*, Κριτική, Αθήνα
6. Κολτσιδόπουλος, Γ. Δ., (2005) *Τουρισμός: Θεωρητική Προσέγγιση*, Έλλην, Αθήνα
7. Λύτρας, Π. Ν., (1998), *Κοινωνιολογία του Τουρισμού*, Interbooks, Αθήνα
8. Μοίρα, Π., Τσουμάνης, Α., Χατζηλέεκα, Δ., (2003), *Κοινωνιολογία και Ψυχολογία του Τουρισμού*, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, ΟΕΔΒ
9. Μοίρα, Π., Μυλωνόπουλος, Δ., (2007), *Η Τεχνική στη Συγγραφή Εργασίας στον Τουρισμό*, Interbooks, Αθήνα
10. Σωτηριάδης, Μ., Φαρσάρη, Ι., (2009), *Εναλλακτικές και Ειδικές μορφές Τουρισμού: Σχεδιασμός Management και Marketing*, Interbooks, Αθήνα

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

11. Avraham, E., Ketter, E., (2008), *Media Strategies for Marketing Places in Crisis: Improving the Image of Cities, Countries and Tourist Destinations*, Butterworth-Heinemann, UK
12. Benson, A., M., (2011), *Volunteer Tourism: Theoretical Frameworks and Practical Applications*, Routledge, NY
13. Goodwin, H., (2011) *Responsible Tourism*, Routledge, UK
14. Holmes, K., Smith, K., (2009), *Managing Volunteers in Tourism: Attractions, destinations and events*, Elsevier, UK
15. Liao-Troth, M., (2008), *Challenges in Volunteer Management., Research in Public Management*, Information Age Publishing, North Carolina, USA
16. Lickorish, Leonard J., (2004), *Μια εισαγωγή στον τουρισμό*, (Επίσημος τίτλος: *An introduction to tourism*), Κριτική, Αθήνα

17. MacCannell, D., (1999/1976), *The tourist: a new theory of the leisure class*, University of California Press, Berkeley
18. Marvell, A., (2005), *GCE AS Travel and Tourism*, Heinemann, Oxford, UK
19. Novelli, M., ed. (2005) *Niche tourism: contemporary issues, trends and cases*, Elsevier - Butterworth-Heinemann Ltd., Oxford, UK
20. Singh, T. V., (2004) *New Horizons in Tourism: Strange Experiences and Stranger Practice*, CABI, UK
21. Tourism Research and Marketing, (2008), *Volunteer tourism: A global analysis*, ATLAS, Arnhem
22. Wearing, S., (2001), *Volunteer tourism: experiences that make a difference*, CABI, Wallingford, UK
23. Wearing, S., Lyons, K., D., (2008), *Journeys of Discovery in Volunteer Tourism: International Case Study Perspectives*, CABI, Wallingford, UK

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΑΡΘΡΑ

24. Ackenberg, I., Prapasawudi, P., (2009), «*An Analysis of Volunteer Tourism Using the Repertory Grid Technique*», University of Gothenburg
25. Benson, A., M., (2009), «*The West in the East: Conflict in the Values of Volunteer Tourism*», from the journal: *The importance of values in sustainable tourism*, University of Brighton, UK
26. Ellis, S., Tourism, (2005), «*Volunteers and Environmental Researchers: An Analysis of Participatory Environmental Research Tourism*», (Chapter 10), UTAS University, pp. 332-446
27. Gorham, G., Mottiar, Z., (2010), «*Contemporary Issues in Irish and Global Tourism and Hospitality*», Dublin Institute of Technology
28. Guttentag, D., A., (2009), «*The Possible Negative Impacts of Volunteer Tourism*», *International Journal of Tourism Research*, Volume 11, Issue 6, pp. 537-551
29. Ingram, J., (2008), «*Volunteer tourism, does it have a place in development*», UTAS University
30. McBride, A., M., Sherraden, M., S., Lough, B., J., (2007), «*Inclusion and Effectiveness in International Volunteering and Service*», Washington University

31. McBride, A., M., Sherraden, M., S., Lough, B., J., (2009), «*Perceived effects of International Volunteering: Reports from Alumni*», Center for social development, Research Report 09-10, Washington University
32. McGehee, N., G., (2002), «<Alternative Tourism and Social Movements», *Annals of Tourism Research*, Volume 29, Issue 1, pp. 124–143
33. Rasanayagam, Y., «*Managing Volunteerism for Development*», National Institute of Social Development, Διαθέσιμο στο:
<http://www.nisd.lk/web/index.php/en/component/content/article/123-article4.html>
[18.02.12]
34. Saipradist, A., (2005), «*A critical analysis of heritage interpretation and the development of a guidebook for non-Thai cultural tourists at Ayutthaya world heritage site*» (Chapter 2: The development of tourism industry), pp. 10-48
35. Tomazos, K., Butler, R., (2009), «*Volunteer Tourism: the New Ecotourism?*», *International Journal of Tourism and Hospitality Research*, Volume 20, Issue 1, pp. 196-211
36. Tomazos, K., Butler, R., (2010), «*The Volunteer as Hero*», *Current Issues In Tourism*, Volume 13, Issue 4, pp. 363-380
37. Tomazos, K., (2010), «*Volunteer Tourism-an ambiguous marketing phenomenon*», Volume 6, Issue 4, pp. 42-47
38. Χρησοχοΐδης, Β., (2010), «Προγράμματα Εθελοντισμού και Μάρκετινγκ Πελατειακών Σχέσεων», Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
39. 1η Πανελλήνια Διαβούλευση: «*Σύγχρονο Θεσμικό Πλαίσιο για τον Εθελοντισμό και τις Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις*», Πολιτιστικό Κέντρο «Ελληνικός Κόσμος», Πειραιώς 254, (13.3.2007). Με τη στήριξη της Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς, μέσω του προγράμματος Νεολαία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Διαθέσιμο στο:
http://sybedrio2007.bee.gr/objectives_goals.asp

ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

40. Beary, S., K., «Responsible Tourism Development and the Global Economic Turmoil», Διαθέσιμο στο: <http://travelanthropist.com/2009/04/responsible-tourism-development-and.html> [20.09.11]

41. Clemmons, D., «History of VolunTourism», from VolunTourism.org, (2011), Διαθέσιμο στο: <http://www.voluntourism.org/inside-history.html> [17.09.11]
42. Clemmons, D., «The NGO/Charity-Travel Industry Relationship», VolunTourism.org, (26.08.2009), Διαθέσιμο στο: <http://blog.voluntourism.org/?p=160> [23.05.11]
43. Dunford, G., «Good deeds or guilt trips?», (23.01.2009), Διαθέσιμο στο: <http://www.abc.net.au/unleashed/stories/s2468885.htm> [23.05.11]
44. Ellis, S., J., (2004), «Government, Politicians and the use of the Word Volunteer», Διαθέσιμο στο: <http://www.energizeinc.com/hot/2004/04feb.html> [17.09.11]
45. Ellis, S., J., (2007), «Voluntourism – Pros, Cons, and Possibilities», Διαθέσιμο στο: <http://www.energizeinc.com/hot/2007/07feb.html> [17.09.11]
46. Ellis, S., J., (2008), «How Will the Economic Crisis Affect Volunteering?», Διαθέσιμο στο: <http://www.energizeinc.com/hot/2008/08nov.html> [24.11.11]
47. Ellis, S., J., (2010), «The Word “Volunteer” Can Reveal, Conceal, or Confuse», Διαθέσιμο στο: <http://www.energizeinc.com/hot/2010/10dec.html> [17.09.11]
48. Garlick, S., (2011), «The Voluntourism Debate», Διαθέσιμο στο: <http://www.socialedge.org/discussions/responsibility/the-voluntourism-debate/?searchterm=The%20Voluntourism%20Debate> [13.12.11]
49. Hill, P., «Voluntourism Or Eco-tourism?», from VolunTourism.org, (26.5.2011), Διαθέσιμο στο: <http://blog.voluntourism.org/?p=1462> [03.06.11]
50. Hoffman, D., «Understanding the psychology behind volunteering», from Helium Articles, (07.09.2010), Διαθέσιμο στο: <http://www.helium.com/items/1945051-understanding-the-psychology-behind-volunteering?page=2> [20.09.11]
51. Kauremszky, I., «Hard work... and soft sheets», from Globe and Mail, (17.12.2008), Διαθέσιμο στο: <http://www.theglobeandmail.com/life/article729582.ece> [13.12.11]
52. Lee, K., «Volunteer tourism defies recession but is this positive news for the South?», from International Institute for Environment and Development, (19.08.2010), Διαθέσιμο στο: <http://www.iied.org/blogs/volunteer-tourism-defies-recession-positive-news-for-south> [17.09.11]
53. Lovitt, R., «The value of Voluntourism», (Condé Nast survey explores emerging travel trend), from Msnbc.com, (21.02.2008), Διαθέσιμο στο: http://www.msnbc.msn.com/id/23262573/ns/travel-rob_lovitt_columns/ [07.10.11]
54. Marsden, J., «Travelling abroad for volunteering vs. ethical issues», (30.08.2007), Διαθέσιμο στο: <http://www.worldvolunteerweb.org/browse/volunteering-issues/vacation-volunteering/doc/travelling-abroad-for-volunteering.html> [05.12.11]

55. Morgan, J., «Volunteer Tourism: What are the Benefits for International Development?», The VolunTourist Newsletter, Volume 6, Issue 2, (2010), Διαθέσιμο στο: <http://www.voluntourism.org/news-studyandresearch62.htm> [07.10.11]
56. Nestora, A., «A Tale of Three Schools», (18.01.2011), Διαθέσιμο στο: <http://voluntourismgal.wordpress.com/2011/01/18/a-tale-of-three-schools/> [10.10.11]
57. Papi, D., «Voluntourism: what could go wrong when trying to do right?», (25.02.2010), Διαθέσιμο στο: <http://goodintents.org/staffing-or-employment/voluntourism-what-could-go-wrong> [05.12.11]
58. Poelzl, V., «The Changing Face of International Volunteering, Trends in Volunteer Opportunities Abroad», Διαθέσιμο στο: http://www.transitionsabroad.com/listings/work/volunteer/articles/trends_in_volunteering_abroad.shtml [05.12.11]
59. Salzman, M., «10 Trends in Mindful Consumption» (29.10.2010), Διαθέσιμο στο: <http://www.thenewconsumer.com/2010/10/29/10-trends-in-mindful-consumption/> [20.10.11]
60. Simpson, K., «The ethical volunteering guide», from EthicalVolunteering.org, Διαθέσιμο στο: <http://www.ethicalvolunteering.org/downloads/ethicalvolunteering.pdf> [20.09.11]
61. Smulian, P., «Volunteer Tourism: Good, Bad or Ugly?», (18.11.2010), Διαθέσιμο στο: <http://ezinearticles.com/?Volunteer-Tourism:-Good,-Bad-or-Ugly?&id=5409217> [17.09.11]
62. «Sustainable tourism», from Wikipedia, the free encyclopedia, Διαθέσιμο στο: http://en.wikipedia.org/wiki/Sustainable_tourism [14.05.11]
63. «The New Vocabulary of Travel and Tourism», from Euro RSCG Worldwide Knowledge Exchange, (01.08.2010), Διαθέσιμο στο: <http://www.thenewconsumer.com/2010/08/01/the-new-vocabulary-of-travel-and-tourism/> [28.05.11]
64. «Virtual volunteering», Wikipedia, the free encyclopedia, Διαθέσιμο στο: http://en.wikipedia.org/wiki/Sustainable_tourism [16.12.11]
65. «Volunteering», from Wikipedia, the free encyclopedia, Διαθέσιμο στο: <http://en.wikipedia.org/wiki/Volunteering> [14.05.11]
66. «Volunteering explained», from World Volunteer Web, (19.10.2005), Διαθέσιμο στο: <http://www.worldvolunteerweb.org/resources/how-to-guides/volunteer/doc/volunteering-explained.html> [17.09.11]

67. «Volunteerism», from Wikipedia, the free encyclopedia, Διαθέσιμο στο: <http://psychology.wikia.com/wiki/Volunteerism> [14.05.11]
68. «Volunteer Tourism: a sustainable alternative to backpacking?», from Global Underground, (3.6.2011), Διαθέσιμο στο: <http://www.globalvolunteertourismguide.com/greetings.html> [17.09.11]
69. «Volunteer travel» from Wikipedia, the free encyclopedia, Διαθέσιμο στο: http://en.wikipedia.org/wiki/Volunteer_travel [14.05.11]
70. «Voluntourism scams do-gooders», from The Washington Times, ηλεκτρονικό αρχείο, (10.09.2007), Διαθέσιμο στο: <http://www.washingtontimes.com/news/2007/sep/10/voluntourism-scams-do-gooders/?page=1> [27.11.12]
71. «Who Gains the Most from Voluntourism?», from Exquisite Safaris, (2007), Διαθέσιμο στο: <http://www.divinecaroline.com/> [14.12.11]
72. «Αποστολή στην Κένυα», (2010), ActionAid, Διαθέσιμο στο: <http://www.actionaid.gr/ekklisi> [20.03.11]
73. «Γίνε εθελοντής! Η προσφορά σου είναι σημαντική», Επίσημος Ιστότοπος Ευρωπαϊκής Ένωσης, EU, (2.12.2010), Διαθέσιμο στο: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/10/1640&format=HTML&aged=0&language=EL&guiLanguage=en> [16.01.11]
74. «Διακοπές και εθελοντισμός» (19.05.2009), Διαθέσιμο στο: <http://www.diorismos.gr/Dpages/news/viewnews.php?nid=6400> [17.11.10]
75. «Εθελοντές», Ομοσπονδία Εθελοντικών Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων Ελλάδος, Διαθέσιμο στο: <http://www.ngofederation.gr/EL/6.htm> [19.11.11]
76. «Εθελοντική ... “εργασία για ... ξεκούραση”!», Ριζοσπάστης, ηλεκτρονικό αρχείο, σ. 18, (08.07.2007), Διαθέσιμο στο: <http://www1.rizospastis.gr/story.do?id=4119074&publDate=8/7/2007> [17.11.10]
77. «Εθελοντικός Τουρισμός», Διαθέσιμο στο: <http://www.rodosportal.gr/node/1492> [17.09.11]
78. «Εθελοντισμός στη Σύγχρονη κοινωνία», (14.1.2011), Διαθέσιμο στο: http://www.ithacanews.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=4437&Itemid=46 [13.05.11]
79. «Η σημασία και ο ρόλος του εθελοντισμού», Το Βήμα, ηλεκτρονικό αρχείο, (05.12.2011), Διαθέσιμο στο: <http://www.vimaonline.gr/default.asp?pid=20&ct=1&artid=4193> [16.12.11]

80. Ισμαηλίδου, Ε., Πουλιόπουλος, Γ., «Οι διακοπές του επίμονου... εθελοντή», (17.07.2011), Το Βήμα, ηλεκτρονικό αρχείο, Διαθέσιμο στο: <http://www.tovima.gr/society/article/?aid=411324> [20.09.11]
81. Κανέλλης, Γ., «Εθελοντισμός και ανάπτυξη προληπτικών δράσεων στη Σύγχρονη Κοινωνία», Εν Αιθρία, (01.12.2007), Διαθέσιμο στο: http://www.oikipa.gr/index/index.php?option=com_content&task=view&id=54&Itemid=62&limit=1&limitstart=2, [15.03.11]
82. Λιοδάκης, Α., «Εθελοντισμός: Ένα Ερώτημα Σήμερα», Διαθέσιμο στο: <http://www.eftrapelia.gr/archive/efelontismos.pdf> [17.09.11]
83. Λιοδάκης, Α., «Εθελοντισμός και Ψυχική Υγεία», 2009, Διαθέσιμο στο: <http://www.cepsyre.gr/index.php?id=8,34,0,0,1,0> [13.05.11]
84. Λυριντζή, Δ., «Γίνε εθελοντής ... τουρίστας!», (06.11.2010), Διαθέσιμο στο: <http://www.ltcnews.gr/page.ashx?pid=3&aid=4485&catId=5> [20.09.11]
85. Μαϊλή, Ε., «Διακοπές με ... εργασία για τους νέους των φτωχών λαϊκών στρωμάτων», Ριζοσπάστης, ηλεκτρονικό αρχείο, (1η έκδοση), σ. 14, (06.08.2006), Διαθέσιμο στο: <http://www.l.rizospastis.gr/story.do?id=3490811&publDate=> [17.09.11]
86. «Μη κυβερνητική οργάνωση», Wikipedia, the free encyclopedia, Διαθέσιμο στο: http://el.wikipedia.org/wiki/Μη_κυβερνητική_οργάνωση [10.12.2011]
87. Παπασταθοπούλου, Χ., «Εθελοντισμός και Περιβάλλον: Πράσινοι Σωματοφύλακες», Ελευθεροτυπία, ηλεκτρονικό αρχείο, (10.7.2010), Διαθέσιμο στο: <http://www.enet.gr/?i=news.el.ellada&id=181708> [10.02.11]
88. «Ποιότητα: Μη Κυβερνητική Οργάνωση», Quality Net Foundation – Δίκτυο Υπεύθυνων Οργανισμών και Ενεργών Πολιτών, Διαθέσιμο στο: <http://www.qualitynet.gr/profile.asp?ITMID=62115&LANG=GR> [10.12.11]
89. Σβορώνου, Ε., «Μαζικός Τουρισμός και Εναλλακτικές μορφές: Πόσο τουρισμό αντέχει η φύση;», MedSOS, ηλεκτρονικό αρχείο, (2005), Τεύχος #47, σ. 9-7, Διαθέσιμο στο: <http://www.scribd.com/doc/18104032/medsos47> [10.02.11]
90. Συνέντευξη της Harkin, M., (2011), Επίσημος Ιστότοπος Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, (Υπηρεσία Τύπου), Διαθέσιμο στο: http://www.europarl.europa.eu/pdfs/news/public/story/20110103STO11188/20110103STO11188_el.pdf [20.03.11]
91. Τακτικός, Β., «Νέος Εθελοντισμός και ανάπτυξη της Κοινωνικής Οικονομίας», (19.05.2009), Διαθέσιμο στο: <http://www.oikosocial.gr/index.php?view=article&catid=54%3A2011-02-20-21-27->

[41&id=105%3A2009-05-20-12-09-08&format=pdf&option=com_content&Itemid=75](http://www.rethemno.gr/el/tourism/article.php?n=336)
[19.03.11]

92. Τερζάκης, Δ., «Μαζικός Τουρισμός - Εναλλακτικός Τουρισμός - Αθλητικός Τουρισμός» (29.01.2009) Διαθέσιμο στο: <http://www.rethemno.gr/el/tourism/article.php?n=336>
[11.03.11]
93. «Τουρισμός», from Wikipedia, The Free Encyclopedia, (3.11.2010), Προσβάσιμο στο: <http://el.wikipedia.org/wiki/Τουρισμός> [27.11.2010]
94. Τσιώρου, Β., «Πράσινος Τουρισμός», Ελευθεροτυπία, ηλεκτρονικό αρχείο, (25.08.2009), Διαθέσιμο στο: <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=75929> [10.02.11]

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού	
Οικολογικός τουρισμός (Οικοτουρισμός)	Τουρισμός για τα Α.Μ.Ε.Α.
Φυσιολατρικός τουρισμός	Θαλάσσιος τουρισμός
Καλλιτεχνικός τουρισμός	Χειμερινός τουρισμός
Επαγγελματικός τουρισμός	Γυμναστικός τουρισμός
Αγροτουρισμός	Θεματικά πάρκα
Πολιτιστικός τουρισμός	Γενικός τουρισμός
Τουρισμός περιπέτειας	Μορφωτικός τουρισμός
Ορεινός τουρισμός	Τουρισμός υγείας
Θεραπευτικός – Ιαματικός τουρισμός (spa)	Τουρισμός πόλης
Συνεδριακός και εκθεσιακός τουρισμός	Τουρισμός χειμερινών αθλημάτων
Αθλητικός τουρισμός	Τουρισμός κινήτρων
Θρησκευτικός τουρισμός	Λαϊκός τουρισμός
Κοινωνικός τουρισμός	Κοσμοπολίτικος τουρισμός
Τουρισμός της τρίτης ηλικίας	Οινοτουρισμός

-Νέες Τάσεις στον Εθελοντισμό³²

Διαδίκτυακός Εθελοντισμός (εφόσον οι περισσότεροι πλέον κάνουν χρήση του internet)
Εθελοντισμός Αναψυχής (συνδυασμός εργασίας και διακοπών – ιδιαίτερα αναπτυσσόμενη μορφή)
Εθελοντισμός μέσα από ομάδες κοινού ενδιαφέροντος (ομάδες ανθρώπων κοινών ενδιαφερόντων)
Οικογενειακός Εθελοντισμός (Εθελοντικές πράξεις που λαμβάνουν χώρα μέσα σε οικογενειακό επίπεδο)

³² McCurley, S., (2001:4), «What's Happening in the World of Volunteerism»

Οφέλη του Εθελοντισμού

Οικονομικά οφέλη: οι δραστηριότητες που αναλαμβάνονται από τους εθελοντές που διαφορετικά θα έπρεπε να χρηματοδοτούνται από το κράτος ή από ιδιωτικά κεφάλαια, ώστε να προσθέτει ο εθελοντισμός στη συνολική οικονομική απόδοση της χώρας και να μειώνει την επιβάρυνση των δημοσίων δαπανών.

Οφέλη κοινωνικών παροχών: ο εθελοντισμός βοηθά στη τόνωση της εμπιστοσύνης μεταξύ των πολιτών και την ανάπτυξη προτύπων αλληλεγγύης και αμοιβαιότητας που είναι απαραίτητα για τις σημερινές κοινότητες.

Οφέλη ατομικής σταδιοδρομίας: πτυχιούχοι μπορούν να αποκτήσουν εργασιακή εμπειρία μέσω του εθελοντισμού, καθώς επίσης βοηθά και τους μαθητές οι οποίοι μέσω των υποτροφιών μπορούν να γνωρίσουν καινούριες και διαφορετικές για εκείνους κουλτούρες.

Examples of Volunteer Activities

1920	First work camp in the village of Esnes near Verdun
1924	First voluntary work-camp of conscientious objectors in Switzerland to clear rubble after avalanches
1928	Volunteers clear the Rhine Valley in Liechtenstein after heavy floods
1930	Voluntary work camp in Lagarde (France) to clear up flood devastation
1931	Work camps to restore self-confidence in mining towns in England during depression
1934	Rebuilding villages in the area of Bihar (India) after a devastating earthquake
1937	Assistance to civilians during the Spanish Civil War; evacuating refugees and feeding the population

Historical review of Volunteer Tourism	
1920-1945	The Early Years- A Pacifist's Vision
1946-1968	A Second Boost- Cold War and a Booming Economy
1969-1990	Transformation and Turmoil- New Political and Ecological Movements and the Rise of Mass Tourism

Δηλώσεις εθελοντών σχετικά με το λόγο που συμμετείχαν σε πρόγραμμα εθελοντικών διακοπών³³:

- «Ηθελα να βοηθήσω άλλους συνανθρώπους μου»
- «Ένιωσα την ανάγκη να δώσω κάτι πίσω για αυτά που έχω»
- «Αίσθηση κοινωνικού χρέους»
- «Θρησκευτικά πιστεύω»
- «Πιστεύω στον θεσμό του Εθελοντισμού»
- «Ηθελα να αποκτήσω επαγγελματική προϋπηρεσία»
- «Με βοήθησε να γνωρίσω νέους πολιτισμούς και αξίες»
- «Ηθελα να δείξω το καλό παράδειγμα στα παιδιά μου!»
- «Ηθελα να ανταποδώσω την βοήθεια που δέχτηκαν στο παρελθόν οι γονείς μου»

³³ McCurley, S., Lynch, R., (1998:10), «*Essential Volunteer Management*», (2nd Edition), Directory of Social Change, UK

- Το μεγαλύτερο ενδιαφέρον είχε ως αποτέλεσμα πολλές και διαφορετικές εναλλακτικές προτάσεις. «Από τη Σιβηρία και την Αλάσκα έως την Ιαπωνία και την Αφρική, από τη Νάξο έως τα πιο απομακρυσμένα χωριά της Ηπείρου. Και οι δραστηριότητες πάρα πολλές», εξηγεί η κ. Λεωνίδου. «Είναι μοναδική ευκαιρία», συμπληρώνει η Χριστίνα ενθουσιασμένη.
- «Γνωρίζεις ανθρώπους από μακρινά μέρη, κάνεις φίλους πολύτιμους, σημαντικούς», λέει η Χριστίνα Βλαχάκη. «Φθάσαμε στο νησί Σάτο τις ημέρες που γίνεται μια παραδοσιακή γιορτή. Δημιουργήθηκε ένα μεγάλο παζάρι, στο οποίο συμμετείχαμε ενεργά. Πουλούσαμε παραδοσιακά αντικείμενα, ερχόμασταν σε επαφή με τον κόσμο». Όπως εξηγεί η Χριστίνα - που συμμετείχε σε πρόγραμμα δεκαήμερης παραμονής στην Ιαπωνία - η ημέρα δεν περιλαμβάνει μόνον εργασία αλλά και άλλες δραστηριότητες. «Ψαρέψαμε με τον παραδοσιακό γιαπωνέζικο τρόπο ένα πρωί, καθαρίσαμε παραλίες τη μία μετά την άλλη, κατασκευάσαμε ξύλινες παραδοσιακές πορτούλες, οργανώσαμε εκδρομές». Η Χριστίνα έμενε μαζί με τα άλλα παιδιά που συμμετείχαν στο πρόγραμμα (ήταν η μοναδική «εκπρόσωπος» της Ελλάδας, οι υπόλοιποι ήταν από διάφορες περιοχές της Ευρώπης) σε μικρά σπίτια. Η διατροφή, η διαμονή και οι μετακινήσεις ήταν δωρεάν.
- «Ο εθελοντισμός είναι ουσιαστικά ένας καινούργιος τρόπος ζωής. Μια νέα θεωρία που θέλει τους νέους ανθρώπους να ταξιδεύουν και να γίνονται κοινωνοί πολιτισμών, τάσεων, νοοτροπιών», τονίζει ο κ. Μάνος Μαπούς, συντονιστής εθελοντικών προγραμμάτων στη χώρα μας. «Δεν απαιτούνται ούτε ιδιαίτερες γνώσεις ούτε δεξιότητες. Απλά θέληση και όρεξη για δουλειά. Και φυσικά ενθουσιασμός για γνωριμία με καινούργια μέρη», τονίζει ο κ. Μάπους.
- «Δεν υπάρχει καλύτερος τρόπος γνωριμίας ενός διαφορετικού πολιτισμού από το να τον ζεις. Από το να τον βιώνεις σε όλες του τις διαστάσεις. Να εντάσσεσαι πλήρως στην παραγωγική του διαδικασία. Να γίνεσαι και εσύ ένα γρανάζι στη μηχανή αυτής της κοινωνίας», λέει. Η Νίκη Αντζολετάκη, 22 ετών, έχει ήδη ζήσει την εμπειρία του εθελοντισμού από πέρυσι το καλοκαίρι. «Εργαζόμουν στο Πνευματικό Κέντρο της ελληνικής κοινότητας, σε μια πόλη της Γερμανίας. Ήμουν υπεύθυνη για το ταμείο καθώς και για την καθαριότητα στη βιβλιοθήκη. Το ωράριό μου ήταν οκτώωρο καθημερινά. Όποιος νομίζει ότι συμμετέχοντας σε ένα εθελοντικό πρόγραμμα δεν χρειάζεται να δουλεύει, είναι γελασμένος. Το να συνηθίσεις να ζεις σε μια ξένη χώρα συμμετέχοντας σε ένα συγκεκριμένο πρόγραμμα εθελοντικής εργασίας είναι πολύ δύσκολο», επισημαίνει η Νίκη. «Όμως άξιζε τον κόπο». Οι εργασίες που αναλαμβάνουν οι εθελοντές ποικίλλουν. Τα περισσότερα προγράμματα έχουν κοινωνικό χαρακτήρα. Υπάρχουν ταξίδια με οικολογικό και περιβαλλοντικό περιεχόμενο.

³⁴ Οι συνεντεύξεις, αναφέρονται στο άρθρο «Εθελοντές... τουρίστες!», του Μυλωνά, Χ., στην εφημερίδα «Γα Νέα», (05.06.2002), το οποίο ανακτήθηκε σε ηλεκτρονική μορφή από:
<http://www.tanea.gr/default.asp?pid=2&ct=1&artid=4234460> [24.11.09]

Destinations for Organizations to send volunteers:

(Lasso Communications – State of the Volunteer Travel Industry 2009)

<u>Country</u>	<u>N^o of Programmes</u>	<u>Country</u>	<u>N^o of Programmes</u>
Albania	1	Jordan	2
American Samoa	1	Kenya	9
Argentina	7	Laos	2
Armenia	1	Latvia	1
Australia	3	Madagascar	1
Bahamas	1	Malawi	1
Bangladesh	1	Malaysia	1
Belize	3	Marshall Islands	1
Bolivia	3	Mexico	12
Bosnia	1	Micronesia	1
Brazil	11	Moldova	1
Bulgaria	1	Mongolia	1
Cambodia	5	Morocco	2
Cameroon	2	Namibia	4
Canada	3	Nepal	4
Chile	5	New Zealand	2
China	9	Nicaragua	5
Colombia	3	Panama	3
Cook Islands	1	Peru	19
Costa Rica	15	Philippines	2
Croatia	1	Poland	2
Czech Republic	1	Portugal	1
Dominican Republic	4	Romania	4
Ecuador	10	Russia	2
Egypt	1	Rwanda	2
El Salvador	2	Scotland	1
Ethiopia	2	Senegal	1
Fiji	4	Serbia	1
France	2	Seychelles	2
Germany	1	Slovenia	2
Ghana	10	South Africa	14
Greece	3	Spain	2
Guadeloupe	1	Sri Lanka	3
Guatemala	9	Swaziland	1
Guyana	1	Tanzania	7
Haiti	1	Thailand	13
Honduras	4	Togo	1
Hungary	1	Turkey	1
Iceland	1	Uganda	5
India	13	UK	1
Indonesia	1	USA	5
Italy	5	Vietnam	7
Jamaica	4	Zambia	3

Πηγή: <http://voluntourismgal.files.wordpress.com/2009/05/state-of-the-volunteer-travel-industry-20093.pdf>

Ιστοσελίδες Οργανώσεων Εθελοντικού χαρακτήρα:

- ✓ www.neagenia.gr
 - ✓ <http://www.cedag.org>
 - ✓ <http://www.socialplatform.org>
 - ✓ http://www.civicus.org/cc/portal/index2.cfm?Navigation_ID=167&NavLevel=1&contentid=168&link_url
 - ✓ <http://www.youthcamp.gr>
 - ✓ <http://europa.eu.int/comm/education/youth/program/guide/action2.html>
 - ✓ <http://www.amnesty.gr/what.asp>
 - ✓ <http://www.mrct.org/help.html>
 - ✓ <http://www.mdmgreece.gr/help/helpgr.htm>
 - ✓ <http://www.msf.gr/missions/recruit.html>
 - ✓ http://www.sos-villages.gr/become_mother/become_mother.htm
 - ✓ <http://www.pedtrauma.gr/gr/index.htm>
 - ✓ <http://www.arcturos.gr/network.htm>
 - ✓ <http://www.ornithologiki.gr/gr/hos/grvolmor.htm>
 - ✓ <http://www.sci-ivs.org/>
 - ✓ <http://www.cvgpeep.gr>
 - ✓ <http://www.oncearth.gr/gr-page/gr-ethelontiki-ergasia.htm>
 - ✓ <http://www.worldvolunteers.org>
 - ✓ <http://www.greenpeace.org/international/about/volunteers>
 - ✓ http://www.oneworldaction.org/what_you_can_do/Volunteer.htm
 - ✓ <http://www.volunteer.org.nz/>
-

Ερωτηματολόγιο:

Ο Εθελοντικός τουρισμός αποτελεί έναν τύπο τουρισμού που αποσκοπεί να εξυπηρετήσει τις ανάγκες μιας ομάδας τουριστών που επιθυμούν να συνδυάσουν τις διακοπές τους με την εθελοντική προσφορά. Με αυτόν τον τρόπο, ο Τουρισμός λαμβάνει τη μορφή μιας υπεύθυνης δραστηριότητας, η οποία σέβεται το φυσικό περιβάλλον και την άγρια ζωή κάθε προορισμού.

Στο ερωτηματολόγιο που ακολουθεί σκοπός είναι μέσα από τις απαντήσεις σας να δούμε κατά πόσο ενήμεροι είμαστε σχετικά με τον κλάδο του Εθελοντικού Τουρισμού και κατά πόσο θεωρούμε ότι επηρεάζει μια κοινωνία αλλά και επηρεάζεται ο ίδιος από οικονομικά οφέλη. Η έρευνα αποσκοπεί στην υποστήριξη (θεωρητικά) του ισχυρισμού ότι παρά την αναγνώριση του Εθελοντικού Τουρισμού ως αναδυόμενο κλάδο του εναλλακτικού τουρισμού και την αύξηση ζήτησης του μπορεί να παραμείνει ανεπηρέαστος από εξωτερικούς παράγοντες και συμφέροντα. Διατηρώντας με τον τρόπο αυτό τον ουσιαστικό σκοπό του- τη βοήθεια στον συνάνθρωπο.

Ευχαριστώ προκαταβολικά για το χρόνο σας!

1. Ποιά η σχέση σας με τον Τουρισμό;
Α. Επάγγελμα
Β. Σπουδές
Γ. Αναψυχή
Δ. Όλα τα παραπάνω
2. Πιστεύετε ότι στις μέρες μας (καθώς αντιμετωπίζουμε σοβαρά θέματα όπως είναι η οικονομική κρίση, φυσικές καταστροφές, πόλεμοι, ανεργία, φτώχεια) είναι σημαντική η ύπαρξη του εθελοντισμού;
Συμφωνώ απόλυτα
Συμφωνώ
Διαφωνώ
Διαφωνώ απόλυτα
Δεν Γνωρίζω/Δεν Απαντώ
3. Θεωρείτε ότι ο Εθελοντισμός προσφέρει ουσιαστική βοήθεια;
Συμφωνώ απόλυτα
Συμφωνώ
Διαφωνώ
Διαφωνώ απόλυτα
Δεν Γνωρίζω/Δεν Απαντώ
4. Έχετε συμμετάσχει σε κάποια Εθελοντική Εκστρατεία; Αν ναι, αναφέρατε ένα παράδειγμα
Α. Ναι:.....
.....
Β. Όχι
5. Γνωρίζετε τι είναι ο Εθελοντικός Τουρισμός;
Α. Ναι
Β. Όχι

6. Έχετε συμμετάσχει σε πρόγραμμα Εθελοντικών Διακοπών; Αν ναι, αναφέρατε το πρόγραμμα.

A. Ναι.....

B. Όχι

7. α) Αν δεν έχετε συμμετάσχει έως τώρα, θα σας ενδιέφερε μελλοντικά;

A. Ναι

B. Πιθανόν

Γ. Ίσως

Δ. Όχι

E. Δεν Γνωρίζω/Δεν Απαντώ

7. β) Τι πρόγραμμα Εθελοντικού Τουρισμού θα προτιμούσατε να παρακολουθήσετε; Σημειώσατε από το ένα έως το πέντε ανάλογα. (Το πέντε αντιστοιχεί στον υψηλότερο βαθμό αρεσκείας στην κλίμακα)

Περιβαλλοντικού χαρακτήρα

Ιατρικής Περίθαλψης

Διδασκαλίας σε σχολεία

Επίβλεψης άγριων ζώων υπό προστασία

Η 3η Ηλικία

Συντήρησης Αρχαιολογικών χώρων

8. Ποιοί λόγοι θα έπαιζαν ρόλο στην απόφασή σας για ένα εθελοντικό ταξίδι μεταξύ Ελλάδας και Εξωτερικού;

ΕΛΛΑΔΑ (Σημειώσατε από το ένα έως το πέντε, με πέντε (5) τον υψηλότερο βαθμό σημαντικότητας στη κλίμακα)

Δεν προϋποθέτει μακρινό ταξίδι

Λιγότερες γραφειοκρατικές διαδικασίες

Για οικονομικούς λόγους

Φόβος για το άγνωστο

Διάρκεια προγράμματος

ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ (Σημειώσατε από το ένα έως το πέντε, με πέντε (5) τον υψηλότερο βαθμό σημαντικότητας στη κλίμακα)

Νέα εμπειρία

Γνωριμία με νέους πολιτισμούς

Ευρύτερο φάσμα επιλογής προορισμών

Ευρύτερο φάσμα επιλογής προγραμμάτων

Μεγαλύτερη διάρκεια προγράμματος

9. Είστε ενήμεροι σχετικά με τα προγράμματα Εθελοντικού Τουρισμού που υπάρχουν στην Ελλάδα; (Σημειώσατε από το ένα έως το πέντε, με πέντε τον υψηλότερο βαθμό σχετικότητας στη κλίμακα)

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

10. Ποιά χώρα/ήπειρος κατά τη γνώμη σας αποτελεί τον δημοφιλέστερο προορισμό για Εθελοντικά Ταξίδια;

Αφρική
 Νότια Αμερική
 Ανατολική Ευρώπη
 Μέση Ανατολή
 Δεν Γνωρίζω/Δεν Απαντώ

11. Πιστεύετε ότι ο κλάδος του Εθελοντικού Τουρισμού επηρεάζεται από οικονομικά οφέλη (μεγάλες επενδυτικές εταιρείες, επιχειρήσεις, πολιτική)

1 Απόλυτα	2	3	4	5 Καθόλου
-----------	---	---	---	-----------

12. Κατά τη γνώμη σας επιφέρει επιρροή στην οικονομία και την κοινωνία της χώρας στην οποία πραγματοποιείται ένα εθελοντικό πρόγραμμα; (Σημειώσατε από το ένα έως το πέντε, με ένα τον υψηλότερο βαθμό επιρροής)

A. Οικονομία

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

B. Κοινωνία

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

13. Θεωρείτε ότι παρακολουθώντας ένα πρόγραμμα Εθελοντικών Διακοπών θα επηρεάζε τον τρόπο αντίληψης της ζωής σας στο μέλλον;

Απόλυτα
 Σημαντικά
 Σε κάποιο βαθμό
 Ελάχιστα
 Καθόλου

14. Φύλλο:

Ανδρας

Γυναίκα

15. Ηλικία:

15-25

25-35

35-45

45+